

**KOFOEDS
SKOLES**

ABC

Kofoeds Skoles ABC

Leksikon

*Kofoeds Skoles pædagogiske, social- og beskæftigelsesfaglige
håndbog*

Dette er Kofoeds Skole ABC. Her findes ord og begreber, som bruges på Kofoeds Skole. Det er ord og begreber fra den pædagogiske verden, samt fra den social- og beskæftigelsesfaglige verden.

Mange af ordene og begreberne anvendes i det praktiske sociale arbejde, der udføres på Kofoeds Skole.

Kofoeds Skoles ABC er ment, som et opslagsværk.

Der er et indeks, hvor du kan klikke på et ord eller trykke Ctrl F og skrive det ord, du vil søge på, og du kan så læse om ordet eller begrebets betydning - ofte med et Kofoeds Skole perspektiv.

Ellen Christensen Robert Olsen

1.november 2018

Indhold

Aktivering.....	4
Arbejde	5
Arbejdsledig.....	5
Arbejdsdusør	6
Barmhjertighed.....	6
Base – skole - by	7
Butikker	8
Bæredygtighed	18
Christians Sogns Arbejdsstuer	19
Citater fra Hans Christian Kofoed	19
Civilsamfund	33
Deltager	36
Dialog, inddragelse og deltagelse.....	37
Dollars.....	38
Dæmonernes port	38
Elever	41
Elevråd	44
Empowerment.....	44
Faglighed.....	45
Fattigdom	45
Femogtresplus	46
Folkeligt grundlag	47
Folkeoplysning	52
Forberedende voksenundervisning (FVU).....	54
Frivillige.....	54
Fælles tredje	57
Grønlændere (Udsatte)	59
Handleplan.....	60
Hjemløs.....	62
Hjemløse og Kofoeds Skole	89
Hjælp til selvhjælp	91
Housing First	94
Internationalt arbejde	95
Kofoed, Hans Christian	97

Kristent grundlag	99
KSO (Kofoeds Skoles Oplysningsforbund)	101
Kunst og pædagogik	103
Livsflammen.....	108
Logo	109
Læring	113
Menu. Modul. Merit.....	116
Mangfoldighedernes hus.....	117
Mind-set	118
Mission	119
Motto.....	119
Opholdsplaner	120
Progression	125
Psykisk sårbare	125
Pædagogisk metode	126
Rammeaftale	130
Relationspædagogik	131
Service	134
Socialøkonomi	135
Sproget	136
Træningsskolen.....	140
Udenforskab	141
Udsatte (socialt udsatte)	147
Undervisning.....	150
Virksomhedspraktik.....	151
Visionsplan 2015-19	151
Værdier	153
Værdighed	155

A

Aktivering

Aktivering er en samfundsforanstaltning, der har til hensigt at hjælpe ledige dagpengemodtagere og kontanthjælpsmodtagere tilbage til eller ind på arbejdsmarkedet. Rammerne for aktivering fastsættes af Folketinget gennem Lov om Aktiv Beskæftigelsesindsats (LAB) og opgaven udføres af de kommunale jobcentre. Jobcentrene kan inddrage andre offentlige og private virksomheder i udførelsen af opgaven. Disse benævnes ofte "anden aktør". Kofoeds Skole har i forskellige perioder haft funktion som anden aktør (se også opslag om Rammeaftale).

De anvendte redskaber i aktiveringen varierer efter målgruppe og kan omfatte: Støtte til jobsøgning, afklaring af kompetencer, vejledning og opkvalificering, virksomhedspraktik, ansættelse med løntilskud, uddannelsespålæg, mentorstøtte mv.

Den lediges deltagelse i aktivering er en forudsætning for modtagelse af offentlig forsørgelse, og manglende deltagelse kan medføre sanktionering i form af hel eller delvis tab af ydelse.

Aktiverede er iht. OECD's retningslinjer ikke talt med i den officielle ledighedsstatistik. På den måde kan ledighedstal sammenlignes mellem landene. Men samtidig giver det ikke et retmæssigt billede af antallet af ledige. Det skyldes, at aktiverede står til rådighed for arbejdsmarkedet imens de er i aktivering.

Iflg. beskæftigelsesministeriet kostede aktivering ca. 13 mia. kr. i 2016 (kilde: https://bm.dk/media/7089/aktiv-beskaeftigelsesindsats_oekonomisk-analyse.pdf). Her er udgiften til forsørgelse ikke regnet med. Effekten af aktiveringsindsatserne er meget omdiskuteret. Specielt for borgere med langvarig ledighed bag sig, er effekten ringe, hvis man kun måler på efterfølgende selvforsørgelse. Ovennævnte analyse fra beskæftigelses-

ministeriet konkluderer, at kun løntilskudsansættelse i privat virksomhed har en positiv samfundsøkonomisk effekt.

Politisk har området været gennem flere reformer og omlægninger gennem de senere år. Omlægninger, der ser ud til at fortsætte i de kommende år.

Ellen Christensen 2018

Arbejde

I almindelig tale på Kofoeds Skole omtales begrebet arbejde. Begrebet omhandler i praksis det at have et lønarbejde i en eller anden forstand.

I dag har ordet en bredere betydning, da arbejdsmarked er gradueret i en lang række arbejdsmarkedsordninger f.eks. skånejob, fleksjob m.m.

På Kofoeds Skole formulerer vi også deltagelse i værkstederne, som deltagelse i arbejdsfællesskaber. Et begreb, som ikke er relateret til arbejdsmarked, men i lige så høj grad civilsamfundet.

Robert Olsen 2018

Arbejdsledig

Arbejdsledig er en person, som er i stand til og villig til at arbejde, men ikke kan finde passende beskæftigelse. (*Kilde: Hjemmesiden Sproget.dk (Dansk Sprognævn)*)

Fra 2007-17 havde skolens logo en undertekst med "Skolen for arbejdsledige". Skolens målgruppe defineres bredt set som ledige borgere mellem 18 år og folkepensionsalderen (p.t. 65 år).

Arbejdsdusør

Som en del af Kofoeds Skole har man i en eller anden form kunnet optjene til service f.eks. mad, tøj, m.m.

I begyndelse af Kofoeds Skoles historie havde man et klippekort, senere udviklede man et dollarsystem, derefter et rekvisitionssystem. I dag kan eleverne optjene til et værdibevis, som kan bruges i butikkerne (se mere i personalehåndbogen).

På hjemløseområdet, §110 området, findes mulighed for at optjene en arbejdsdusør, som tillæg til en overførelsesindkomst. Dusøren er ca. 20,- kr. pr. time og er skattepligtig. Denne indtjening kan kun ske mens man bor på et hjemløsebotilbud med arbejdstilbud.

Robert Olsen 2018

Videre læsning: Opslag om [Dollars](#)

B

Barmhjertighed

To af Kofoeds Skoles forstandere har udtalt sig om barmhjertighed.

Barmhjertighed er ikke nok

Hvis man vil nøjes med barmhjertigheden, kommer man alt for let om ved det ... man har forvekslet socialt ansvar med barmhjertigheds-gerninger. Man har fortabt sig i historien om den barmhjertige samaritan og dannet sine idealer ud herfra. Når bare man yder hjælp, mener man, alt er godt. I historien om den barmhjertige samaritan er det imidlertid det bløde hjerte og øjeblikket, der er skildret, men hvad med fremtiden? I det sociale arbejde må der også være noget, der hedder social forståelse og forudseenhed.

H.C. Kofoed. 1929.

Barmhjertighed og selvrespekt

Det er erfaringsmæssigt svært at yde et andet menneske hjælp – og måske endnu sværere at være henvist til at modtage hjælp – uden at den modtagendes menneskeværdighed antastes.

Derfor må [man] undgå barmhjertighedssynspunktet i sin formidling af hjælpen. Det har man størst mulighed for at praktisere – der hvor man respekterer det medmenneske, der trænger til hjælp og beder om den – ved at stille krav til ham om at gøre en indsats til gengæld for det, der ydes ham, så han får det som sin ret – og ikke som almisse, hvor smukt denne end kan være motiveret.

Eleverne ved, at skolen er deres, at den er til for deres skyld – og ikke for sin egen. De ved – eller lærer hurtigt at vide – at her bliver man ikke taget til hjertet af en barmhjertighedsinstitution – men her stilles man over for tilskyndelsen til – ja kravet om – at gøre en indsats for sig selv og sin fremtid. Denne indsats – og den alene – er betingelse for hjælpen.

Erhard Jørgensen. 1959.

Værdighed i tiden 2011

Base – skole - by

I forbindelse med visionsplanen udviklede Kofoeds Skole et nyt mind-set:

Base - Skole – By. Det bliver kaldt Kofoeds Skolens mind-set.

Base-skole-by beskriver tre dimensioner, som tilsammen udgør en graduering af Kofoeds Skoles samspil med den omkringliggende by. Det er et strategisk styringsredskab, der skal gennemsyre hele tilgangen til skolens udvikling og arbejde, og som skolen kan bruge til at holde balancen i forhold til det omkringliggende samfund.

”Jeg har helt klart brug for at trække mig tilbage, når der er for mange mennesker. Det er der mulighed for ” (Elev)

Base står for hjemlighed, fordybelse og tryghed. Skole står for de værdier og områder, som binder Kofoeds Skole sammen som skole-fællesskab. By står for skolens åbenhed og udadvendthed mod den omkringliggende by.

De tre dimensioner udgør tilsammen et spænd fra det nære mod det udadvendte.

Base-skole-by skal ikke læses eller bruges som en statisk begreb, men som et dynamisk redskab til at skabe mobilitet på tværs af skolens dimensioner og understøtte alle elevers udvikling frem mod beskæftigelse – uanset hvor eleven befinder sig. Kofoeds Skole skal således kunne tilbyde attraktive rammer for denne udvikling

Tankerne om base-skole-by er implementeret i arkitekturen, således at man kan søge hen til en base med ro og fred (beskytte sig selv), man kan søge ud i værkstedet og være en del af skolen med andre elever og medarbejdere og arbejdet i ”det fælles tredje” eller man kan træde helt ud på scenen i byen, som i praksis er butikken. Stedet hvor eleven/skolen møder samfundet.

Visionsplan 2015

Butikker

Socialøkonomiske butikker.

Omstillingsprocessen med fokus på oprettelse af en række socialøkonomiske butikker.

Kofoeds Skole har de senere år arbejdet med udgangspunkt i en visionsplan og gennem en række strategier ændret, udviklet og ombygget skolen.

Udgangspunktet har været en visionsplan, der blandt andet vil udvikle sig til at være en del af en storbylandsby, der i højere grad skal åbne sig og være i samspil med det omkringliggende samfund – øge interaktion og integration - åbne op mod omverden.

Kofoeds Skole har en vigtig rolle at spille i et samfund og i en metropol, hvor uligheden vokser og der stadig er mennesker, som falder udenfor. Det vil også være vores rolle fremover, men:

”Vi skal et nyt sted hen”(leder)

Kofoeds Skole arbejder i dag med en bæredygtig tilgang i alle dele af organisationen. Genbrug, mindre energiforbrug og cirkulærøkonomi vil sættes i fokus. Omlægning af forbrugsmønstre og vaner vil være en del af den pædagogiske indsats. Mindre udledning af CO² bliver nødvendigt for at nå de mål, der sættes i samfundet og globalt. Det er derfor indlysende og nødvendigt med omlægning og ændring af vaner og kulturer på skolen.

Kofoeds Skole vil også udvikle sig i en socialøkonomisk retning, som udvikler socialøkonomiske butikker, som netop kan danne ramme for mødet mellem Kofoeds Skole og omverden.

De 5 butikker blev åbnet sommeren 2018

For Kofoeds Skole er socialøkonomi en naturlig udvikling af den social- og beskæftigelsesfaglige metode, en mulighed for at skabe synlighed, skabe rummelige arbejdspladser og værdi for samfundet.

Kofoeds Skole har skabt et aktivt og åbent miljø (butikker/mødesteder) i og omkring skolen, og været med til at bringe liv og kulør til kvarteret og på den måde vise, at området er et attraktivt sted – ikke på trods af Kofoeds Skole – men på grund af Kofoeds Skole.

Men hvilke konsekvenser har implementering af socialøkonomiske butikker og en større åbenhed haft for Kofoeds Skole, for servicen for elever og for det pædagogiske arbejde. Det vil vi se på i dette statusdokument. Samtidig vil konsekvenserne perspektiveres.

Åbner op mod samfundet

En metode til at åbne Kofoeds Skole op har været en række initiativer. Det har været begyndende med sommermarkeder med andre sociale tilbud, julemarked m.m. Multihallen er åbnet op for andre lokale idrætsforeninger. Multihallen bruges ugentligt af flere hundrede lokale idrætsudøvere. Kofoeds Skoles fysiske rammer betyder, at de fysiske rammer (lokaler) bliver brugt af andre organisationer f.eks. Ombold, AA, AOF, grundejerforeninger, andelsforeninger, lejerforening, forskellige politiske partier har også lånt lokaler.

Nye grupper bruger også skolen gennem 65 + klubberne. Det er en ældre-klub af gamle elever fra Kofoeds Skole.

Som en del af visionsplanen blev beskrevet, at udvikling af en række socialøkonomiske butikker (Møbel, Tøj, Bazar, Cykel, Café) skulle være en mulighed for at invitere naboer og andre ind i butikkerne for dels at købe noget, snakke om Kofoeds Skoles virke, se hvad vi laver og på den måde finde en ny rolle i lokalsamfundet.

Efter kun at have åbnet i kort tid i butikkerne kan man med sikkerhed sige, at denne strategi med at åbne butikkerne har betydet mellem 50 og 150 gæster i butikkerne hver dag.

Det er mennesker, som er nysgerrige på de ting, vi sælger, men også gerne vil høre mere om Kofoeds Skole og "Hvad er det egentlig, Kofoeds Skole laver?"

Responserne har været overvældende positiv fra de mennesker, som kommer i butikkerne. En række citater fra butikkerne underbygger dette:

"Her dufter skønt af træ"
"Det er bare så lækkert stillet op"
"Er det her virkelig Kofoeds Skole!"
"Her er virkelig blevet lækkert"
"Her er virkelig blevet pænt her"
"Det er virkelig en god ide med butikker her, i stedet for markeder et par gange om året"
"Det løfter jo hele området."
"Det er så indbydende"
"Flot opsat. Ikke set bedre i 20 år"
"Det er jo simpelthen en skjult perle"
"Meget flot"
"Flot indrettet"
"Lækkert"
"Det er en fin forretning, skal jeg love for"
"Det lugter jo slet ikke gammelt"
"Det er jo blevet utroligt flot at se på"
"Er det et Scherfig billede?"
"Det er da helt fantastisk, som det ser ud her"
"Se hvor er den smart" (om re-design produkt)
"Det er lækkert, man kan bare gå over gaden for at købe værtindegave." (nabo)
"Nøøøj, hvor er her mange lækre ting"
"Jeg skal se, hvor flot, I har fået det"

Alle Kofoeds Skoler arbejder ud fra denne strategi om at være åbne, synlige og brobyggende ind i de lokalsamfund, hvor man befinder sig. I forbindelse med udarbejdelse af visionsplanen blev en række naboer interviewet. I et svar sagde en nabo:

”Jeg ved godt at Kofoeds skole ligger der, og hvad det er, men selv om jeg er nysgerrig, så har jeg ingen grund til at gå derned”.

Som svar på dette udsagn kan man i dag sige: At man nu har en god og neutral grund (butikkerne) til at gå ind på Kofoeds Skole.

Der er således ingen tvivl om, at Kofoeds Skole med åbning af sine butikker, har vendt vrangen ud på sig selv og viser sig ud ad til.

Denne strategi skal videreudvikles og flere gæster i butikkerne er et mål og større kendskab til Kofoeds Skole er et mål.

Bedre service og bedre elevbetjening

Kofoeds Skole har - som en del af udviklingsplanerne - arbejdet med kompetenceudvikling og Kofoeds Skole har fået midler til et kompetenceprojekt.

Målet med kompetenceprojektet er at give medarbejdere (og derigennem elever) en forståelse af, hvad service er, og hvordan man yder det over for kunder. Når elever er kunder, får de samme service som alle andre, men når de er elever og deltagere i skolens aktiviteter, er det hjælp til selvhjælp til udvikling og læring, der er det centrale. Og i de situationer er medarbejderne lærere, pædagoger, rollemodeller, instruktører, vejledere, faglærte, kvalitetskontrollører.

Oprettelse af butikkerne har betydet, at tidligere kendte funktioner på Kofoeds Skole har ændret sig.

I en af bagbygningerne havde skolen et tøjdepot, hvor eleverne – når de havde optjent til det - kunne hente tøj. Stedet var nedslidt, der skete ofte hamstring – ind imellem med videresalg for øje. Der var ofte konflikter, med rygter om at ”det gode tøj” blev taget fra til markeder og ved sygdom hos personalet blev Tøjdepotet lukket.

Tøjdepotet eksisterer ikke mere. Nu er der en tøjbutik, som er sammenhængende og en del af de øvrige butikker. Tøjet er i en ny smuk butik, tøjet er hængt overskueligt og ordentligt op.

”Hvor er tøjet sat op lækkert nu” (Elev)

Tøjet er prissat. Eleverne optjener stadig til at kunne få tøj. De får et værdibevis. Med værdibeviset kan de købe tøj eller andre ting i butikkerne samtidig med, at de får en rabat på 50 % på tøj, møbler m.m. og 25 % på bazarprodukter f.eks. æblemost, honning, skindprodukter og re-design. Dette har betydet en serviceforbedring for eleverne. De oplever, at der er åbent til tiden. De oplever et ligeværd med andre kunder, der køber med kroner og øre. Ja, man kan sige, at de ligefrem oplever et privilegium i forhold til andre gennem deres rabat.

Fra den ene dag til den anden er hamstring og konflikter væk. Det er nu i stedet sådan, at elever vurderer, om de skal købe den ene eller den anden bluse. Hvilket er positivt. Man oplever, at elever sparer deres værdibevis op til at kunne købe f.eks. de skindhandsker, de gerne har villet have i årevis. Det foregår på samme måde i basaren og i møbeldelen.

”Hvor er her en god stemning”

Det skal i øvrigt her nævnes, at der altid gives det, vi kalder, ”akuttøj”, hvis der er brug for det, f.eks. hvis en borger kommer med nedsølet tøj eller sociolancen kommer med en borger uden hverken det ene eller det andet. Samtidig er også bibeholdt, at hjemløse, som har fået en lejlighed, kan komme på Kofoeds Skole, hvis der ikke er givet etableringshjælp eller anden støtte til møbler. Her får borgeren et værdibevis efter samtale med vore socialrådgivere, og går så i butikken for at handle møbler til sin lejlighed.

”Jeg har lyst til at komme igen” (Elev, som har fået møbler til en lejlighed)

Det giver borgeren mulighed for selv at vælge, selv at bestemme og hjælpe sig selv til at skabe et eget hjem.

Butikkernes rammesætning betyder, at eleverne agerer, som hvis de er i en hvilken som helst butik.

Medarbejdernes service til eleverne ændrer sig også ved, at man er i en butiksramme. Der gives mulighed for prøverum, der ekspederes ved en kasse – som i en butik -, der tilbydes pose, kvittering og vigtigst af alt; de behandles på lige fod med andre kunder. Der bliver ikke gjort forskel.

De fysiske rammer er med til at skabe en følelse af noget rart, noget man, som elev, også gerne vil præsentere for sine venner, sine forældre eller sine børn. Eleverne fungerer på den måde, som vore ambassadører. De er stolte. Det skaber selvværd. Det skaber medejerskab.

Der er samtidig sket et kvalitetsløft af vores produkter. Kvaliteten af Re-Designs varer er høje. De kan ikke kun sælges, fordi de er fremstillet på Kofoeds Skole, men har en kvalitet af unika. Tøj og møbler har også flotte varer, men er mere ”almindelig” genbrugsbutik.

Understøtter pædagogikken

Kofoeds Skoles overordnede pædagogiske motto er hjælp til selvhjælp i beskrivelsen af det pædagogiske arbejde.

Eleverne er en del af processerne i butikken. Udgangspunktet er erhvervstræning, arbejdsfællesskaber og kompetence opbygning. Metoden er de klassiske Kofoed'ske værdier. At eleven skal gøre noget godt for sig selv og for fællesskabet, at man arbejder i det man i pædagogikken kalder ”det fælles tredje”, og at man gennem arbejdet får hjælp til at hjælpe sig selv i hverdagslivet og i arbejdslivet.

”Vi skal stadig blive bedre til at inddrage eleverne, men det er fint, som elever kan tage ejerskab til arbejdet og fortælle om Kofoeds Skole” (Medarbejder)

Pædagogikken er styrket gennem udviklingen af Kofoeds Skole. Pædagogik handler også om rammer og struktur for udøvelse af den pædagogiske praksis. Med en række ændringer, hvor tilbud til eleverne har ændret karakter og form, er det derfor interessant at se, hvorledes disse nye rammer får eleverne til at ændre adfærd.

Kofoeds Skole har altid haft et optjeningssystem, hvor deltagelse (arbejdsdeltagelse) i et værksted har udløst f.eks. en klippekortordning, Kofoed dollar, cigaretter eller andre ting. Systemet har været ændret utallige gange gennem Kofoeds Skoles historie. Ofte har udefra kommende ændringer betydet, at systemet blev lavet om, f.eks. forsvandt cigaretterne, da ny rygelovgivning blev indført, og en revisionsbemærkning betød, at eleverne ikke længere kunne få rekvisitioner til eksternt indkøb.

Butikken er også et værksted. Butikken fungerer, som et værksted, hvor eleverne er en del af butikkens liv og service. Der forgår erhvervstræning, og der foregår interaktion med kunderne i butikken. Der skabes med andre ord læring og praktiske elementer i det at være i en butik eller at drive en butik. Eleven kan også være kunde, og man kan, med udgangspunkt i princippet om hjælp til selvhjælp, sige, at her skal eleven, som kunde betjene sig selv præcis som det gøres i stormagasiner i dag. Man må selv overveje, hvad man vil købe, man må selv hente varer, og man skal ”betale” for varen. Eleven forvalter selv sine penge, sin rabat og sit værdibevis.

I forbindelse med visionsplanen udviklede Kofoeds Skole et nyt mind-set:

Base - Skole - By

Base-skole-by beskriver tre dimensioner, som tilsammen udgør en graduering af Kofoeds Skoles samspil med den omkringliggende by. Det er et strategisk styringsredskab, der skal gennemsyre hele tilgangen til skolens udvikling og arbejde, og som skolen kan bruge til at holde balancen i forhold til det omkringliggende samfund.

”Jeg har helt klart brug for at trække mig tilbage, når der er for mange mennesker. Det er der mulighed for” (Elev)

Base står for hjemlighed, fordybelse og tryghed. Skole står for de værdier og områder, som binder Kofoeds Skole sammen som skole-fællesskab. By står for skolens åbenhed og udadvendthed mod den omkringliggende by.

De tre dimensioner udgør tilsammen et spænd fra det nære mod det udadvendte.

Base-skole-by skal ikke læses eller bruges som et statisk begreb, men som et dynamisk redskab til at skabe mobilitet på tværs af skolens dimensioner og understøtte alle elevers udvikling frem mod beskæftigelse – uanset hvor eleven befinder sig. Kofoeds Skole skal således kunne tilbyde attraktive rammer for denne udvikling

Tankerne om base-skole-by er implementeret i arkitekturen, således at man kan søge hen til en base med ro og fred (beskytte sig selv), man kan søge ud i værkstedet og være en del af skolen med andre elever og medarbejdere og arbejdet i ”det fælles tredje”, eller man kan træde helt ud på scenen i byen, som i praksis er butikken. Stedet hvor eleven/skolen møder samfundet.

Det er væsentligt, at erhvervstræning fører til, at deltagere kan opnå en positiv ændring i beskæftigelsessituationen, dvs. enten kommer i arbejde, uddannelse eller andre arbejdsmarkedsrettede aktiviteter

3 perspektiver på udviklingen og ændringerne af værkstederne.

Et perspektiv i omstillingen, som måske ikke har været i fokus, er den udvikling og ændring af værkstederne, der er sket de sidste 5 år. Her er der to perspektiver, som man har haft for øje i omstillingen. Det ene er elevernes kompetencer og problemer, og det andet er arbejdsmarkedsperspektivet. Tidligere - i 0'erne – havde Kofoeds Skole flere elever, som havde en faglig baggrund, som f.eks. fhv. tømrer eller maskinarbejder. Kofoeds Skole fik en del elever, da skibsværftet Burmeister & Wains lukkede. Det var stadig

mennesker med sociale problemer, men med en arbejdsbaggrund og en faglig uddannelse.

Den elevgruppe, der er på Kofoeds Skole i dag, har en langt overvejende del af elever, som er ufaglærte. Over 60 % har været ledige i over 10 år og over 80 % har været arbejdsledige i over 3 år. Samtidig er det et mindretal, som har en faglig uddannelse.

Det andet perspektiv er, at arbejdsmarkedet har ændret sig. Tilbage i 2011 var mange værksteder rettet mod et arbejdsmarked, som var før (industrisamfundet f.eks. metalværksted, håndværkerhus, trykkeri, bilværksted m.m.), ikke et arbejdsmarked, som er udenfor skolen i dag (informations- og servicesamfundet).

Et sidste perspektiv i ændringerne i værkstederne har været at få et bæredygtighedsperspektiv ind i udviklingen af værkstederne. Bæredygtighed har været en af skolens overordnede strategier og denne tænkning kommer i disse år til i højere og højere grad at præge arbejdet - også i værkstederne.

Metalværkstedet er erstattet af et Cykelværksted. Håndværkerhuset er erstattet af et Re-designværksted, Trykkeriet er erstattet af et Medieværksted. Miljøpladsen er udviklet med lidt urban farming, honningproduktion, æblemøsteri m.m.

Værkstederne retter sig nu i højere grad mod service – som der er efterspørgsel på i samfundet - de retter sig mod fremtiden og ikke fortiden og så tager de i højere grad udgangspunkt i elevernes kompetencer.

Værkstederne tager derfor i dag udgangspunkt i elevernes kompetencer, og i hvordan samfundet har ændret sig med service- og informationssamfundet, og det tager udgangspunkt i genbrug og bæredygtighed og dermed i, hvad der er efterspørgsel på i samfundet. Denne udvikling skal fremover yderligere synliggøres og systematiseres så omverdenen i stigende grad får øje på de kompetencer, vi udstyrer vores elever med til gavn for fremtidens arbejdsmarked – vi er godt begyndt med butikkerne.

Bæredygtighed

At tænke og handle bæredygtigt er nemlig bare én af de tre visionsstrategier, som Kofoeds Skole arbejder ud fra i disse år. Visionerne beskriver en lang række idéer og udfordringer for Kofoeds Skole samt kommer med bud på, hvordan det rent praktisk kan lade sig gøre i form af forskellige projekter. Projekterne medvirker dog alle til en miljømæssig og bæredygtig udvikling af Kofoeds Skole, som samtidig skaber en socialøkonomisk retning og en fortætnings- og byudviklingsstrategi (en storbylandsby) på matriklen. Overordnet kan man sige, at Skolen skal åbne sig op og være en aktiv spiller i lokalmiljøet.

Ud over energibesparelserne, har bæredygtighedsstrategien også haft andre dimensioner. Der bliver sorteret affald, affald bliver genbrugt/genanvendt, og der skabes generelt mindre affald. Der er lavet en byhave, der producerer grøntsager til køkkenet. Der er indledt et samarbejde med By-bi, så Kofoeds Skole nu producerer sin egen honning. Et af Kofoeds Skoles værksteder er omdannet til et Re-Designværksted, som fornyer og upcycler møbler og tøj. Der bliver holdt socialøkonomiske loppemarkeder, hvor al overskuddet går til skolens sociale arbejde, og i august sidste år iværksatte Kofoeds Skole en kampagne, der opfordrede Københavnerne til at donere deres brugte cykler til skolen, så de kunne blive sat i stand i eget cykelværksted og givet videre til socialt udsatte borgere.

I det kommende år vil Kofoeds Skole fortsat arbejde med bæredygtighed. Skolen har fået en donation fra A.P. Møllers Støttefond, som gør det muligt at skifte alle vinduer i hovedbygningen, så man bruger mindre energi. Og i samarbejde med Miljøpunkt Amager, har man planer om at skabe et lokalt æblemøsteri.

Bæredygtighed bliver herved en større del af det pædagogiske arbejde med udgangspunkt i genbrug, cirkulærøkonomi, mindre energiforbrug og i sidste ende mindre CO₂ udspil.

Årsberetning 2016

C

Christians Sogns Arbejdsstuer

Christians Sogns Arbejdsstuer er den førte betegnelse for Kofoeds Skole. Da Hans Christian Kofoed påbegyndte arbejdet holdt man til i Christians kirkens Menighedsrådslokaler. Det blev kaldt Christians Sogns Arbejdsstuer. Først omkring 1943 fik skolen navnet Kofoeds Skole. Det skete, fordi det var den betegnelse, som eleverne brugte i daglig tale om skolen.

Citater fra Hans Christian Kofoed

Skolens motto

Vi har et meget stort motto, jeg siger slet ikke, vi når det. Det hedder: "Alt hvad du vil, andre skal gøre mod dig, skal du også gøre mod dem". Det er et motto, som ville forandre verden, hvis vi kunne leve derefter.

Hans Christian Kofoed. Radioudsendelsen: Kofoed og hans mænd. 1943.

Hjælpens tre bud

Jeg ville så gerne give mine medarbejdere forståelsen af, hvad hjælp er. Hjælp er nemlig ikke altid en hjælp; man kan opstille hjælpens 3 bud:

1. Hjælp skal skabe tilfredshed, men samtidig den rette utilfredshed:

Tilfredshed er noget meget værdifuldt, den er halvbroder til lyst og energi. Men den rette utilfredshed vækker trang til en anden livsførelse.

2. Hjælp skal give selvrespekt og opdragelse:

Den hjælp giver mere i morgen end i dag, alt eftersom vedkommende benytter sig af hjælpen. Det gør måske ondt, men en indre stemme siger, at det er sundt. Det er den måde, en fornuftig mor hjælper sin søn på.

3. Hjælp skal varme:

Der er ikke noget med at hjælpe fra oven og nedad. Det er ikke for at blive af med vedkommende, at man giver ham en hånds-rækning, og selv den fattigste kan være med.

Det er svært at hjælpe rigtigt, og det er muligt, at den rette hjælp koster mange penge og kræver et stort medborgerligt sind, men i den sidste ende bliver det alligevel det billigste at yde denne hjælp.

Der er gennem det forløbne år i vort land hjulpet med store summer. Det gjorde heller ikke noget, hvis man ikke havde en følelse af, at det har været danaidernes kar, man har forsøgt at fylde.

Det er et stort ansvar, man påtager sig, når man hjælper; thi hjælp kan også trykke den, der beder om hjælp længere ned i elendigheden.

H.C. Kofoed. Slået ud – Nej! 1945.

For at opbygge

Skolen hjælper altså ikke for at hjælpe, men for at opbygge. Dette er for øvrigt skolens første og eneste grundlov.

H.C. Kofoeds efterladte papirer.

For herefter at kunne leve livet

Skolen interesserer sig i virkeligheden ikke for at hjælpe, hvis der ikke i hjælpen ligger en opbygning af mennesket. Kofoeds Skole betragter de sociale problemer kun som et middel og ikke som et mål. Man betragter de sociale problemer som et undervisningsmiddel til at nå højere og større værdier. De værdier, som faktisk er de eneste, skolen interesserer sig for: nemlig opbyggelse af mennesket – dygtiggørelse af mennesket til bedre herefter at kunne leve livet.

H.C. Kofoeds efterladte papirer.

Hjælp til selvhjælp

Et hovedprincip er hjælp til selvhjælp, gennemført fra de ydre ting til de egentlige mål. Gælder det at få noget at spise, gives det ikke som almisse, men den pågældende må skaffe sig ret dertil ved at præstere de fornødne "points", som han får ved at tage bad, gøre gymnastik el. lign. Gælder det tøj, må han selv – under vejledning – reparere sit gamle eller tilpasse det, man eventuelt giver ham. Men hvor nødvendigt det kan være med føde og klæder, drejer det sig for os om noget langt vigtigere.

Pjece. 1952.

Selvrespekt, sundhed og fremtidshåb

Eleverne – sådan kalder vi alle, som kommer til os – kommer med et utal af problemer. Disse problemer bliver skolens vigtigste undervisningsmiddel. Men det er ikke løsningen af de sociale problemer, som for skolen er det egentlige – hvorimod selve problemerne i langt højere grad bliver midlet til at sætte eleverne i gang med at nå højere mål. Ved at arbejde med problemerne kommer eleverne umærkeligt til at opbygge deres selvrespekt, sundhed og fremtidshåb.

Pjece. 1952.

Hans Christian Kofoed (1898 - 1952).

Tøj er ikke kun beklædning

Tøj er nemlig for os noget meget mere end den nødvendige beklædning; det er det værdifuldeste middel vi ejer, til at sætte eleven i gang – i gang med det vigtigste af alt: at arbejde på sig selv! Derfor giver vi ikke tøj for tøjets skyld, men for derigennem at sætte eleven i gang med at opbygge sin selvrespekt. På den måde bliver tøj noget meget værdifuldt og kan bære frugter med langtrækkende betydning.

Jeg udtrykker det således, og det gælder for al den hjælp, vi yder: ”Vi hjælper ikke for at hjælpe, men for at opbygge”.

H.C. Kofoed. Slået ud – Nej! 1945.

Soignering og selvrespekt

Hele den almindelige soignering af tøj og krop, som vi andre til daglig tilegner os som en selvfølge, betyder for den arbejdslediges karakter og opholdelsesdrift langt mere, end man i almindelighed tror.

Skridt for skridt ville vi søge at nå ind til det centrale: Mandens selvrespekt! Formår vi at vække den til live, kommer det øvrige af sig selv.

H.C. Kofoed. 1929.

Skabertrangen

Der blev arbejdet med energi og lyst, og resultaterne var pæne. Der var ting, som glædede mig meget. Gennem arbejdet forandredes elevernes væremåde fuldstændig. De sang og fløjtede, alt imens de arbejdede. De glemte for en stund, at de var arbejdsledige. Den af naturen medfødte trang til at skabe blev vakt til live.

H.C. Kofoed. Slået ud – Nej! 1945.

Barmhjertighed er ikke nok

Hvis man vil nøjes med barmhjertigheden, kommer man alt for let om ved det ... man har forvekslet socialt ansvar med barmhjertighedsgerninger. Man har fortabt sig i historien om den barmhjertige samaritan og dannet sine idealer ud herfra. Når bare man yder hjælp mener man, alt er godt. I historien om den barmhjertige samaritan er det imidlertid det bløde hjerte og øjeblikket, der er skildret, men hvad med fremtiden? I det sociale arbejde må der også være noget, der hedder social forståelse og forudseenhed.

H.C. Kofoed. 1929.

Barmhjertighed og selvrespekt

Det er erfaringsmæssigt svært at yde et andet menneske hjælp – og måske endnu sværere at være henvist til at modtage hjælp – uden at den modtagendes menneskeværdighed antastes.

Derfor må [man] undgå barmhjertighedssynspunktet i sin formidling af hjælpen. Det har man størst mulighed for at praktisere – der hvor man respekterer det medmenneske, der trænger til hjælp og beder om den – ved at stille krav til ham om at gøre en indsats til gengæld for det, der ydes ham, så han får det som sin ret – og ikke som almisse, hvor smukt denne end kan være motiveret.

Eleverne ved, at skolen er deres, at den er til for deres skyld – og ikke for sin egen. De ved – eller lærer hurtigt at vide – at her bliver man ikke taget til hjertet af en barmhjertighedsinstitution – men her stilles man over for tilskyndelsen til – ja kravet om – at gøre en indsats for sig selv og sin fremtid. Denne indsats – og den alene – er betingelse for hjælpen.

*Erhard Jørgensen. 1959.
Kofoeds Skoles forstander 1953-1968.*

Elevens egen værdighed

For Kofoed dengang – og for hans skole i dag – drejer det sig ikke om at hjælpe – blot for at have hjulpet. Der må være et sigte med hjælpen. Den må, som Kofoed udtrykte det, indebære en rejsning.

Gaven [skal] formidles på en positiv og konstruktiv måde, så den forvandler den modtagende fra at være en passiv supplikant til et menneske, der med respekt for sin egen værdighed som menneske arbejder målbevidst på at få menneskeværdige kår.

Erhard Jørgensen. 1959.

Under ansvar og i engagement

I den kofoed'ske idéverden hørte til rettighederne – som det i øvrigt er sædvane i vores kulturkreds – en pligt. Pligten til at bruge rettigheden, dvs. ret og pligt til at leve livet under ansvar og i engagement. Og det er den eneste form for meningsgivende tilværelse. I dette eksistentielle

spørgsmål er Kofoed, hans medarbejdere og elever ens stillede i deres isolation og i deres fællesskab.

Der lever stadig på skolen en række historier og nogle sætninger af Kofoed, som mere eller mindre mangelfuldt beskriver dette. Historien om låget på kødgryden er nok den mest kendte.

*John Lange Jacobsen. 1976.
Kofoeds Skoles forstander 1968-79.*

Låget på kødgryden

Jeg skal indskrænke mig til at omtale det, som oprindeligt gjorde mest indtryk på mig, og som vakte min interesse for ham og hans arbejde.

Mange vil måske ikke kunne forstå, at det netop var dette, som på samme tid chokerede og imponerede mig. Forklaringen er den, at jeg aldrig tidligere havde mødt denne ejendommelige blanding af dyb kærlighed til mennesker i forbindelse med en logisk og konsekvent, nogle vil endda måske sige hård, gennemførelse af det grundlæggende princip i hjælpearbejdet. Jeg husker så tydeligt den aften, da kordegn Kofoed første gang fortalte mig, at han med sindsro kunne lægge låget over endnu fyldte gryder, selvom der stod sultne og hungrige arbejdsløse i spisesalen, vel at mærke, hvis det var folk, som endnu ikke forstod eller bøjede sig for det centrale princip i hele genopbygningsarbejdet: først yde, og så hæve lønnen for ydelsen. Den personlige indsats bestod ikke alene i arbejde i dette ords almindelige forstand, men først og fremmest i at vaske sig selv og sit tøj og at høre foredrag over et eller andet emne.

Denne treklang: Legemlig hygiejne samt åndeligt og legemligt arbejde med lige vægt lagt på alle tre faktorer er simpelthen genial og original – måske ikke i teorien – men i praksis. Og kordegn Kofoed var ubøjelig på dette punkt – ja, man kan sige, at han her ligefrem afslørede en videnskabelig indstilling og videnskabsmandens konsekvente

gennemførelse af eksperimentet uden hensyntagen til øjeblikkelige følelser og billig sentimentalitet.

Det var denne indstilling, som chokerede mig, fordi jeg vidste, at de fleste andre – også jeg selv – ville falde for fristelsen til at optræde som den forstående og kærlige hjælper, der ikke lader et nødstedt medmenneske gå skuffet og sulten bort.

Kofoed så klart, at dette kun ville være en skinløsning af problemet, og han havde det moralske mod til at sige nej til kompromiset og dermed til den letkøbte rolle som barmhjertig samaritan. Og dog! Bag ved denne indstilling lå en ægte medfølelse med og dyb forståelse af de mennesker, som han ønskede at hjælpe. Han havde nemlig kunstnerens intuitive viden om mennesker og deres egentlige behov, og han turde anvende den i hverdagen.

Overlæge, dr.med. E. Geert-Jørgensen. Bogen om kordegn Kofoed. 1952.

Hjælpen skal give et løft

Hvorledes fordeler vi en hjælp eller en bistand på en sådan måde, at den trængende ikke efterlades bundet i den trængendes rolle med følelse af taknemmelighedsgæld, hjælpeløshed og magtesløshed – eller med andre ord i en situation, hvor hjælpen "har trukket ham længere ned", som Kofoed har sagt.

Hjælpen skal både dække den konkrete trang eller sociale nød, "men den skal også give et løft" (Kofoed), den skal give mulighed for, at elevens potentielle muligheder afdækkes og bruges, og så skal den både fastholde eleven på og give ham mulighed for at leve livet på eget ansvar.

John Lange Jacobsen. 1976.

Skolen med de åbne døre

Her skal døren aldrig være lukket for dem, som er vanskeligt stillet og som vil hjælpe sig selv. Folk som ikke vil hjælpe til ved deres åndelige og legemlige genrejsning vil ikke kunne få noget hos os, mens de, som selv vil yde en indsats kan få alt det, som kan hjælpe dem til en menneskeværdig tilværelse."

H.C. Kofoed. Ved indvielsen af skolen i Dronningensgade. 1951.

Et fristed

Målet for os alle, der arbejder med den opgave, Hans Christian Kofoed har overladt os, er det ene, at gøre skolen til et fristed for nødstedte, ulykkelige og ensomme mennesker på vej udad og nedad. Et fristed, hvor hjælpen, der ydes rummer rejsning i sig. Hvor evangeliets forkyndelse består, ikke i ord, men i dette, at her møder enhver der søger vor hjælp, ikke en institution, men et medmenneske.

Erhard Jørgensen. 1953.

Ingen trylleformular

Enhver handling, der foretages på Kofoeds Skole sigter på, at den enkelte elev opnår en så høj grad af integration i vort samfund, som det for ham og os er muligt.

Vi kender ingen trylleformular, der flytter en erhvervs- og subsistensløs alkoholiker fra hans ulidelige tilstand til en lykkelig, tilfreds, flittig, skattebetalende, velproducerende, beskeden, optimistisk, glad etc. samfundsborgers noget utopiske tilstand.

Men vi kender en række praktiske gøremål, der giver den hjemløse tag over hovedet i form af lejlighed, værelse eller herberg, og vi kender nogle enkle mekanismer, der gør den sultne mæt.

Vi behersker i nogen måde oven i købet en pædagogik, der tillader os at anvende disse mekanismer på en måde, der trækker den trængende væk fra trangssituationen.

John Lange Jacobsen. 1974.

Den udfoldelsesfremmende pædagogik

Udfoldelse betyder at bruge sig selv og sine erfaringer og at udvide erfaringerne. Det er ikke "Du må ikke"-situationen. Det er "Prøv det-situationen". "Prøv det" betyder: Prøv at bo, som du har lyst og fantasi og erfaring til. Prøv at arbejde, som du har lyst til. Prøv at bruge din fritid, som du har lyst til.

John Lange Jacobsen. 1968.

De elementære behov

Når talen falder på de sociale problemer, tænkes normalt kun på det elementære til menneskets behov, tøj på kroppen, mad og tag over hovedet. – Dette er det laveste mål – ja, i og for sig intet mål, når talen er om de sociale problemer.

Er vort mål ikke højere med hensyn til løsningen af de sociale problemer, befinder vi os jo netop på det niveau, hvor man kun betragter mennesket som værende på linje med dyr og kan altså slås i hartkorn med en livsanskuelse, hvor mennesker kun anses for at være af kød og blod – uden ånd. Målet, blot at tilfredsstille det menneskelige behov, er intet mål, men en selvfølge.

H.C. Kofoed. De sociale problemer i en brydningstid. 1948.

Hjælpens natur

Påstanden om, at hjælp, sådan som de fleste forstår hjælp, er opium for folket, rummer en stor sandhed. Der er nemlig noget i hjælpen, som er farligt for et menneske.

Hjælpens natur er at trykke den ned, som modtager hjælpen, at gøre vedkommende ringere, få ham til at miste sin selvrespekt, bringe ham i en ubehagelig afhængighedsstilling til den ydende part.

H.C. Kofoed. De sociale problemer i en brydningstid. 1948.

Hemmeligheden i en socialpædagogisk indsats

Vor indsats til fordel for mennesker, som er slået ud, lige meget af hvilken grund, skal ikke blot være social, men socialpædagogisk. Indsatsen skal ydes på en sådan måde, at det elementære behov ved egen hjælp ikke blot dækkes, men yderligere derigennem giver vedkommende i tilgift større og højere værdier. Selvtilfredshed, fordi man klarede det selv. Kraft, fordi man derigennem blev dygtigere til at overvinde den næste vanskelighed. Glæde, fordi den slumrende skabertrang, som bor i ethvert menneske, blev tilfredsstillet.

Hjælp til selvhjælp, er et inderligt fortærsket og brugt ord, men rummer dog alligevel hele hemmeligheden i en socialpædagogisk indsats.

H.C. Kofoed. De sociale problemer i en brydningstid. 1948.

En kristen skole

Til at begynde med forstod man ikke et muk af det hele. Mit mål var en kristen skole, men ikke en missionsskole, et sted, hvor det mere kommer an på, hvad man gør, end hvad man siger.

H.C. Kofoed. 1929.

Næstekærligheden

Vil vi være noget for mennesker, må vi forstå dem. Ja, mere end det. De må kunne mærke, at man holder af dem – ikke, fordi det er vor bestilling, eller vi er betalt for det. Nej, men fordi vi i vore hjerter har fået Kristi grundlov for livet.

H.C. Kofoed. Slået ud – Nej! 1945.

Forventninger og krav

Det at stille krav er en væsentlig del af at vise respekt. Værdighed har en vigtig kravside. Det er ikke diskriminerende at stille krav. Det er respekterende. Det allervæsentligste for mennesker er at opleve at nogen, især nogen man bryder sig om, stiller forventninger til én og behøver én. Det giver selvrespekt.

Otto Krabbe. Mangeårigt medlem af skolens bestyrelse. 1978.

At noget lykkes

Hvad er det da, eleven først og fremmest trænger til, når han henvender sig? Mad, tøj og en seng at sove i – ganske rigtigt – og han har mulighed for at arbejde sig til det alt sammen. Men som det siges i skolens film: Det han trænger til mere end noget andet er en succes, stor eller lille, dette at der er noget, han kan klare, at der er noget, der lykkes for ham, og det at der er mennesker, der har tid og lyst til både at høre på ham og være ham behjælpelig med at komme i gang trods den mængde af problemer, der tårner sig op som uoverskuelige vanskeligheder for ham.

De resultater, der nås, de værdier, man som elev kan hente på Kofoeds Skole, er derfor først og fremmest resultater og værdier, der ikke kan måles og vejes og tælles. Men at skolen er der, det betyder for hver enkelt, der henvender sig, en ny mulighed, en lejlighed til at opleve, at noget lykkedes.

Erhard Jørgensen. 1961.

Med i et fællesskab

Skolen er et sted, hvor man kan blive accepteret, og hvor man kan være med i et fællesskab og ud fra hele stedes atmosfære få mod til igen at forsøge at tage kampen op for at finde sin plads og få lov til at være et lille led i det store samfundsfællesskab.

Erhard Jørgensen. 1961.

Et optimistisk menneskesyn – alle har ressourcer

Vor skole er ikke blot en inspiration. Den er også en forpligtelse, som vi skal bruge i en optimistisk og levende tro på, at ethvert menneske har potentielle ressourcer med hensyn til kreativitet, menneskelighed og varme. Derfor skal også enhver, der ønsker at bruge skolen finde vor dør åben. Og til dem, der en gang imellem siger: ”Nå, han havnede på Kofoeds Skole,” vil jeg blot sige: ”Man havner ikke her. Vor skole er stedet, hvor man starter.”

John Lange Jacobsen. 1975.

Lære at leve livet

Det synes at være vanskeligt at definere, hvad Kofoeds Skole er, og dog er det så lige til. Kofoeds Skole er ikke en hjælpeinstitution i almindelighed. Kofoeds Skole er en skole – en skole for livet, således som enhver skole bør være.

For de unge mænds vedkommende hører mange forskellige ting til for at lære og for at leve livet rigtigt. Skolen samler dette i tre hovedpunkter, og har stillet sig som opgave at lære eleverne noget af dette.

Skolens første hovedpunkt sigter på at opbygge den unge mands selvrespekt. For det andet at opbygge den unge mands fysiske, såvel som

psykiske sundhedstilstand. For det tredje at opbygge den unge mands fremtidshåb.

H.C. Kofoeds efterladte papirer.

Skolens middel i arbejdet

De midler, som skolen har til sin rådighed, er i dette tilfælde: For det første de sociale problemer. Normalt vil man ikke knytte noget positivt til sociale problemer eller noget lærerigt – tværtimod noget negativt og skadeligt. Men i virkeligheden er de sociale problemer her nogle af de værdifuldeste midler i opdragelsens tjeneste.

Yderst få af de unge, som kommer til Kofoeds Skole kommer, fordi man gerne vil lære noget. Nej, tværtimod, man kommer til skolen, fordi man har sociale problemer. Det bliver altså skolens opgave at tage de unge med de sociale problemer, som de kommer med. Prøve at løse disse problemer på en sådan måde, at de derigennem opbygger sig selv, noget af deres selvrespekt, deres sundhedstilstand og deres fremtidshåb.

H.C. Kofoeds efterladte papirer.

Midlertidigt ophold

Det var (og er) i øvrigt et mål i sig selv for skolen, at elevens ophold bliver af kort varighed. Skolen kan ikke rigtigt acceptere lange institutionsophold. Hvis sådanne ophold af nogle konkrete grunde er uomgængelige, må de finde sted i dertil indrettede institutioner, men ikke f.eks. på skolen, der jo så blot ville få karakter af social ghetto. Disse tanker gjorde det selvfølgelig for Kofoed, at hjælpen meddeles i et åbent system og på frivillig basis. Han havde netop ikke brug for små øer, isoleret beliggenhed eller mure el. lign. for at gennemføre sine sociale aktiviteter.

Han havde af samme grund svært ved at affinde sig med et herberg på skolen. Han kaldte det konsekvent for et "nødherberg" for at understrege det midlertidige både for eleven og for skolen.

John Lange Jacobsen. 1976.

Eleverne – en broget flok

Det er en broget flok, vi møder; trods alle individuelle forskelle er der visse træk, der går igen: Ensomhedsfølelse, skuffelse, modløshed, ustabilitet. Alle håber de at opnå en eller anden form for hjælp på Kofoeds Skole.

Nogle er øvede og rutinerede som supplikanter; de er ikke så mange, som man skulle vente. Andre er forpinte og ulykkelige over at skulle, som de siger, "bede om noget". De er slet ikke så få. Men hos et forstemmende stort antal er apati eller begyndende apati mærkbar. Tilbøjeligheden til at give op, eller i hvert fald bøje af for vanskelighederne, vælge den nemmeste udvej og flygte, er iøjnefaldende hos mange. En del har ambitioner, men mange har resigneret.

Erhard Jørgensen. 1960.

Værdighed i tiden 2011

Civilsamfund

Civilsamfundet er i modsætning til staten, den del af samfundet, der ligger uden for den formelle økonomi og det politiske system. "Civilsamfundet" er som begreb udviklet indenfor sociologi, hvorfra det har bredt sig til de andre samfundsvidenskaber.

Civilsamfundet er et begreb, der stadig diskuteres og ikke mindst civilsamfundets rolle i forhold til demokrati. Civilsamfundet afspejler mange forståelser af, hvordan forholdet bør være mellem den enkelte, samfundet og staten. I et demokrati skal alle gennem foreninger og organisationer have mulighed for at diskutere, hvordan samfundet skal organiseres, og hvordan problemer skal håndteres. I begrebet civilsamfund indgår alle mulige former for organisationer og foreninger uden for staten og markedet. Det kan således være alt fra store kirkelige organisationer som den katolske kirke til en lille frimærkeklub og en terrororganisation.

En af de sociologer, der har beskæftiget sig mest indgående med civilsamfundet er Jürgen Habermas. Han understreger bl.a., at civilsamfundets kommunikationsformer adskiller sig fra kommunikationsformerne i stat og marked. Ifølge Habermas består et samfund af tre overordnede dele: stat, marked og livsverden. Civilsamfundet er i denne kontekst de institutioner, der udspringer af livsverdenen.

Wikipedia 2018

Kofoeds Skole som en del af civilsamfundet

Selvom Kofoeds Skole har fast plads på finansloven, er skolen alligevel en frivillig, ikke offentlig organisation. I Danmark er der tradition for samarbejde mellem det frivillige sociale arbejde og det offentlige hjælpesystem. Men efterhånden som det offentlige velfærdssystem blev udbygget, opstod den almindelige holdning hos politikere, myndigheder og fagfolk, at social hjælp egentlig udelukkende burde være en offentlig opgave.

De etablerede institutioner med kontrakt med det offentlige fik således i løbet af 1960'erne og 70'erne signaler om, at deres tid var ved at rinde ud. Tendensen var, at

betingelsen for overlevelse var fuld integration i det offentlige system. Hvis de ville leve, måtte de blive en del af systemet.

De frivillige organisationer havde herefter følgende muligheder:

- *De kunne opgive egen identitet, blive offentlige institutioner og lade sig fuldstændig inkorporere i dette system.*
- *De kunne miste det offentlige tilskud og sandsynligvis lukke.*
- *De kunne miste det offentlige tilskud. Lukke den udgiftskrævende apparat-del og begynde forfra på gadeplan, som i den første tid.*

Også Kofoeds Skole kunne mærke denne udvikling. I 1976 kom skolen på finansloven, og i 1984 indgik vi driftsoverenskomst med Socialministeriet. Signalerne fra ministeriet var klare: Vi var nu nærmest at betragte som en statsinstitution. Vores selvejende status blev i virkeligheden betragtet som en overgangsform – næsten en ren formalitet. Når vi påberåbte os vores egen særlige identitet som frivillig organisation, blev det ikke taget helt alvorligt. Vi var lidt irriterende at høre på, men det gik vel an, hvis ellers vi fulgte de statslige standarder uden for meget vrøvl.

Men at det ville ende med assimilation i det nye enstrengede offentlige system – det lå ligesom i luften.

Fra bagsmæk til fortrop

I løbet af 80'erne svingede pendulet til den modsatte side. Det blev klart for planlæggerne, at det nok ikke var femårsplaner, der skabte den bedste dynamik og udvikling i samfundet. At centrale monopoler nok kunne sikre ensartethed, men næppe kreativitet, kvalitet og valgfrihed.

Lidt efter lidt opstod en ny interesse fra samfundets side for det private initiativ og de private hjælpeorganisationers rolle i det sociale arbejde. Det frivillige sociale arbejde kom ind i varmen igen; ikke blot som tålte partnere, arvet fra fortiden, men nu set som det nødvendige korrektiv og den igangsættende udfordring for de store offentlige systemer.

Siden har Socialministeriet og EU gennem bevilling af meget store midler til forsøgs- og udviklingsarbejde understøttet denne nye positive vurdering af de frivillige organisationers indsats.

De private partnere, der både kan være store veletablerede organisationer, små lokale grupper i lokalsamfundet eller enkeltpersoner med nye idéer, bliver igen taget alvorligt som faktorer, der både kan afhjælpe konkret nød og vise nye veje i det sociale arbejde. Måske er de også lidt billigere.

Derved kommer der igen nye sociale initiativer – nu med direkte statslig opmuntring og økonomisk støtte – på de udækkede områder i samfundet. For nogle af initiativerne erkendes det efter et stykke tid, at de er så livskraftige, nødvendige og kvalificerede, at de opnår en egentlig permanent kontrakt med det offentlige.

De frivillige organisationer er nu ikke mere på udviklingens bagsmæk, men er blevet den nødvendige fornyelses fortrop.

Værdighed i tiden 2010

D

Deltager

I årene 2017 – 2018 opstår både blandt medarbejdere og blandt elever en diskussion om det ikke er på tide at udtrykket ”elev” erstattes af betegnelsen; ”deltager”. Dette sker under indtryk af flere ting. Først at eleverne i dag er inddraget i processer meget mere end tidligere blandt andet gennem møder og elevråd. I et interview i Kofoeds Avis i forbindelse med Kofoeds Skoles jubilæum udtrykker elevrådsformand Leslie Schwabs ønsket om, at man bliver kaldt ”deltager”. Samtidig benytter Kofoeds Skole udtrykket ”participant” i forbindelse med sit internationale arbejde, som oversat betyder deltager.

Robert Olsen 2018

Dialog, inddragelse og deltagelse

Dialog, inddragelse og deltagelse er grundlæggende præmis for arbejdet på Kofoeds Skole. Vi lytter, vi handler, vi er sammen med, vi inviterer til deltagelse i de processer, som påvirker den enkelte elev. Det er, hvad enten det er forhold, der drejer sig om den enkelte eller det drejer sig om skole eller samfund. Anerkendelse af individet og inddragelse i fællesskabet er en central del af denne deltagelse.

Pjece 2016

Lov om aktiv socialpolitik, Lov om social service og Lov om retssikkerhed danner rammen for brugerinddragelse i praksis på sociale tilbud. Fælles for disse love er, at de blandt andet har til formål at sikre brugerinddragelse i offentlige tilbud til samfundets mest udsatte grupper. Med indførelsen af disse love blev kravet om brugerinddragelse en realitet, som aktører på alle niveauer indenfor det socialpolitiske arbejde, må forholde sig til og handle i overensstemmelse med. Ifølge Servicelovens § 16 er kommunen forpligtet til at fastsætte retningslinjer, som skal garantere, at beboerne på landets sociale tilbud sikres indflydelse på tilrettelæggelsen og udnyttelsen af boformens tilbud, ydelser og andre forhold, som har betydning for dagligdagen på tilbuddet. Endvidere skal Retssikkerhedslovens § 4 sikre, at hver enkel beboer får mulighed for at deltage i tilrettelæggelsen af sit forløb på tilbuddet. Eleverne er inddraget i sagsbehandlingen af sin egen sag. Han eller hun er med til at vælge f.eks. undervisningshold eller værkstedsarbejde m.m. Dette er et helt naturligt element i det sagsbehandlende arbejde på Kofoeds Skole.

Siden 2012 er der, for at styrke elevinddragelsen, blevet afholdt fælles elevmøder, der er afholdt elevmøder i alle team, og der har været en proces, som er blevet understøttet på skolen for at danne et elevråd.

I dette arbejde har der været stor aktivitet, og der er blandt eleverne et stort engagement for skolen og skolens arbejde.

I 2012 blev desuden etableret et elevråd, som varetager elevernes interesser.

Årsberetning 2012

Dollars

Kofoedpengene, Skolens interne valuta, blev “genopfundet” som pædagogisk redskab i begyndelsen af firserne, og de har siden været en vigtig del i Skolens liv under navnet: “Kofoeddollars”. Dollarsystemet er finansieret af de indsamlede midler.

J.A.K. bladet 2003 Marianne Bjørkøe, studievejleder

Dæmonernes port

For mennesker, som har haft noget med Kofoeds Skole at gøre, går det berømte citat i Gasolin-sangen 'Langebros', hvor Kim Larsen synger om dem, som står ved dæmonernes port og drikker sig ihjel, helt ind i hjertet. I forbindelse med Kim Larsens dødsfald i søndags, er Langebros-sangens tekst om 'Dæmonernes Port' atter blevet aktuel og dæmonernes port er igen i samtalen...

Mange Gasolin- og Kim Larsen-fans kender måske kun til Kofoeds Skole gennem denne sang, der af mange betragtes som en af de bedste Gasolin-sange. Dæmonernes Port er altså for mange synonym med Kofoeds Skole. Druk! Øl! Polymut! Slagsmål!

For nylig fortalte Willi Jønsson og Franz Beckerlee, at 'Dæmonernes Port' ikke var en del af selve Kofoeds Skole, men lå længere oppe ad Dronningensgade, lidt væk fra Kofoeds Skole og på den anden side af gaden. Det var her i kvarteret, at Gasolin-drengene boede, og her de største branderter gemte sig lidt væk fra skolen, så de ikke blev set. Det var med andre ord her mødet med drankere som "Statsministeren", "Kurt", "Galoppen", "Galningen" og andre af Kofoeds Skoles overnattende gæster, opstod og de dengang meget unge drenge fra Gasolin' stiftede bekendtskab med gadernes rå hverdag, som samtidig dannede grundlag for store dele af deres tekstunivers.

Man skal ikke lede længe i litteraturen eller for den sags skyld på nettet, før man kan læse om mennesker, der slås med indre dæmoner. Det er både kendte mennesker, der slås med misbrug, som f.eks. skuespilleren Robert Hansen og bokseren Mike Tyson. Men endnu flere af de mere anonyme, ja næsten usynlige, skikkelser, har også dæmoner at slås med, som ikke kommer i overskrifterne. I dag, her 90 år efter at Kofoeds Skole blev grundlagt, er den sociale organisation stadig til for dem, som ikke rammer overskrifterne og stilfærdigt smyger sig langs husmurene med diverse dæmoner hængende over hovedet.

Faktisk er den Langebro, som der omtales i sangen af samme navn, slet ikke Langebro. De herrer Beckerlee og Jønsson har nemlig også fortalt, at der er noget lokal Københavner-geografi i sangen, som ikke helt passer. Den bro der menes i sangen, er nemlig Knippelsbro, der jo forbinder det centrale København med Christianshavn. Men i studiet var det decideret umuligt for bandets medlemmer at få "Knippelsbro" til at passe ind i teksten, så det lød bare nogenlunde poetisk. De ændrede derfor teksten til "Langebro" og skabte dermed en fremtid forvirring for alle, der ville gå i "Gassernes" fodspor og ikke var lokalt kendte.

Kort tid efter samtalen med de to Gasolin-folk, var Kofoeds Skoles medarbejdere og elever afsted til DHL-stafet i Fælledparken på en fin og smuk sensommeraften. Alle var vi iført en sort løbetrøje, hvor der på den ene side stod 'Kofoeds Skole' og på den anden side stod "Dæmonernes Port". Under løbet kommer en ung mand hen til os fra nabogruppen af løbere. Han spørger ind til hvorfor der står "Dæmonernes Port" på vores trøjer. Vi svarede naturligt vis med Langebro-historien, som vi altid gør, når snakken falder på det emne. Det viste sig, at han var litteraturuddannet, og at 'Dæmonernes Port' for ham er en vigtig dansk grammatikbog, skrevet af professor Bent Hansen. Den litteraturuddannede og hans løbegruppe troede med andre ord, at vi gjorde reklame for grammatikbogen af samme navn. Ordet "skole" fremgik jo også af vores trøjer, så undskyldt har han vel været.

Noget overrasket over denne – for os - nye reference, viste lidt hurtig internetsøgning, at "Dæmonernes Port" ikke blot er en titlen på en grammatikbog, men også på en ungdomsbog om en ung kvindes kamp mod det onde. "Dæmonernes Port" er åbenbart mange ting – så "dæmonernes port" kan være mere end Kofoeds Skole.

Men for mig – og sikkert også mange andre - er "Dæmonernes Port" stadig synonym med Kofoeds Skole. Særligt hvis man har forvildet sig ud på Sundby Idrætspark en søndag i regnvejr, og man ser Willy Jønson sidde på tilskuerpladserne mens 'Langebro' brager ud af højtalerne.

Selv om "Dæmonernes Port" - altså i Kim Larsen-terminologi – refererer til en port i Dronningensgade på Christianshavn, hvor en gruppe mennesker stod og drak, så er tiden imidlertid rent geografisk løbet fra den forestilling. For i midten af halvfjerdserne flyttede Kofoeds Skole til Amager. Der blev dog stadig talt om "Dæmonernes Port" i området omkring det, der i dag er Christianshavns Beboerhus.

I dag er Kofoeds Skole ikke længere et sted, hvor folk ”står og drikker sig ihjel”
 – Men Kofoeds Skole er stadig et sted, hvor mennesker med sociale problemer kan komme og få hjælp i form af undervisning, rådgivning, erhvervstræning, hjemløsebotilbud m.m.

Som symbol lever ”Dæmonernes Port” dog i bedste velgående. For på Kofoeds Skole kommer der i dag stadig en hel del mennesker, som slås med indre dæmoner. Det kan også være dæmoner i form af stress, sårbarhed eller psykiske sygdom og/eller andre rusmidler end dengang i Dronningensgade.

Denne symbolik er imidlertid ikke kun noget Kofoeds Skoles medarbejdere ser for sig. Ind i mellem taler skolens elever selv om de dæmoner, der fylder deres liv og som gør det nødvendig for dem at lægge vejen forbi Kofoeds Skole for at få hjælp og støtte til at klare hverdagen, og de dæmoner den nu engang må indeholde.

Dæmonernes port ligger Dronningensgade 25

Robert Olsen 2016

E

Elever

Hvorfor kalder vi dem elever?

For det første af traditionelle grunde. Institutionen blev til som et forsøg på at skabe en slags højskole for folk i den ende af den sociale skala, som vi traditionelt beskæftiger os med. Det var i 30'erne de arbejdsløse. Det var i høj grad et forsøg på at lave en højskole på stenbroen, som det så malerisk

er sagt. Men det er også, fordi vi synes begrebet skole fylder meget, og det gør det fortsat.

Mulighederne for at komme ud af den underprivilegerede tilstand er netop skoling. I en bredere definition fylder undervisning meget her på stedet. Det er erhvervsmæssig træning, skoleundervisning, specialundervisning og en lang række gruppeaktiviteter som studiekredse, klubber m.m.

Det har alt sammen det formål, at mennesker kan komme sammen og diskutere deres situation, få den afklaret og træffe deres valg.

John Lange Jacobsen. 1976.H.C. Kofoed. 1945. Værdighed i tiden 2011

At være Elev på Kofoed Skole

Kunsthøjskolen Astrid Randrup har skrevet følgende om at være elev i forbindelse med udstilling i 2018

At være elev på Kofoeds Skole giver luft til at være, at indgå i en relation og i et ligeværdigt møde i hverdagen. Du har mulighed for at skabe og være i en relation du kan rejse videre med. Vi mennesker er i relation hele tiden, også når vi er alene, her udspringer vores tanker fra tidligere relationer. Det er vigtigt, at relationen ikke er mellem et tingsliggjort menneske, (klient, kunde, mm) men at relationen er mellem individer, som er villige til at indgå i forandringen i deres relation. Derfor er kunsthøjskolen på Kofoeds Skole et sted, hvor samtaler om kunst giver eleverne mulighed for at blive set og hørt i et nærværende rum. Du skal ikke opfylde krav om udvikling og helbredelse. Vi møder hinanden i skabende processer, i samtaler om kunstens balance og ubalance, harmonier og disharmonier, vi forfiner og poetiserer eller inderliggøre vores udtryk. Vi arbejder langt fra et moderne samfund styret af

materialisme og teknologi, der er plads til at fordybe sig uden at være til stede i sin stress, sin diagnose eller sygdom.

Da jeg skulle skrive om mine elever på Kofoeds Skole i forbindelse med vores udstilling i Kvarterhuset, blev min første indskydelse, at jeg ville forklare, hvem er eleverne på mine hold. Men jeg kunne ikke finde ud af, hvordan jeg skulle omtale mine elever, for hvornår kan vi omtale hinanden ligeværdigt, og hvordan træder vi ikke hinanden over fødderne. Derfor spurgte jeg mine elever, hvordan de gerne ville omtales. Og her er hvad de svarede:

Citater fra elever om at være elev og hvorfor de tegner og maler

- Anders; jeg startede med at tegne fra en tidlig alder, for at have min egen verden og skabe orden i kaos – eller skabe min version. Jeg skabte billeder af ting, som gjorde indtryk på mig. Nu handler det mest om at gå på opdagelse til et sted, hvor jeg 'et ophører. Samtidig er der en fornemmelse af at blive stærkere og udtrykke ting, der tyngde for mig.
- Jeg kommer på Kofoeds Skole fordi jeg får et frirum, til at komme ud af mine egne tanker som tynger min hverdag. Gennem min lyst presses jeg til at gå væk fra min hule og komme ud blandt andre mennesker.
- Jeg kommer på Kofoeds Skole efter et længere sygdoms forløb, hvor jeg var gået ned med stress som socialrådgiver. Jeg fandt en vej tilbage, en vej som giver luft til min eksistens. Ved at male og være i dialog om maleriet, i stedet for min sygdom eller inkompetence overfor arbejdsmarkedet, fandt jeg en betydning, som giver mod til at indgå i positive relationer.
- Et sygdoms forløb hvor jeg har været ude og inde af hospitalet på grund af kræft, har jeg ikke kunnet deltage på arbejdsmarkedet. Jeg er tidligere grafiker og elsker at arbejde med farver og ideer. Men min sygdom gør

det ikke muligt at følge med på arbejdsmarkedets betingelser. Så i Kofoeds Skoles Atelier fandt jeg en ro til at bryde med den bane jeg var på vej ind i. Det at ligge i sengen hele dagen og have mistet lysten til at deltage i livet. Her kan jeg igen deltage, og det giver mig mod og lyst til at være tilstede i livet.

Kunstlærer Astrid Randrup 2017

Elevråd

Kofoeds Skole har siden 2012 haft et elevråd. Elevrådet vælges af Kofoeds Skoles elever. Elevrådet varetager elevernes interesser på skolen og har jævnlige møder med ledelsen.

Inddragelse af eleverne (brugere/borgerne) er en del af den lovgivning på det sociale område, som findes i dag. (Lov om social service og Lov om retssikkerhed)

Robert Olsen 2012

Empowerment

Evnen til at få kontrol over og tage ansvaret for sit eget liv og sin situation, fx i relation til arbejde, familie og politisk indflydelse.

Den danske ordbog 2018

Empowerment er i dag et begreb, som bruges både i socialt arbejde og i bistandsarbejde (IBIS m.fl.) om at give personer eller grupper hjælp/ressourcer til at være bedre i stand til at klare sig selv og forandre sit liv. I en Kofoeds Skole kontekst er det nok det begreb, som dækker Hjælp til selvhjælps pædagogikken bedst.

Hjælp til selvhjælp er nok bedst oversat til engelsk med ordet empowerment.

Robert Olsen 2018

F

Faglighed

Faglighed: Viden, forudsætninger og kompetencer, som man besidder inden for et bestemt fag, fagområde, håndværk eller erhverv.

Den danske ordbog 2018

Fattigdom

I Danmark nedsatte Socialministeren i 2012 et ekspertudvalg til at definere en fattigdomsgrænse.

Fattigdomsudvalgets anbefalinger var blandt andet fastlæggelse af en fattigdomsgrænse, hvor en disponibel indkomst, der i 3 på hinanden følgende år er under den kritiske indkomstgrænse på 50 procent af medianindkomsten, og hvor formuen ikke må overstige kr. 100.000,-.

Fattigdomsgrænse bruges i dag af Socialforskningsinstituttet (I dag kaldt VIVE) til at vurdere om Danmark lever op til FN's verdensmål. Kofoeds Skole har i

alle år været aktiv i kampen mod fattigdom. I de seneste 20 år gennem organisationerne EAPN, Stop Fattigdom, Socialpolitiske Forening m.m.

Robert Olsen 2018

I Kofoeds Skoles hverdag er fattigdom ikke kun et spørgsmål om (mangel på) penge og indtægter. Afhjælpning af fattigdom er ikke kun et spørgsmål om at tilføre penge. I stedet sætter skolen fokus på at støtte eleverne i at rette op på de forringede vilkår i form af social isolation og manglende muligheder, som en anstrengt økonomi kan medføre. De fleste af skolens elever bor i lejlighed og ikke på gaden. De er rene og pæne i tøjet, får mad hver dag og kan ikke altid skelnes fra ansatte og frivillige.

Gæster på rundvisning på skolen undrer sig ofte over, at de ikke møder deres egen forestilling om, hvordan fattigdom ser ud. Fattigdom er efter ovenstående definition et spørgsmål om ulighed i fordelingen af indkomster og formuer. Og et liv i fattigdom kommer for den enkelte borger til udtryk i forringet livskvalitet, risiko for færre leveår, dårligere sundhed og manglende muligheder for at gøre de ting, som betragtes som en selvfølge af befolkningens flertal.

Ellen Christensen 2018

Femogtresplus

”Femogtres plus” (65+) er en betegnelse for en forening af personer, som tidligere har været elever på Kofoeds Skole, og som er blevet 65 år og dermed stoppet på skolen. Den frivillige organisation holder til på skolen og arrangerer kurser, udflugter m.m.

Robert Olsen 2018

Folkeligt grundlag

I Kofoeds Skoles værdier står, at arbejdet hviler på et kristeligt og folkeligt grundlag. I Gyldendals Den Store Danske er folkelighed beskrevet på følgende måde:

Folkelighed, begreb skabt i romantikken af den tyske filosof J.G. Herder; det betegner en idealiseret forestilling om oprindelig, ægte og ukunstlet kultur, fx folkeviser, og det bruges i videre forstand om den oplevelse af samhørighed mellem mennesker inden for et geografisk område, som er begrundet i fælles vilkår mht. sprog, historie, retsopfattelse, natur og fremtidsmål. Folkelighed er i denne forstand national, men ikke nationalistisk: Den er historisk og aktuelt knyttet til et bestemt folk, men indebærer ingen forestilling om overlegenhed i forhold til andre folk, der hver for sig har udviklet egne folkelige særpræg.

Ordet folkelighed, der siden har fået to nye brede fortolkninger, som begge er beslægtet med den romantiske grundbetydning, lader sig bedst afgrænse som hhv. en *ideologi* og en *stil*.

Folkelighed som folkeoplysning

Folkelighedsideologien er i Danmark grundlagt af N.F.S. Grundtvig, der anvendte ordet fra ca. 1817 og ofte stavede det "folke-lighed", hvilket alt efter behov og sammenhæng betegnede, at der skulle være *lighed* i folket, eller at noget var eller burde *ligne* folket.

*Til et folk de alle høre,
som sig regne selv dertil,
har for modersmålet øre,
har for fædrelandet ild;
resten selv som dragedukker
sig fra folket udelukker,*

*lyse selv sig ud af æt,
 nægte selv sig indfødsret.
 Rive løs sig rigets stænder
 fra den fælles folkeånd,
 da går hoved, fødder, hænder
 latterlig på egen hånd,
 da er riget sønderrevet,
 fortidsalderen udlevet,
 folket mødigt sover hen,
 vågner vanskelig igen.*

Grundtvigs digt "Folkeligheden"
 (Folkeligt skal alt nu være) fra 1848
 svarer til det, han samtidig sagde i
 politiske taler. De her citerede strofer er
 nr. 7 og 8 i den oprindelige udgave af
 digtet med 14 strofer og nr. 4 og 5 i den
 forkortede udgave med 8 strofer, der
 findes i sangbøgerne.

Grundtvigs digt "Folkeligheden"

Folkelighedsideologien er en demokratisk, konsensussøgende, antiautoritær
 indstilling, der søger at skabe reel lighed mellem alle. Denne form for
 folkelighed indebærer en stærk tro på "folks" eller såkaldte "almindelige
 menneskers" sunde fornuft og på deres evne og vilje til at sætte sig ind i
 vanskelige spørgsmål. De har kompetence til at handle og til at tage et ansvar,
 hvis de hjælpes på vej af en folkeoplysning, der ikke søger at udbrede

overklassens kultur til hele samfundet, men tager udgangspunkt i folkets egne forudsætninger og erfaringer.

Det er denne grundindstilling, som i mange forskellige varianter — fx med eller uden kristendommen som væsentligt element og med forskellig vægt på det i traditionel forstand "oplysende" — har været det ideologiske og pædagogiske grundlag for andels- og højskolebevægelserne, friskolerne og en række af de andre bevægelser og organisationer, der i egen selvopfattelse og gængs sprogbrug er "folkelige", og som har præget dansk kultur og politik siden Grundtvig.

Folkelighed som stil og ideologi

Den folkelige *stil* svarer til et bredere felt af betydninger, der også dækkes af ordet "folkelig"; i *Ordbog over det Danske Sprog* er det forklaret således: Karakteristisk, passende eller tilgængelig for hele folket eller dets store mængde, overensstemmende med folkets ånd og interesser, jævn og ligefrem og i negativ forlængelse heraf også vulgær.

Som ideologi henvender begrebet folkelighed sig i princippet til hele befolkningen; ingen er på forhånd udelukket. Repræsentanter for denne form for folkelighed vil sjældent betegne sig selv som "folkelige", men vil som noget selvfølgeligt og positivt omtale fx højskoler, idrætsforeninger, folkekirken eller hjemmевærnet som "folkelige" og sige det samme om deres elev- eller medlemsskarer.

Med den folkelige stil forholder det sig mere problematisk. Hvem er "folket" eller for den sags skyld dets "store mængde"? Svaret kan formuleres på forskellige måder, men dets indhold vil som regel være, at folkelighed er en mere eller mindre fiktiv fællesnævner for normer og vaner i den del af befolkningen, der har de korteste uddannelser. De "folkelige" lag af befolkningen vil i dag sjældent bruge denne betegnelse om sig selv eller deres

miljø; de vil snarere tale om "folk" eller "almindelige mennesker"; "folkelig" er en etikette, som de får påhæftet af udenforstående.

Den folkelige ideologi er demokratisk og præget af tillid til befolkningen; den folkelige stil er jævn og ligefrem; både ideologien og stilen er præget af "sund menneskeforstand" og af en lige så sund skepsis over for autoritær og elitær tankegang og handlemåde. Herfra er afstanden imidlertid kun kort til den populistiske demagogi, der uden hensyn til de krav om kvalitet og lødighed, som ligger i folkelighedsbegrebet, bruger "folkelig" og "folkelighed" som slagord, der signalerer, at "hele folket" eller "den store mængde" står bag et givet politisk, kunstnerisk eller kommercielt projekt, og som stempler konkurrenter og modstandere som "elitære" afvigere.

Gyldendals Den Store danske 2018

Kofoeds Skoles bærende værdisæt bygger ud over kristent menneskesyn også på et folkeligt grundlag. H.C. Kofoed var inspireret af højskolebevægelsen og dens tanker om folkeoplysning. Han omtalte bl.a. skolen som Byens Højskole og talte også om "Skolen for Livet". Højskoletanken er primært den eksamensfrie skoleform uden faste pensum og med det mål at gøre deltagerne til aktive samfundsborger, der på et oplyst grundlag kan varetage eget livsindhold og bidrage til samfundets demokratiske udvikling. For at understrege og fastholde det synspunkt, har skolen valgt at bevare betegnelsen "skole" om sig selv og "elever" om de borgere, der opsøger skolens tilbud. Derudover fastholder skolen sit fokus på læring og opbygning frem for den passiviserende hjælp.

Det folkelige grundlag betyder også, at skolen ser sig selv som del af civilsamfundet og livsverdenen. Skolen beskriver sig selv som en frivillig organisation og en NGO. Dette ses som en modsætning til at være del af system og offentlige myndigheder. I organisering og dagligt

arbejde forpligter skolen sig dermed til at skabe et fristed for eleverne og møde dem som et medmenneske.

For det tredje betyder folkeligt grundlag, at skolen ser sig selv som en stemme i den offentlige debat og en aktør på det sociale og beskæftigelsesrettede område.

Opbygge

Udtrykket ”at opbygge” mennesker er et udtryk som Hans Christian Kofoed ofte brugte, når han formulerede et mål om, at menneskerne blev bedre. I dag ville man sikkert bruge andre udtryk f.eks. progression, udvikling m.m. Nedenfor er et par citater, Hans Christian Kofoed skriver om ”at opbygge”.

Selvrespekt, sundhed og fremtidshåb

Eleverne – sådan kalder vi alle, som kommer til os – kommer med et utal af problemer. Disse problemer bliver skolens vigtigste undervisningsmiddel. Men det er ikke løsningen af de sociale problemer, som for skolen er det egentlige – hvorimod selve problemerne i langt højere grad bliver midlet til at sætte eleverne i gang med at nå højere mål. Ved at arbejde med problemerne kommer eleverne umærkeligt til at opbygge deres selvrespekt, sundhed og fremtidshåb.

Pjece. 1952.

Byens højskole

Denne skole er blevet noget i retning af byens højskole. Skolen for livet for disse unge – idet den sætter ind på alle de punkter, hvor det kniber for disse. Kofoeds Skole prøver ikke alene at hjælpe dem over det døde punkt,

men søger at føre dem videre ind i et indholdsrigt og muntert ungdomsliv, idet man bestandig søger at vække og dygtiggøre dem.

Kofoeds Skole adskiller sig i mangt og meget fra den almindelige højskole, hvad midler angår, men målet er det samme. De elever, som besøger skolen, er også en hel anden type, end dem, der besøger vore højskoler. Det er netop den klasse af vor by-ungdom, som højskolen ikke har formået at få fat i, og det kan vel i nogen grad også siges om vor frivillige ungdomsskole og de forskellige fritidsklubber. At dette er lykkedes for Kofoeds Skole, kan tilskrives forskellige årsager. Blandt de, som skal nævnes, er først og fremmest det væld af strenge, som skolen spiller på. Her findes noget for enhver smag, og særlig nøje hensyntagen til den enkeltes behov i livets forskellige tilskikkelser.

H.C. Kofoed. Ungdomskommissionens betænkning. 1948

Folkeoplysning

Det er folkeoplysningens kerneopgave at give mennesker redskaber til at begå sig i den tid og det samfund, de lever i, så den enkelte ikke bare bliver en passiv tilskuer til tilværelsen, men i stand til aktivt at leve i et moderne samfund.

Folkeoplysning på Kulturministeriets område omfatter:

- Aftenskoler (Den folkeoplysende voksenundervisning)
- Frivilligt foreningsliv
- Folkeuniversitetet
- Daghøjskoler

Den folkeoplysende voksenundervisning, det frivillige foreningsliv, daghøjskoler og Folkeuniversitetet er reguleret i folkeoplysningsloven, som

først og fremmest er en økonomisk og administrativ lov. Indholdet af virksomheden bestemmes i vid udstrækning af initiativtagerne.

Loven skal således med respekt for forskellige holdninger blandt andet sikre offentlige tilskud mv. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag. Her tænkes for eksempel på demokratiforståelse og aktivt medborgerskab, hvor den enkelte føler sig forpligtet over for andre borgere og over for fællesskabet og forholder sig aktivt til andre.

Den folkeoplysende virksomhed kan i princippet have en hvilken som helst karakter, men hvis der skal gives økonomisk støtte fra kommunen eller staten, skal den folkeoplysende virksomhed opfylde en række betingelser.

Det er kommunen, der ud fra en vurdering af foreningens hovedvirksomhed afgør, om foreningen efter loven skal betragtes som en folkeoplysende forening. Det er ligeledes kommunen, der udbetaler økonomisk støtte til de enkelte foreninger.

Kulturministeriet 2018

På Kofoeds Skole er folkeoplysningen inspireret af højskolen, som grundlæggeren Hans Christian Kofoed var inspireret af. På Kofoeds Skole er det i dag organiseret i Kofoeds Skoles Oplysningsforbund (se [Kofoeds Skoles oplysningsforbund](#)).

Robert Olsen 2018

Forberedende voksenundervisning (FVU)

FVU er en kompetencegivende uddannelse, der retter sig mod voksne, der vil være bedre til at læse, skrive og regne. Uddannelsen finansieres af Undervisningsministeriet og udbydes af VUC. Kofoeds Skoles oplysningsforbund har tilbudt FVU undervisning siden 2006, primært i dansk, men i perioder også i matematik.

FVU findes i dag i 3 linjer: FVU start, FVU dansk (4 trin) og FVU matematik (2 trin). FVU har været udbudt som forsøgsordning inden for It og engelsk, men forsøget er ikke blevet gjort permanent.

FVU giver adgang til erhvervsuddannelse, når man har bestået dansk trin 4 og matematik trin 2.

Inden optagelse på et FVU hold skal eleven gennemgå en screening, hvor behov og starttrin vurderes. Hvert trin afsluttes med en frivillig, statskontrolleret prøve.

Ellen Christensen 2018

Frivillige

Kofoeds Skole er en frivillig organisation.

Kofoeds Skole har ifølge skolens vedtægter til opgave at yde hjælp til selvhjælp til mennesker med sociale problemer.

Kofoeds Skole har gennem hele sin eksistens haft frivillige og elever tilknyttet i forskellige funktioner. Dette for at støtte arbejdet og udviklingen af skolen til gavn for Kofoeds Skoles elever.

Kofoeds Skole skal udføre socialt arbejde på et pædagogisk udviklingsorienteret grundlag, så eleverne hjælpes til at udvikle deres egne muligheder for at leve et godt liv.

Kofoed Skoles mål, på frivilligområdet, er at have et mangfoldigt og stabilt frivilligkorps, der afspejler vores samfund generelt og går på tværs af alder, etnicitet og social baggrund.

Principper for frivillige

Frivillige er et supplement – ikke en erstatning til det arbejde, der udføres af medarbejderne på Kofoeds Skole.

Frivillige bidrager gennem deres engagement og arbejde til skolens arbejde og udvikling.

Frivillige løser vigtige opgaver til gavn for eleverne og er med til at skabe gode resultater.

Frivillige skal være en ressource for eleverne og Kofoeds Skoles arbejde.

Frivillige skal have mulighed for indflydelse og komme med ideer til det daglige arbejde, evt. personalemøde eller deltage i undervisning.

Organisatorisk forankring

Rammerne om Frivillighedspolitikken og frivillige kontrakter er gældende for hele organisationen.

Teamleder er nærmeste leder.

Annoncering efter frivillige sker på Facebook, frivillige centre og hjemmesider, uddannelsessteder og lignende.

Når et team eller en afdeling på Kofoeds Skole ønsker at udvikle et område med en eller flere frivillige til at supplere arbejdet sker følgende

- Frivilligjobs og jobbeskrivelser udarbejdes af team/teamleder
- Godkendes af forstander
- Opslag kvalitetssikres af HR-P.
- HR-P slår frivilligjobbet op på diverse platforme
- Indkaldelse, afholdelse af samtale og ansættelse af frivillig sker af team/teamleder
- Team/teamleder står for introduktion til aftalerne, opgaven, Kofoeds Skole m.m.
- De frivillige får en fastansat kontaktperson, som man kan henvende sig til i tilfælde af spørgsmål eller behov for vejledning om opgaveløsning.
- En frivilligkontrakt underskrives og tilsendes HR-P (se drejebog)
- HR-P står for overordnet introduktion af de frivillige, samt evt. faglige frivillige arrangementer 2 gange årligt.
- Frivillige rekrutteres løbende.
- Der ansættes kun frivillige, som søger på de opslåede jobs.

HR-P kan indhente straffeattest på frivillige. Ved tilknytning i KSU skal dette gøres.

Frivillige på Kofoeds Skole er dækket af Kofoeds Skoles lovpligtige forsikring under udførelse af det frivillige arbejde og kontrakten er samtidig den frivilliges sikkerhed for at være dækket af Kofoeds Skoles forsikring. Frivillige kan ikke samtidig være elever og omvendt.

Fælles tredje

Begrebet ”Det fælles tredje” bruges på Kofoeds Skole især i forbindelse med arbejdsfællesskaber både i producerende og servicerende værksteder og i andre fællesskaber med arbejdsmæssigt indhold. Her bruges begrebet til at opstille principper for såvel organiseringsform som arbejdets indhold. Begrebet bruges også til beskrivelse af aktiviteter med socialpædagogisk eller vejledningsmæssigt indhold.

I skolens beskrivelse tages primært udgangspunkt i Michael Husens og Bent Madsens formuleringer af den socialpædagogiske tilgang til det fælles produktive arbejde, hvor målet er, at medarbejderen og eleven er lige i løsningen af en opgave. Derved opnår medarbejderen, at det fælles fokus drejes væk fra elevens forskelligartede vanskeligheder og hen mod en mere ligeværdig situation. Eleven opnår en oplevelse af at kunne give et bidrag, lære noget og være en del af et fællesskab i stedet for at være passivt modtagende. Begrebet om det fælles tredje bruges især inden for socialpædagogiske tænkesæt. Den bærende idé er, at der gennem produktive aktiviteter sker en identitetsdannelse. For at styrke elevens integration i samfundets fællesskaber er det vigtigt at udvikle de almene (også kaldet de personlige), de sociale og de jobspecifikke ressourcer hos eleven.

Dette kan kun ske når aktiviteterne er pædagogisk produktive. Det er de – iflg. Jens Aage Bjørkøe med reference til Bent Madsen – når de opfylder tre kriterier:

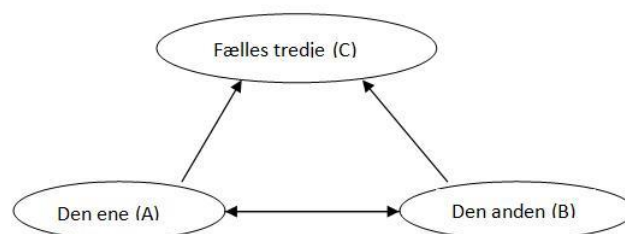
1. Aktiviteten skal give mening for deltagerne. Dvs. den enkelte kan se sig selv som handlende subjekt i aktiviteten. Det er ikke afgørende om det produkt, der kommer ud af aktiviteten, er en fysik ting eller læring. Det afgørende er, at deltagerne kan bidrage og være med i alle faser i aktiviteten.
2. Medinddragelse; fælles forståelse af aktiviteten opnås gennem kommunikation uden magt og trusler.

3. Målrettethed. Aktiviteten opfylder et behov, som den enkelte oplever som meningsfuldt. De tre kriterier gælder for såvel medarbejderen som for den deltagende elev. Uden medarbejderens engagement, evne til at opbygge aktiviteten og åbenhed i kommunikationen lykkes processen ikke.

Det er dermed ikke resultatet / produktet, der er afgørende for en succesfuld brug af det fælles tredje som metode, men selve processen med mulighed for læring. Derudover giver processen medarbejderen mulighed for at gøre observationer af elevens tilgang og indsats og bruge disse observationer og vurderinger i en feedback proces til eleven. I løsningen af den konkrete opgave forsøger medarbejderen at skabe en relation byggende på ligeværd, men der må ikke opstå tvivl om, at rollen som medarbejder også indebærer et pædagogisk og professionelt ansvar for skolens overordnede mission og vision, herunder elevernes inklusion i det omgivende samfundsliv.

Andre begreber, som det fælles tredje knytter sig til:

- Hjælp til selvhjælp
- Det brede arbejdsbegreb – forpligtende arbejdsfællesskaber – produktivt arbejde – det handlende subjekt
- Relationsarbejde – pædagogisk indhold – observationer og feedback
- Medarbejderens rolle og forpligtelser: ikke omsorgsperson, men leder, underviser og konsulent

Kilder:

Jens Aage Bjørkøe, Vejen fra Hjertet, Kofoeds Skoles forlag 2008, pp. 55 ff
 Værkstedsstedpjecerne, Kofoeds skole 2013

Michael Husen: Det fælles tredje – om fællesskab og værdier i pædagogisk arbejde, 2015 <http://michaelhusen.dk/det-faelles-tredje/>
 (downloaded 13.03.18)

Michael Husen: Den menneskelige arbejdsproces
<http://michaelhusen.dk/den-menneskelige-arbejdsproces/>
 (downloaded 13.03.18)

Bent Madsen: https://sl.dk/media/1636/socialpaedagogisk-kernefaglighed_oplaeg-webseminar-bent-madsen_20150820.pdf

Benny Lihme Det fælles tredje

Ellen Christensen 2018

G

Grønlændere (Udsatte)

I godt og vel 45 år har Kofoeds Skole haft særlig fokus på de grønlandere, som af mange forskellige grunde er strandet i Danmark. De udgør et særligt segment i et meget broget billede af utilpassede og misbrugende mennesker, som lever en subkulturel tilværelse uden for arbejdsmarkedet og andre alment accepterede fællesskaber. Nu om dage omtales de officielt som “socialt udsatte grønlandere”, en betegnelse, som mange af dem absolut ikke bryder sig om. Der bor 16.000 etniske grønlandere i Danmark. Tallet er svært at gøre op præcist, da man af frygt for diskrimination ikke registrerer grønlandere i de danske offentlige systemer. Det anslås, at ca. 5.000 personer, fra denne gruppe, er socialt udsatte og befinder sig på samfundets bund. Det er de grønlandere, som mange kender fra storbyernes torve, pladser, herberger og

værtshuse. Der er intet tal for, hvor mange af grønlænderne, der lever som hjemløse i Danmark.

Grønlændere opfattes ofte som en ensartet gruppe forstået på den måde, at andre bedømmer hele gruppen ud fra enkeltes adfærd. Imidlertid er grønlændere ligeså forskellige indbyrdes som danskere og andre folkeslag. Det er ligeledes almindeligt at opfatte Grønland som et ensartet land, hvor livet og befolkningen er ens over det hele. Dette er ikke rigtigt. Forskellen i livsbetingelserne i Grønland er stor. Forskelle afspejles også blandt herboende grønlændere og dem, der konsulterer Kofoeds Skole.

Skolens arbejde med udsatte grønlændere sker i dag i København, Aalborg. Aarhus og Nuuk. Dette arbejde er en del af finanslovsbevillingen.

Vejen til hjertet /Robert Olsen 2018

H

Handleplan

HANDLEPLAN

Her kan du læse typiske spørgsmål og svar til handleplanen.

1. Hvem er relevante modtagere af handleplanen?

Svar: Kommunen har pligt til at tilbyde borgeren, at der udarbejdes en handleplan for indsatsen, når der ydes hjælp til borgere inden for følgende målgruppe: 1. Personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller 2. Personer med alvorlige sociale problemer, der ikke eller kun med betydelig støtte kan opholde sig i egen bolig, eller som i øvrigt har behov for betydelig støtte for at forbedre de personlige udviklingsmuligheder. 3. For personer for hvem der foretages foranstaltninger efter Servicelovens §136 stk.1 (optagelse i særligt botilbud

§129 og enhver form for magtanvendelse) skal der altid udarbejdes § 141 handleplan. Udover disse bestemmelser, skal kommunen for øvrige borgere skønne, hvorvidt det vil være hensigtsmæssigt at tilbyde borgeren en handleplan. Borgeren kan dog altid fravælge at få udarbejdet en handleplan.

2. Samler handleplanen alle indsatser for den enkelte borger?

Svar: Handleplanen samler oplysninger om den indsats, som er bevilget borgeren. Hvis borgeren modtager indsatser fra andre forvaltninger, vil det som udgangspunkt være hensigtsmæssigt, at også disse indsatser samles i en overordnet handleplan. Metodens handleplan kan derfor godt indeholde mål og indsatser fra andre forvaltninger, såfremt det vurderes relevant for borgeren.

3. Hvis borgeren bliver tildelt flere ydelser – eksempelvis midlertidigt botilbud, dagtilbud og kørsel – kan der så laves én handleplan, der dækker de 3 ydelser?

Svar: Ja. §141-handleplanen i Voksenudredningsmetoden er tænkt bredt og samlende på tværs af ydelser. Formålet med at udarbejde §141-handleplanen er bl.a. at sikre en sammenhængende og helhedsorienteret indsats.

4. Skal der stå noget om borgerens drømme, ønsker og fremtid i handleplanen?

Svar: Borgerens drømme og ønsker for fremtiden bør afdækkes i udredningen af borgerens situation. Handleplanen er imidlertid et samarbejdsredskab omkring indsatsen mellem myndighed og borger. Derfor indeholder handleplanen udelukkende konkrete mål, som er knyttet til den bevilgede indsats.

5. Hvornår i processen skal handleplanen udarbejdes?

Svar: Arbejdet med handleplanen påbegyndes, når sagsbehandleren vurderer, at der skal igangsættes en indsats. Handleplanen skal først afsluttes, når der er truffet endelig afgørelse om indsatsen, da handleplanen bl.a. beskriver, hvilke formål og mål med den indsats, der træffes afgørelse om.

Socialstyrelsen 2018

Hjemløs

Når fogeden banker på. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Dette afsnit omhandler den moderne hjemløshed og den udvikling, der har ført hjemløseområdet frem til der, hvor det er i dag. Det er historien om udviklingen fra institutionelle herberger og forsorgshjem til nutidens boformer og sociale tilbud. Fra hjemløshed som en permanent tilstand til en midlertidig situation. Men hjemløshed er også en psykisk tilstand, et ”udenforskab”, hvor henvisningen til gaden også betyder en form for frisættelse. Lad os se på, hvad litteraturen, forskningen, lovgivningen og det praktiske sociale arbejde kan fortælle os om hjemløshed og vores indsats for at forstå og afhjælpe den.

Billeder på tidens hjemløshed

Ofte er det den gadehjemløse eller posedamen, som bliver det visuelle billede af nutidens hjemløse, spændt ud mellem armod og fattigdom på den ene side og Robert Storm Petersens romantiske landevejsriddere på den anden. Men billedet af hjemløse og hjemløshed er mere nuanceret. Ofte er hjemløshed et udtryk for en social udstødelse af den enkelte person fra familie, boligmarked og samfund. Men det er også et udtryk for en personlig deroute som følge af misbrug, psykisk sygdom eller dårlige opvækstbetingelser.

Begrebet hjemløshed rummer langt mere end den gadehjemløse eller landsvejsridderen. På herberger, i fængsler, på krisecentre, på hospitaler, i sofaen hos venner findes dagens hjemløse.

I slutningen af bogen *Kvælstof* finder Suzanne Brøgger den indre og den ydre posedame frem. Brøgger beskriver forfatteren som værende i det samme eksil som en posedame, der sidder på Hovedbanegården og river masker af folk, skælder ud og peger fingre. Hun er ofte blevet spurgt, hvorfra hun henter sin inspiration. ”Er det Karen Blixen, der inspirerer dig?” I *Kvælstof* fremfører hun det provokerende og indlysende svar, at ”det er i posedamen, jeg finder min lige” (Brøgger, 1990)

Brøgger beskriver gennem sine egne litterære universer de problemer og den udvikling, den moderne kvinde står over for. Hun forsøger hele tiden at holde fast og ser fremad i en verden, der glider hende af hænde, og hvori kun forfatterskabet og posedamen bliver hinandens spejlbilleder. Med kun få sætninger viser Brøgger både empati og solidaritet. Gadens billeder giver inspiration. Fascinationen, spændingen og afsøgningen af normalitet er elementer hos den hjemløse, der fanger forfatterne, medierne og os selv, men som også er med til at romantisere og idyllisere livet som hjemløs. De hjemløse forsvinder ikke lige med det samme selv. Hjemløsheden ændrer sig, og billederne af den ændrer sig.

Den historiske udvikling i hjemløses vilkår

Hjemløses og fattige menneskers vilkår har altid afstedkommet offentlige diskussioner. Oprettelsen af de første fattiggårde i Danmark var netop et udtryk for, at borgerskabet ikke ville have, at fattige og hjemløse opholdt sig på gaden og på den måde generede almindelige borgere. Mange steder i landet blev der oprettet fattiggårde, ofte et stykke vej fra byerne. Københavns Kommune oprettede fx Ladegården ved Roskilde – forløberen for Sct. Hans Hospital – hvortil subsistensløse blev kørt ud af byen af politiet. Her blev man frataget sine borgerrettigheder og tvunget til at arbejde. Her var ikke

muligheder for at vende tilbage til gaden. Det var ikke det frie valg og inddragelse, som var i centrum for indholdet af hverdagen på fattiggårdene. Hverdagen var præget af arbejde og trange kår. Det vigtigste resultat var, at fattigdommen ikke var synlig i gaderne (Beldring & Olsen, 1993).

Industrialisering og en tiltagende urbanisering betød et voksende byproletariat med flere fattige i byerne. De nye brokvarterer var præget af fattigdom, men også af sociale spændinger mellem fattige og arbejdsløse på den ene side og arbejdsgivere på den anden side. I dette spændingsfelt voksede et nyt socialt filantropisk arbejde med kirkeligt eller kristent udspring frem. De nye filantropiske organisationer var drevet af ildsjæle. Der blev oprettet suppekøkkener og herberger, og der blev udført opsøgende arbejde med mad i den ene hånd og Biblen i den anden hånd. Med deres nødhjælp var disse organisationer med til at mindske de sociale spændinger og forebygge oprør blandt de fattige (Lutzen, 1998).

Da fx Mændenes Hjem begyndte sin virksomhed på Vesterbro i København for 100 år siden, var målgruppen unge hjemløse mænd, der var indvandret til København fra provinsen. De havnede på Vesterbro, på gaden, i dårlige lejligheder og på bydelens talrige værtshuse. Vesterbro var dengang tætbeholdt, og karréerne med billige små lejligheder til arbejderfamilierne strakte sig til tredje og fjerde baggård. De unge hjemløse mænd nærede dengang de samme håb og drømme, som de gør i dag. Dengang tog deres rejse fra Jylland den samme tid, som det i dag tager at komme til København fra andre kontinenter. Drømmen endte – dengang og i dag – desværre indimellem på gaden, i sovesale, overfyldte små lejligheder eller i smarte forretningsmænds "hoteller" i industrikvarterer.

Lovgivningen gav politiet mulighed for at sende hjemløse på forsorgsinstitutioner, hvis de blev pågrebet i betleri. På forsorgshjemmet Sundholm blev de hjemløse lukket inde bag hegnet og skulle have tilladelse til igen at komme ud. Det var også lederen, som skulle give tilladelse, hvis man skulle giftes. Helt frem til 1960 mistede den hjemløse sin stemmeret ved

indskrivning på et forsorgshjem. På forsorgshjem og herberger var det sociale arbejde præget af kontrol, tvangsarbejde, undertrykkelse og stagnation. Man var tvunget til at arbejde og mistede basale rettigheder.

Forsørgelsesgrundlaget, fx kontanthjælp eller førtidspension, blev helt frem til begyndelsen af 1990'erne inddraget under opholdet og erstattet af en arbejdsdusør.

De fleste forsorgshjem havde fængselsceller. Hvis en person var for fuld, for voldsom eller for underlig, blev han sat i institutionens fængselsceller. Det var ikke en ualmindelig praksis. Denne fængsling foregik helt uden for den almindelige retsplejelovs regler, uden for psykiatriens regler og uden for enhver registrering. Denne praksis fortsatte helt frem til 1980'erne flere steder. Medarbejdernes rolle var at kontrollere de hjemløse, hvilket blandt andet kunne foregå med knippel.

I dag ved vi meget lidt om, hvad der foregik og ikke foregik i disse celler. Når man ser dem og hører tidligere medarbejdere fortælle om praksis, kan man undres over, at hjemløseområdet ikke har haft sine psykiatriskandaler som dem, der opstod i slutningen af 1970'erne og 1980'erne på blandt andet Middelfart Psykiatriske Hospital og Sct. Hans. På de psykiatriske hospitaler blev der stillet spørgsmål ved behandlingen, fx af Galebevægelsen.

På Mændenes Hjem blev alle beboerne helt frem til 1993 vækket af brandalarmen og sendt på gaden mellem kl. 8.00 og 14.00. Mange hjemløse søgte at undgå timerne på gaden ved at slukke eller ødelægge brandalarmerne. Forstanderne eller inspektøren, som det hed nogle steder, boede på institutionerne, og det var medarbejdernes opgave at servicere lederen ved at hente avis, rengøre hans lejlighed og vække ham.

Mange sociale tilbud for hjemløse var kristent funderet, og mange steder blev de hjemløse tvunget til at deltage i andagter, selv om deres valg af institution ikke var sket på baggrund af tro, men mere af nød.

På andre sociale områder begyndte udviklingen tidligere end på hjemløseområdet. Faglig udvikling, afinstitutionisering og decentralisering har siden 1960'erne præget flere af de store sociale områder.

I 1960'erne og 1970'erne decentraliserede man området for psykisk udviklingshæmmede. De store gamle institutioner som fx Ebberødgård blev nedlagt og erstattet af bofællesskaber og solistboliger. Senere kom turen til det psykiatriske område, hvor fx Sct. Hans blev mindre og erstattet af distriktspsykiatri og socialpsykiatriske botilbud. Denne udvikling kom først til hjemløseområdet i 1990'erne.

Gennem 1980'erne og 1990'erne var hjemløseområdet præget af en vis stagnation, mens samfundet udviklede sig med nye ideer om det sociale arbejde. Nye selvorganiseringsmodeller tog form, men hjemløseområdet forblev udenfor den store socialpolitiske udvikling. I begyndelsen af 1990'erne lavede dokumentaristen Lars Engels en række tv-film, blandt andet *Orkanens Øje*, som gav et blik ind i en hjemløseverden, hvor tiden havde stået stille, og hvor brugergrupperne havde tilegnet sig et mere eller mindre permanent liv som hjemløse. Nye grupper af hjemløse blev endvidere holdt uden for de traditionelle botilbud; fx var hjemløse stofmisbrugere ikke velkomne på herbergerne rundt om i landet. Holdningen var, at hjemløse stofmisbrugere skulle i stofmisbrugsbehandling og ikke være på herbergerne. Problemet var dog, at der ikke var behandlingskapacitet til de mange nye stofmisbrugere. Dertil kom, at en gruppe af stofmisbrugere ikke ønskede behandling. Denne holdning var sanktioneret på politisk niveau. I København ændrede holdningen sig i begyndelsen af 1990'erne, da Socialudvalget gav signal til hjemløsetilbuddene om, at de også skulle modtage stofmisbrugere. Det skete først på Sundholm, senere på Mændenes Hjem og endnu senere på botilbud uden for København. Denne udvikling skete ikke uden modstand fra institutionsledere og andre hjemløsegrupper, men op gennem 1990'erne ændrede sammensætningen af hjemløse sig. I samme periode blev gruppen af psykisk syge mere synlig og i højere grad italesat. Med inspiration fra USA

lukkedes psykiatriske sengepladser i Danmark, og mennesker med psykiske lidelser skulle nu integreres i boligområder. Denne udvikling satte sit præg på herberger og forsorgshjem. En forstander skrev i Magasinet Hjemløs, at "[mange] hjemløse har flere komplekse problemstillinger. Flere og flere hjemløse har misbrugsproblemer og psykiatriske lidelser" (Arnt, 1989). Senest dokumenterede den første danske doktorafhandling om hjemløse, at problemstillingerne er meget komplekse med både misbrug og psykisk sygdom (Brandt, 1992).

Hjemløshed er også blevet en metafor for tidens indre og ydre rodløshed og opløsning. I takt med at mange institutioner, fx psykiatriske hospitaler, lukkede i 1980'erne og 1990'erne, og arbejdsløshed igen var en realitet i alle vestlige lande, blev hjemløsheden mere synlig. Fra slutningen af 1990'erne og begyndelsen af det nye årtusinde har man igen set åbenlyst tiggeri og hjemløse mange steder i storbyerne. Samtidig træder den hjemløse frem i doku-soaps i fjernsynet, i politiske programmer og i forskellige kunstarter. Hjemløsheden er mere kompliceret end blot at skaffe en bolig til de hjemløse eller betale aflad ved at give de tiggende lidt penge. I løbet af 1980'erne og 1990'erne blev samfundet mere individualistisk; det vendte sig indad og kunne ikke favne anderledes eksistenser. Det er svært at forstå dem – de udstødte, de psykisk syge, misbrugerne og de andre grupper af udstødte medmennesker, der lever med hjemløshed.

Gennem tiderne er forholdene på mange botilbud for hjemløse blevet bedre, men det er ikke det samme, som at det er blevet bedre at være hjemløs. For samtidig med at der er sket en udvikling gennem professionalisering, brugerinddragelse og ressourcetilførsel, så er der ligeledes mange hjemløse, som er rykket et skridt tilbage i historien. Den store gamle sovesal er nu genskabt i forskellige natcaféer rundt omkring i byen, hvor man sover på en madras på gulvet og er på gaden igen om dagen. De seneste vintre har flere kirker været åbne for hjemløse på grund af kulden; det er præcis på samme måde, at det sociale filantropiske arbejde for hjemløse blev udført i

begyndelsen af 1900-tallet. Socialforskningsinstituttets undersøgelse *Hjemløs i dag* fra 2010 viser, at under halvdelen af nutidens hjemløse bor på et § 110-tilbud – altså et herberg eller et forsorgshjem. Årsagerne er sikkert flere.

Mange vælger ofte herbergerne fra, da mange sociale problemer er samlet på meget lidt plads. Det koster penge at bo på herberg, hvilket er en anden årsag til ikke at søge den traditionelle løsning, når man er hjemløs.

Hjemløseområdet fik en tiltrængt saltvandsindsprøjtning i perioden 2009 til 2012. I forbindelse med satspuljeforliget for 2008 blev der formuleret en hjemløsestrategi, "Housing first", og bevilget 500 mio. kr. over 4 år til en række kommuner med den overordnede målsætning at nedbringe antallet af hjemløse i Danmark. Strategiens mål var, at ingen borgere skal leve på gaden, unge skal have et andet tilbud end forsorgshjem, opholdene på forsorgshjemmene skal forkortes, og ved løsladelse fra fængsler skal der findes en anden løsning end forsorgshjem og herberg.

Men det er ikke gået lige godt med at få indfriet de mål, man satte sig med strategien. Dette skyldes ikke, at hjemløsestrategien var forkert eller forfejlet, men at enhver politik eller strategi på hjemløseområdet er afhængig af andre socialpolitiske områder, fx misbrugspolitikken, prioriteringen af psykiatrisk behandling, boligpolitikken m.m.

I perioden er der kommet flere og mere varierede botilbud til udsatte hjemløse, og bostøtten er en succes for mange hjemløse, som er kommet ud i en egen bolig. De måder, man arbejder med bostøtte på, har givet gode resultater. Odense Kommune har haft gode resultater med en omlægning af hjemløsearbejdet, hvor forebyggelse, tidlig indsats og bostøtte har medført færre udgifter til området og færre hjemløse.

Hvis målsætningerne om, at ingen borgere skal leve på gaden, og hvis principperne om "Housing first" skal være bærende for udviklingen på hjemløseområdet, er det vigtigt, at man ser på forebyggelse, koordinering med andre politikområder samt en fornuftig finansiering. Der har været kritik af hjemløsestrategien. Problemet har været, at der i samme periode er blevet

sat flere ud af deres lejligheder, og at der på den måde er blevet flere hjemløse. Mange er blevet udsat, da skrappe regler til fremmøde og aktivitet i et jobcenter har betydet, at man har fået sin kontanthjælp stoppet og derved ikke har kunnet betale sin husleje.

Men retningen har været rigtig i hjemløsestrategien. En retning, hvor bolig eller botilbud bliver målet frem for institutionslignede tilbud.

Definition af hjemløshed

Hjemløshed er i sociologisk forstand en kompleks størrelse, hvor mange parametre og synsvinkler bliver brugt i forskningen. At blive hjemløs kan skyldes den enkeltes manglende psykosociale kompetencer – at han eller hun ikke er i stand til at tage vare på sig selv og ikke formår at deltage i samfundets forskellige institutioner og relationer. Eller det kan skyldes manglende evne til at være ”tilstrækkelig upåfaldende” eller ”tilstrækkeligt selvforsørgende” (Stax, 2005). Årsagsforklaringen ligger her på det *individuelle plan*. Det er individet selv, som er årsagen til, at han eller hun bliver hjemløs, fx på grund af et misbrug.

Følgende udsagn fra en psykisk syg misbruger afspejler en anden synsvinkel. Han siger: ”Hjemløshed er et udtryk for et samfund, der ikke formår at skabe tilbud, som den enkelte har brug for” (Brandt, 1992). Her ligger årsagerne i *samfundet*, som ikke fungerer tilstrækkeligt godt. Der mangler fx boliger, der er arbejdsløshed eller mangel på sociale tilbud til den enkelte.

Lovgivningen søger at dække begge vinkler. Ifølge loven skal kommuner og regioner sørge for, at der er tilstrækkelige tilbud til hjemløse. Men samtidig indsnævres målgruppen til dem, som har tydelige sociale problemer som psykisk sygdom og/eller misbrug.

I Danmark er det i modsætning til mange andre lande ikke det samme at være hjemløs som at være boligløs. Ud over at man ikke har en bolig eller ikke kan opholde sig i den, så skal man have et socialt problem for at kunne blive

betragtet som hjemløs med mulighed for ophold i et botilbud for hjemløse (jf. Lov om social service, 1998).

Der er gjort flere forsøg på at udarbejde en egentlig definition af hjemløshed i Danmark. Mest anvendt er den definition, som Preben Brandt, leder af Projekt UDENFOR i København, giver i sin doktorafhandling fra 1992:

En person er hjemløs, når vedkommende ikke har en bolig, der kan opfattes som stabil, blivende og opfyldende vedkommendes krav til en rimelig boligstandard. Samtidig med at vedkommende ikke magter at benytte sig af samfundets relationer og institutioner i allerbredeste forstand – således familiært netværk samt private og offentlige institutioner af enhver slags, idet årsagen til dette kan være åbenlyse eller mere skjulte forhold hos den enkelte eller i den måde, samfundet indretter sig på. (Brandt, 1992)

Denne definition er bred og favner mange slags hjemløse: Hjemløse med og uden bolig, posefolk, gadehjemløse, gadebørn, mennesker, der opholder sig på herberger og forsorgshjem og i institutioner som fængsler og hospitaler m.v. (Stax, 1997).

Socialforskningsinstituttet har tre gange foretaget en undersøgelse af hjemløse i Danmark. I den forbindelse har man udarbejdet en mere operationel definition af hjemløshed.

Som hjemløse regnes personer, som ikke disponerer over egen (ejet eller lejet) bolig eller værelse, men som er henvist til midlertidige boalternativer, eller som bor midlertidigt og uden kontrakt hos slægtninge, venner eller bekendte. Som hjemløse regnes også personer uden et opholdssted den kommende nat. (Benjaminsen & Christensen, 2007)

Grundlæggende regnes en person som hjemløs, hvis han eller hun befinder sig i en eller flere af følgende situationer:

- Personer, der mangler tag over hovedet den kommende nat. Herunder regnes personer, som overnatter på gaden, i en trappeopgang, i et skur eller lignende.
- Personer, der overnatter på natvarmestue/værested med nødovernatning.
- Personer, der overnatter på et akut/midlertidigt botilbud som fx herberger eller forsorgshjem.
- Personer, der opholder sig på hotel, vandrehjem eller lignende på grund af hjemløshed.
- Personer, der bor midlertidigt og uden kontrakt hos venner/bekendte eller familie.
- Personer, der bor i midlertidig udslusningsbolig eller lignende uden permanent kontrakt.
- Personer under kriminalforsorgen, der står for at skulle løslades inden for 1 måned, uden at der er iværksat en boligløsning.
- Personer indlagt på hospital eller på behandlingshjem, der står for at skulle udskrives inden for 1 måned, uden at der er iværksat en boligløsning.
- Andet. (Benjaminsen & Christensen, 2007)

Dette er det nærmeste, man kommer en officiel dansk definition af hjemløse og hjemløshed. Definitionen blev udviklet i forbindelse med undersøgelserne, der nu er gennemført i 2007, 2009 og 2011 og skal være med til at smidiggøre en ensartet optælling af hjemløse i Danmark. Hjemløseområdet har historisk set ikke haft en tradition for dokumentation og databearbejdelse.

Socialstyrelsen har fra 1999 og fremefter haft en vidensfunktion for hjemløseområdet, netop for at bearbejde data på området, skabe metodeopsamling og udvikle og styrke borger- og brugerinddragelse.

Hvem er de hjemløse i dag?

Hvem der er hjemløs i Danmark har ændret sig i de senere år. Robert Storm Petersens tegninger af den hjemløse alkoholiker i sin store overfrakke med flasker i inderlommen passer ikke længere med billedet af ”den typiske hjemløse”.

På gaden og på herberger og forsorgshjem findes socialt marginaliserede mennesker med forskellige problemer. Nogle har et misbrug af forskellige rusmidler, andre er psykisk syge – og har måske også et misbrug.

Køn

Traditionelt har der været en stor overvægt af mænd, som er hjemløse. I 2015 var 78 procent af de hjemløse mænd, mens kun 22 procent var kvinder (Benjaminsen m.fl., 2015). Kvinder bliver synlige i gruppen af hjemløse i 1980’erne (Järvinen, 1993).

Og det er ikke helt nyt, at det er mænd der fylder i statistikkerne for socialt udsatte mennesker. Hjemløshed og misbrug har i over hundrede år været præget af en massiv overvægt af mænd. Årsagen kan altså ikke findes i øget ligestilling. Her kan man netop argumentere for, at det netop er mandens manglende evne til at håndtere hverdagens ”små” daglige opgaver, som madlavning, vask og ansvar for familiens børn, der er med til at gøre dem yderligere udsatte. At udsatte mænd kunne have brugt for hjælp til at lære disse ting, er ikke nyt. Kofoeds Skoles grundlægger, Hans Christian Kofoed, oprettede allerede i 1930’erne husholdningskurser for arbejdsløse og hjemløse mænd. Der blev med andre ord arbejdet med at udfolde mandens mangfoldighed og evne til at klare sig selv – allerede dengang. Men mænd er stadig ikke så gode som kvinder til at ”hjemme den”, som sociologen Ida Wentzel Winter udtrykker det (Winther, 2006), der er stadig plads til forbedringer.

Det handler i lige så høj grad om, hvordan vi ser på udsatte mænd. Preben Brandt, tidligere formand for Rådet for Socialt Udsatte, har konstateret, at

”kvinder og mænd med de samme tunge og omfattende sociale problemer [ikke bliver] modtaget på samme måde i det omgivende samfund. Tolerancen og accepten af udsatte kvinder er større, end tolerancen og accepten af udsatte mænd” (Brandt, 2010).

Mange hjemløse og udsatte kvinder havner i dag på kvindekrisecentre. Skilsmisse og opløsning af en familie gør, at der gennem de seneste mange år er sket en udbygning af netop disse tilbud. En familie i krise har brug for en helt speciel indsats for at forbygge sociale problemer senere i livet. Specielt de mange medfølgende børn på krisecentrene er årsag til bekymring.

Børn udgør dog kun en lille del af de personer, som er på krisecentre. På andre boformer er børnene næsten usynlige. Hjemløse mænd har færre børn end mænd generelt (Mændenes Hjem), og de, som har børn, har ingen eller kun sporadisk kontakt med dem. På flere boformer er der dog blev udbygget samkvemslejligheder, så hjemløse mænd fortsat kan holde kontakt til et eller flere børn efter fx en skilsmisse eller efter, at barnet er blevet fjernet.

Alder

45 procent af alle hjemløse er mellem 30 og 49 år. Hovedparten opholder sig på herberger og forsorgshjem, mens en mindre andel overnatter hos familie og venner (Benjaminsen m.fl, 2015).

Hovedparten af hjemløse er mennesker, der har været ude og prøve ”livet af”, men den seneste tælling af hjemløse viser en stigning i antallet af unge hjemløse. Flere unge er i dag på kontanthjælp, og mange har svært ved at færdiggøre en uddannelse og få et arbejde. Desuden er det specielt svært at få sig en bolig i storbyerne. Unge under 25 år modtager en lavere ydelse end andre kontanthjælpsmodtagere, hvilket gør, at det er svært at betale huslejen og samtidig have råd til andre ting. Ofte er denne unge gruppe præget af manglende tilknytning til arbejdsmarked eller uddannelsessystemet. Forældrerelationen er svag, og de unge har en oplevelse af ikke at høre til nogen steder – hverken i et hjem eller i samfundet.

Kun meget få ældre er hjemløse. Det skyldes en udbygget ældreomsorg, hvor også "alternative plejehjem" for mennesker med misbrug har været med til at hjælpe gruppen af socialt udsatte væk fra hjemløshed. Man skal dog ikke se bort fra, at der blandt hjemløse er en stor overdødelighed, som også er med at skabe en situation med få ældre hjemløse.

Etnicitet

Nye hjemløse med anden etnisk baggrund begyndte at dukke op på herberger og forsorgshjem i København i midten af 1990'erne (Järvinen, 2004). På landsplan er 22 procent af de unge hjemløse første- eller andengenerationsindvandrere eller har flygtningebaggrund (Benjaminsen, 2015). Det er primært i København og blandt unge, at man har set denne udvikling. I København er der 37 procent af de hjemløse unge, der er indvandrere eller efterkommere, og i Aarhus er det 42 procent. Mange bosteder oplever at huse hjemløse med fødested i mange forskellige lande. En undersøgelse fra 2005 blandt hjemløse mænd viste, at denne gruppe primært stammer fra Nordafrika (Magreb-landene) og Mellemøsten (Christensen, 2005). I det nye årtusinde har åbne grænser i Norden og EU medført, at flere mennesker fra i første omgang Sverige, Norge og senere Østeuropa er dukket op blandt gadehjemløse og på boformerne.

Mennesker flytter på tværs af grænser. Lige meget om man kan lide det eller ej, så flytter vi os mere end nogen sinde. Længslen efter frihed, flugt fra fattigdom, krig, forelskelse og kærlighed eller eventyrlyst tvinger os på vej. Det er ikke for alle, at rejsen ender lykkeligt. Hjemløsheden er ikke mere blot et nationalt problem. Den er blevet "globaliseret". Man kan næsten sige, at vor tids hjemløshed er et biprodukt af den globaliserede verden.

Blandt de nye grupper af hjemløse er en del papirløse eller udokumenterede immigranter fra lande i Østeuropa og Afrika m.m., der opholder sig i landet uden ret til det. Disse udokumenterede immigranter rummer en del udfordringer. Egentlig må danske socialarbejdere ifølge den nationale

lovgivning ikke hjælpe dem videre ind på et offentligt finansieret herberg. Kun hvis de vil hjem til deres oprindelsesland, kan man hjælpe med dette. Disse nye grupper udfordrer det sociale arbejdes etiske og juridiske rammer. På den ene side skal ingen diskrimineres på grund af køn, hudfarver, nationalitet osv., men på den anden side skal man overholde den sociale lovgivning, der foreskriver, at man skal være borger i landet for at modtage sociale ydelser.

Resultatet i praksis bliver mennesker, der fysisk befinder sig inden for landets grænser, men ikke kan modtage samme hjælp som dem, der kan rummes inden for lovens rammer.

Siden 2007 har Socialforskningsinstituttet udarbejdet undersøgelsen *Hjemløshed i Danmark*. I denne periode er hjemløsheden steget. Siden 2009 er specielt hjemløsheden blandt unge steget markant (Benjaminsen, 2015).

Årsager til hjemløshed

Overordnet handler hjemløshed samfundsmæssigt om fattigdom både på det økonomiske og menneskelige plan. Samfundet har svært ved at skabe de rammer, som gør, at der ikke findes hjemløse på gaden. Med økonomien som den drivende kraft i vores samfund er det et faktum, at ikke alle har nok penge til at få hverdagen til at fungere. Opløsningen af den traditionelle familie skaber ligeledes en situation, hvor de sociale netværk er blevet svækket, og det ikke længere er naturligt og muligt som hjemløs at bo hos familien.

På det mere individuelle plan vil hjemløse ofte forklare årsagen til deres hjemløshed med konkrete ting som manglende betaling af husleje, mangel på penge til at betale husleje, fraflytning fra en lejlighed uden at have en ny, hjemvendelse fra udlandet uden et sted at bo osv. Men årsagen til hjemløsheden er ofte komplekse problemstillinger af social karakter. Psykisk syge mennesker er overrepræsenterede både blandt de tidligere og de nyere

grupper af hjemløse. De opholder sig på gaden, hvor de benævnes posefolk og gadehjemløse, og på boformerne, hvor de ofte benævnes psykisk syge hjemløse. Det vurderes, at de psykiske lidelser er en stærkt medvirkende årsag til hjemløshed.

En afhængighed af rusmidler medfører ofte, at pengene er brugt, før de næste kommer. Derfor er mange mennesker med alkohol- og stofmisbrugsproblemer i risikozonen for at blive hjemløse.

Stofmisbrug og en deraf følgende heftig og usund levevis og opløsning af sociale netværk er med til at øge andelen af stofmisbrugere blandt de hjemløse. Ofte bor de hjemløse stofmisbruger enten på gaden eller tilfældige steder. Her skjuler de deres misbrug og får derfor kun alt for sjældent kontakt til behandlingsinstitutioner. Men på herberger og forsorgshjem er stofmisbrugere blevet mere almindelige end tidligere.

Af en korrespondance mellem Københavns Kommune og Mændenes Hjem fra begyndelsen af 1980'erne fremgår det, at kommunen pålægger institutionen at modtage stofmisbrugere. Kommunens officielle holdning på daværende tidspunkt var dog, at stofmisbrugere skulle modtages i narkobehandlingssystemet. Men narkobehandlingssystemet havde ikke kapacitet til at huse de hjemløse stofmisbrugere og give dem behandling. Stofmisbrugere er stadig kasterbold i systemet og henvises stadig til narkobehandlingssystemet, på trods af, at langt de fleste narkobehandlings tilbud er ambulante og uden bomuligheder. Stofmisbrugere modtages stadig kun på § 110-boformerne, herberger og forsorgshjem.

Gennem 1990'erne og 2000'erne steg antallet af psykisk syge med misbrugsproblemer markant (H: S, 2002). Denne gruppe mennesker kaldes dobbeltdiagnosepatienter og betragtes som en vanskelig og svært integrerbar gruppe. De psykiatriske afdelinger og misbrugsbehandlingsinstitutionerne har svært ved at håndtere behandlingen af dem. Det betyder, at størsteparten af disse yderst svage og sårbare mennesker ikke modtager hjælp, som de kan profitere af, og hjemløshed bliver en øget risiko (H:S, 2002).

Mere konkret er antallet af udsættelser fra egen bolig gennem de senere år steget kraftigt. Særligt socialt udsatte mænd er i risiko for at blive sat ud af deres lejligheder. Andre sårbarhedsfaktorer er skilsmisse, psykisk sygdom og misbrug. Reducerede ydelser og sanktionering er også medvirkende årsager. En overvejende del af de udsatte har fået deres lejlighed anvist af kommunen (Høst et al., 2012), hvilket kan indikere, at nogle falder tilbage i hjemløshed, men dette er endnu ikke undersøgt tilbundsående.

Den retlige regulering af indsatser over for hjemløse

Lovgivningen for de sociale tilbud på hjemløseområdet har forandret sig fra de tidlige forsorgslove over bistandsloven til Lov om social service (serviceloven), som er den nuværende lovgivning. Andre nuværende love har også sin betydning for hele hjemløseområdet fx Lov om retssikkerhed. I serviceloven er ophævelsen af institutionsbegrebet helt centralt. Det kræver, at både brugere og medarbejdere gør op med gamle vaner, rutiner og holdninger. Strukturen, hvorefter støtten ydes, er ændret. Hvor støtten tidligere var forbundet med institutionens lovgrundlag, er støtten nu opdelt efter forskellige paragraffer i serviceloven. Forbundet med ophold i et botilbud efter servicelovens § 110 skal der være *aktiverende støtte og omsorg og efterfølgende hjælp*.

Lovgivningen på hjemløseområdet – her tænker jeg primært på § 110-området – har ligeledes forandret sig. Helt centralt er det, at ophævelsen af institutionsbegrebet kræver, at både brugere og medarbejdere gør op med gamle vaner, rutiner og holdninger.

Endelig er strukturerne ændrede. I dag er et herberg ikke bare et herberg efter servicelovens § 110. Mange steder er delt op efter forskellige paragraffer, så tilbud efter servicelovens § 104, § 107 og § 110 i dag udgør en bredere vifte end tidligere.

Stigmatisering og outsideridentiteter

Udenforskab – og oplevelsen af at være en del af en subkultur – er beslægtede fænomener eller oplevelser. Ordet subkultur bruges til at beskrive grupperinger i samfundet, som er i opposition til hovedstrømningerne i en kultur. Udtrykket er ofte brugt i en beskrivelse af nye modkulturer inden for fx musik og ungdomsliv. At være en del af en subkultur kan både opleves positivt og negativt. Hjemløse, psykisk syge og andre udsatte grupper udfylder en samfundsmæssig rolle som en del af en subkultur, der er defineret af andre end dem selv, og som betyder en udstødelse af samfundet. De er, som Kim Larsen synger, ”dem, de andre ikke må lege med”. Med udsatte gruppers modidentifikation i et *udenforskab* er de måske med til at skubbe grænsen for, hvad det vil sige at være inkluderet. I 1997 oprettede tidligere socialoverlæge i Københavns Kommune, Preben Brandt, Projekt UDENFOR som et opsøgende tilbud for hjemløse. Projekt UDENFOR beskriver selv formålet med sin eksistens som et forsøg på at afhjælpe det etablerede systems manglende evne til at nå de mest udstødte borgere – dem, som af den ene eller anden grund er røget ud af det etablerede system. Projektets arbejde kan således tolkes som forløberen for beskrivelsen af *udenforskabet* for hjemløse, misbrugere, psykisk syge osv.

Udenforskabet bliver til en platform, hvorpå man kan hente energi, sammenhold og i fællesskab opleve at kunne formulere sit *udenforskab*. Nyere socialpolitisk historie kan godt understrege værdien af, at mennesker, som er hjemløse, formulerer sig både i skrift og nærvær gennem fx hjemløseavisen Hus Forbi, eller at de samme hjemløse gennem deres organisation, Sammenslutningen af Nærudvalg i Danmark, begynder at formulere politiske ønsker og krav. At de, ved at definere deres *udenforskab*, faktisk får en stemme, som nuancerer og virker som modvægt til fagjargonen. Omvendt vil man også kunne argumentere for, at *udenforskabet* som begreb er endnu en pind til stigmatiseringsbålet. Men der er eksempler på, at beskrivelser af verden gennem *udenforskabets* optik kan påvirke indretningen af systemet.

Trods modstrategier og organisering af hjemløse udgør de fortsat en gruppe præget af individualitet og individualisme. På den måde skiller hjemløse sig ikke ud fra samfundets øvrige borgere, meget bredere grupper, hvor samme udviklingstendenser har været kendetegnede.

Indsatsovervejelser

Boformer

Ikke kun indholdet ændrer sig med tiden, også navnene ændrer sig. Indsatsen er gået fra kontrol til dialog og inddragelse. Herberger og forsorgshjem kaldes i dag overordnet for boformer. I praksis varierer navnene på boformerne fra opgangsfællesskaber, over botilbud, bofællesskaber over nødboliger til natcaféer m.m.

Mange boformer rummer i dag flere forskellige tilbud til hjemløse. Det er en udløber af den ændrede lovgivning og nye centrale initiativer som fx ”skæve boliger” til mennesker, der har svært ved at finde sig til rette i de ”almindelige” boligområder, og alternative plejehjem til ældre misbrugende hjemløse. Enkelte boformer har således tilknyttet alternative plejehjem, andre steder er der en sammenkobling med misbrugsbehandlingen, og atter andre boformer har et gadeteam af socialarbejdere og sygeplejersker tilknyttet. Boformerne tilbyder en række ydelser, som kan variere i indhold og omfang, ligesom de kan være rettet mod forskellige målgrupper. Der er typisk tale om følgende tilbud:

- Ophold.
- Rådgivning og vejledning om økonomiske og sociale forhold, behandlingstilbud, kontakt til kommunen for at sikre, at brugerne får tilbud om at få udarbejdet en handleplan, kontakt til øvrige relevante samarbejdspartnere m.m.
- Særligt tilrettelagte beskæftigelsesforløb, fx værkstedsarbejde eller deltagelse i boformens interne drift.

- Tilbud om samvær og aktiviteter, fx i form af undervisning og kulturelle arrangementer, sport, fritidsaktiviteter eller andre livskvalitetsforbedrende tilbud.
- Omsorg og pleje, som fx kan finde sted på særlige sygeafdelinger, hvor der også tilbydes sygepleje, afrusning og evt. afgiftning.
- Efterforsorg i forbindelse med udflytning til egen bolig uden for boformen.

Ud over boformerne findes der en række andre tilbud i form af natcaféer og natvarmestuer, hvor hjemløse kan være eller sove om natten. På gadeplan har indsatsen for hjemløse været i udvikling gennem de seneste 5-7 år.

Kommuner og frivillige organisationer tilbyder deres service på gaden.

Væresteder og socialcentre er kommet ud på gaden og forsøger her at skabe den første kontakt.

De seneste 15 år har ændret meget på hjemløseområdet. Ser vi ud over det sociale landskab, er området et felt, hvor der har været en stor udvikling. En udvikling, som giver nye udfordringer til arbejdet på boformer som forsorgshjem og herberger for hjemløse (§ 110-området).

Opholdet på en boform (forsorgshjemmet eller herberget) er i dag en proces frem mod andre og mere permanente botilbud, hvad enten det er egen bolig, et socialt boligtilbud eller måske et behandlingstilbud.

Hjemløse er generelt meget tilfredse med at bo på en af de boformer for hjemløse, der findes i Danmark. 86 procent giver udtryk for tilfredshed.

Det er især den konkrete hjælp og relationen til medarbejderne, som de hjemløse vurderer højt og værdsætter. 92 procent værdsætter hjælpen fra medarbejderne.

Trygheden på boformen vurderes lavere specielt blandt unge. Det drejer sig om utryghed i forbindelse med konflikter og evt. trusler, men måske også manglende retssikkerhed på boformen i forbindelse med eventuel

udsmidning. De fysiske rammer, f.eks. badeforhold og aktiviteter på boformer, ønsker mange hjemløse var bedre (Benjaminsen, 2016).

Langt de fleste af hjemløse vil gerne have deres egen bolig. 90 procent ønsker dette, og blandt de unge er denne andel på hele 97 procent. Næsten tre ud af fire ønsker sig en lejlighed i en almindelig opgang. Det gælder i alle aldersgrupper, og særligt blandt de unge (Benjaminsen, 2016). Drømmen om det "eget" er stærk, og også blandt hjemløse findes drømmen om det almindelige stille, borgerlige liv i eget hjem. Ofte er det formuleret, som en hjemløs engang udtrykte det: "Jeg ønsker en lille billig lejlighed – ikke dyr og byfornyet, men blot et sted, jeg kan lukke min dør." Man kan næsten sige, at hjemløse i denne sammenhæng er som folk er flest med helt almindelige drømme.

En af de større socialpolitiske succeser for hjemløse har været udviklingen af de såkaldte skæve boliger til skæve eksistenser. Skæve boliger – en gruppe af mindre skurvogne, varmeisolerede, med køkken og eget toilet – er en alternativ bomulighed, der gennem 8 - 10 år har været bosted for mindre grupper af hjemløse, fx i Valby og på Amager. Skurvognen, den skæve bolig, har været personens eget hjem, og der har ikke været kontrol og overvågning. Her har der været plads til at sige: "Jeg er sgu min egen, og dette er mit hjem!" Men udbygningen af skæve boliger er stoppet. En blanding af bureaukrati, lokalplaner og høje grundpriser gjorde, at udbygningen gik i stå. Hvis man skal handle efter de hjemløses egne udsagn, så bør de skæve boliger igen prioriteres på nogle af de grunde, som måske ikke kan bruges til andet. Det vil være o.k. for en hjemløs at have sin skæve bolig i et industriområde, også selv om lokalplanen siger noget andet. Kreativitet og medbyg kan tillige udvikle mindre byarealer med en anden tilgang til at bo og at have et hjem.

Metoder i socialt arbejde med hjemløse

Hjemløseområdet har altid haft en bred vifte af tilbud med en udstrakt grad af metodefrihed. Det ene sted var bordbøn og andagter en del af hverdagen,

mens det andre steder var tvangsarbejde, hvis man skulle bo på stedet. De seneste 15 - 20 år har ændret meget af dette. Mere tidssvarende pædagogikker og social metodik har ændret den (for) høje grad af metodefrihed. Sociale handleplaner, øgede krav til dokumentation, omsorg og behandling er kommet ind i arbejdet. Samtidig er der sket en udvikling af arbejdet uden for herberger og forsorgshjem gennem øget opsøgende arbejde på gaden. Tidligere betød det at blive indskrevet på et herberg eller forsorgshjem ofte, "at man var nået til endestationen" – én gang hjemløs, altid hjemløs. I dag opfattes hjemløshed ikke mere som en stationær tilstand. Opholdet på en boform er en proces frem mod andre og mere permanente botilbud, hvad enten det er egen bolig, et socialt boligtilbud, et behandlingstilbud, et opgangsfællesskab, et socialpsykiatrisk bofællesskab eller lignende. Både lovgivningen og kommunerne stiller krav til boformerne om, at brugernes ophold er midlertidigt. Boformerne har derfor ofte en målsætning i deres tilbud om, at brugerne skal komme videre.

En metode til dette er at udarbejde sociale handleplaner for den enkelte bruger. Handleplanerne er brugerens mulighed for i samarbejde med medarbejderne at få etableret en koordineret indsats i forhold til den enkeltes sociale situation (hjemløshed m.m.). Derfor er der som regel flere aktører, når der skal udarbejdes handleplaner. Ud over brugeren selv deltager ofte medarbejdere fra boformen, socialforvaltningen og evt. også fra psykiatrien. Den sociale handleplan kan – brugt rigtigt og fremadrettet – være med til at ændre den hjemløses situation. Men ofte opfatter brugeren desværre handleplanen som endnu et stykke papir i en stadig voksende sagsmappe. En hjemløs udtrykte det engang på følgende måde over for mig: "Hvad skal jeg med endnu en handleplan? Jeg har fået udarbejdet, jeg ved ikke hvor mange handleplaner, og lige meget ændrer det". Men tendensen er, at metodefriheden bliver mindre på boformerne, og den kommunale styring af arbejdet bliver større fx gennem handleplaner, forandringskompasser, hvor den enkelte udvikling måles, og andre centralt introducerede metoder.

Tidligere gadeplansmedarbejder i Projekt UDENFOR, Torben Pilely, beskriver arbejdet med hjemløse på gaden ud fra „De 7 t'er”: Tid, tålmodighed, tillid, troværdighed, timing, (at) turde og endelig – lidt selvironisk – ”en Torben”, altså en person med nysgerrighed, indlevelse og engagement i hjemløses situation (Pilely & Brandt, 1998). Torben Pilelys beskrivelse af, hvorledes social- og sundhedsarbejderen skal arbejde i forhold til hjemløse er en konkret guide i, hvordan kontakten kan være, og hvilke holdninger der skal til, for at arbejdet foregår til brugerens tilfredshed. Når man arbejder på gaden eller på et herberg, er de rammer, der er sat for arbejdet, alene sat af brugeren. Hvis medarbejderen har for travlt, og den hjemløse oplever, at hans ord ikke finder gehør, ja, så vil han vælge social- og sundhedsarbejderen fra.

Den tid er forbi, hvor rammer og indhold blev defineret alene af medarbejderen. Der er brug for andre redskaber, og de 7 t'er er et godt udgangspunkt for det pædagogiske arbejde med hjemløse. Det handler om at opbygge en dialog, at opbygge en relation, som kan danne basis for en udvikling væk fra hjemløsheden. Det er faktisk lidt af den samme tankegang, som mange virksomheder bruger i deres salgsarbejde – om end med andre metoder og i de fleste tilfælde også færre midler.

Dagligdagen, det pædagogiske arbejde og værdierne i arbejdet skal tage udgangspunkt i at støtte den enkelte hjemløse i at få hans hverdag til at fungere, så han i videst muligt omfang bruger de ressourcer, han selv råder over. Omsorgen skal have sin plads i kontakten. Fokus er ikke kun på regler og rammer, men på basale omsorgstiltag, som den pågældende kan bruge i sin hverdag.

Man kan sige, at omsorgen er forudsætningen for relationen, som så kan åbne muligheder for at handle sammen med brugeren for derigennem at forbedre den pågældendes sociale situation. Det kan dreje sig om mad, varme, fællesskab, rummelighed, accept, nyt tøj, daglig og imødekommende kontakt osv.

At være omsorgsfuld og også konfliktforebyggende kan være en nødvendighed. I romanen *I det sidstes land* rammer Paul Auster helt præcist i sin beskrivelse af denne problemstilling om at hjælpe mennesker, der har levet i hjemløshed i lang tid:

Måske var kontrasten mellem det her og gadelivet for meget for dem. Man vænner sig til at tage vare på sig selv, til at tænke kun på sin egen velfærd, og så kommer der nogen og siger, de skal samarbejde med en flok fremmede, præcis den klasse af folk, man har lært sig at have mistillid til.

Dette kan betyde, at hverdagsproblemer mellem hjemløse eller i forhold til medarbejdere kan udløse konflikter, hvorfor arbejdet i alle aspekter skal indeholde konfliktforebyggelse eller konfliktløsning.

Inddragelsen af den hjemløse borger er blevet en mere almindelig metode. Beboerråd på boformerne og organisering af de hjemløse i en egen forening, betyder en ny og anderledes tilgang til den hjemløse end tidligere. Den hjemløse skal høres, ikke blot i egen sag, men også når det gælder mere overordnede spørgsmål.

Sammen med en omlægning af hjemløsearbejdet, hvor flere og flere får en bolig eller botilbud med støtte, er begreberne bostøtte og botræning opstået. Hjemløsearbejdet er rykket ind i boligområderne med en støttefunktion, hvis mål er at få en person til at fungere i en egen bolig. Hjælpen kan være konkret og praktisk, men er også en vigtig netværksfunktion, hvor relationer til offentlige myndigheder og naboer kan opbygges.

Lige nu står hjemløseområdet metodemæssigt mellem kommunernes ønske om at måle og veje i henhold til New Public Management-konceptet og områdets behov for fortsat metodeudvikling. Eftersom hjemløseområdet først i de senere år har undergået en udvikling, er der stadig brug for at se på praksis og udvikle denne gennem forskning og dokumentation.

Sundhed

Hjemløse og misbrugere lever ofte er hårdt liv. Mange hjemløse har komplekse problemer af både social og sundhedsmæssig karakter. Overdødelighed og sygdom er nært forbundet med hjemløshed (Stax, 2005). Undersøgelsen SUSY Udsat, (Statens Institut for Folkesundhed, 2007) viser, at de undersøgte fra herberger, natvarmestuer og væresteder har en markant dårligere helbredstilstand end befolkningen i øvrigt. Mange har en adfærd med misbrug, rygning og manglende motion, som gør, at de har risiko for at udvikle sygdomme. Fattigdom er medvirkende til at forværre helbreds-situationen.

Flere andre undersøgelser dokumenterer hjemløse og udsatte menneskers dårlige sundhedstilstand. Trods rigdom og en udviklet velfærdsstat har det altså ikke været muligt at nå de mest udsatte, og at give dem de samme livsmuligheder som andre borgere.

Mange hjemløse og misbrugere har et mere end problematisk forhold til hospitaler og hospitalspersonale. At være indlagt eller skulle modtage en service på et hospital betyder i dag en disciplinering efter rammer, regler og procedurer i den enkelte afdeling. Ofte skaber netop dette hverdagskonflikter med en hjemløs eller misbruger, der ikke kan leve efter disse rammer.

Konflikterne bliver ikke mindre, hvis et misbrug bliver underbehandlet eller slet ikke behandlet, fordi fokus fx er på et brækket ben. Det betyder konflikt med det resultat, at den hjemløse udskrives alt for hurtigt og ofte uden den nødvendige efterbehandling.

Mange boformer har udviklet sine tilbud, så hjemløse og udsatte borgere får den bedst mulige service i forhold til deres sundhedsproblematikker.

Sygeplejeklinikker, frivillige tandlægeklinikker og en vis forebyggende indsats er gennem de senere år blevet målrettet hjemløse mennesker, men også mobile klinikker, Christianias sundhedshus og et nyligt oprettet sundhedstilbud til udokumenterede migranter er blevet en del af indsatsen.

Samtidig har enkelte hospitaler med gode resultater i de seneste år ansat socialsygeplejersker, der skal have større fokus på indlagte hjemløse og misbrugere. De skal bygge bro mellem et målrettet, stringent fagligt hospitalsmiljø og den hjemløse eller misbrugende patient. Dette naturligvis for at fastholde vedkommende i et behandlingsforløb, til det er tilendebragt.

Aktuelle udviklingstendenser og dilemmaer i organiseringen af arbejdet

I de kommende år vil arbejdet for hjemløse efter alt at dømme ændre sig endnu mere. Det sociale arbejde med hjemløse vil flytte fra § 110-institutioner (boformer) til gadeplansarbejde og bostøtte i egen bolig, i særboliger eller skæve boliger.

Men udviklingen med flere udokumenterede migranter, som vil havne i hjemløshed, vil også fortsætte. Det kan være svært at se denne globale udvikling vende. Civilsamfundsorganisationerne på hjemløseområdet, fx Kirkens Korshær, Frelsens Hær, Røde Kors og Kofoeds Skole, har derfor fremadrettet en vigtig rolle i udvikling af tilbud til disse nye hjemløse, samtidig med at man må erkende, at der kun findes transnationale løsninger på denne problematik (Beck, 2010).

Den nye opdeling af danmarkskortet uden amterne gør kommunerne helt centrale i løsningen af den enkelte hjemløses situation. Det vil uden tvivl blive en større udfordring for hele hjemløseområdet, da der er et skisma imellem borgerens ønsker og krav og kommunekasser uden penge. Sagsbehandlerne vil stå i dilemmaet mellem at hjælpe borgeren og samtidig kravet om at spare penge eller skabe den billigste løsning. Mange hjemløse flytter meget rundt i landet, og der opstår situationer, hvor kommunerne kæmper for ikke at påtage sig ansvaret for en borger. Fordelen ved et tydeligt kommunalt ansvar er, at borgerens problemer søges løst lokalt, hvilket også kan være med til at forebygge langvarig hjemløshed.

Den politiske udvikling i form af globalisering, polarisering mellem rig og fattig samt urbanisering med få billige boliger til følge spiller samtidig en

betydende rolle i forhold til den måde, som hjemløsheden udspiller sig på i vores hverdag. Hjemløshedsområdet relaterer sig i mangt og meget til andre faglige områder, fx misbrug, psykisk syge og udsatte, men har gennem de seneste 15 år udviklet en egen faglighed med relation til netop disse andre områder. Udviklingen på området har været tydelig, og den har ændret den hjemløses stilling i vores samfund. Det er en udvikling, der langt fra er færdig, og hvor både praktisk og teoretisk udvikling er mulig og nødvendig.

Litteratur

Ankestyrelsen (2006). *Brugere af botilbud efter servicelovens § 94. Årsstatistik 2005*. København: Ankestyrelsen.

Arnt, J. (1989). *Magasinet Hjemløs*, nr. 1. Udgivet af Missionen blandt Hjemløse.

Auster, P. (1990). *I det sidstes land*. København: Per Kofoeds Forlag.

Beck, U. (2010). Et europæisk socialdemokrati. Interview i Weekendavisen 05.02.10.

Beldring, A. & K. Olsen (1993). *Over Ladegaarden til Sundholm*. København: Projekt UDENFOR.

Benjaminsen, L. (2016). *Livet på hjemløseboformer. Brugerundersøgelse på § 110 boformer*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Benjaminsen, L. & I. Christensen (2007). *Hjemløshed i Danmark 2007. National kortlægning*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Benjaminsen, L., H.H. Lauritzen m.fl. (2013). *Hjemløshed i Danmark 2011. National kortlægning*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Benjaminsen, L., H.H. Lauritzen m.fl. (2015). *Hjemløshed i Danmark 2011. National kortlægning*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Benjaminsen, S. et al. (2003). *Hjemløse i Fyns Amt 1990-2002*. Odense: Fyns Amt.

Brandt, P. (1992). *Yngre hjemløse i København*. København: FADL's forlag.

- Brandt, P. (2010). Socialt udsatte og udstødte set i et kønsperspektiv. *Stof – Tidsskrift for stofmisbrugsområdet*, nr. 15, s. 4-8.
- Brøgger, S. (1990). *Kvælstof*. København: Rhodos.
- Christiansen, R.K. & V. Bruun-Toft (2005). *Særlig indsats for svært udsatte stofmisbrugere med anden etnisk baggrund end dansk på Indre Vesterbro*. København: Københavns Kommune, Socialforvaltningen.
- Hr. Berg (1982). *På herberg i København. En beretning om klientellet på de københavnske herberger for mænd*. København: Socialpolitisk Forening.
- H:S Sundhedsfagligt Råd for Psykiatri (2002). *Behandling af psykotiske patienter med misbrugsproblemer i H:S*. København: H:S Sundhedsfagligt Råd for Psykiatri.
- Høgsbro, K. et al. (2003). *Brugerne, de professionelle og forvaltningen. En diskussion af sammenhængen mellem brugernes livsverden, den professionelle og frivillige indsats og den samlede organisering af tilbuddene til mennesker med hjemløshed, misbrug eller sindslidelse som problem*. København: AKF Forlaget.
- Høst, A., B. Boje-Kovacs, D.L. Stigaard & T. Friberg (2012).
- Järvinen, M. (1993). *De nye hjemløse: kvinder, fattigdom og vold*. Holte: Socpol.
- Järvinen, M. (2004). *Hjemløse indvandrere og flygtninge*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lov om social bistand 1976.
- Lov om social service 1998.
- Lützen, K. (1998). *Byen tæmmes*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Nordentoft, M. (1993). Hjemløse på gadeplan i København. *Ugeskrift for læger*, 156/20, s. 3032-3039.
- Olsen, R. (2000). *Mændenes Hjem Udviklingsplan (2000-2007)*. København: Mændenes Hjem.
- Olsen, R. (2007). Den globaliserede hjemløshed. Information 20.03.07.
- Pedersen, P.V., A.I. Christensen, U. Hesse & T. Curtis (2007). *SUSY Udsat. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet*. København: Rådet for Socialt Udsatte.

Pilely, T. & P. Brandt (1998). Posefolket. København: Projekt UDENFOR.

Rambøll (2013). Hjemløsestrategien, afsluttende rapport. København:

Rambøll.

Stax, T.B. (1997). *Om Hjemløshed. Begreber, typer, tal og metoder*. København:

Socialforskningsinstituttet.

Stax, T.B. (2005). Hvorfor er de ikke i det psykiatriske system? Betragtninger

over nogle af de hjemløse mennesker i Danmark. *Psykiatriinformation*, årg.

12, nr. 2, s. 6-7.

Winter, I.W. (2006). *Hjemlighed, kulturfænomenologiske studier*. København:

Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Robert Olsen, Socialt arbejde, Akademisk forlag 2014

Hjemløse og Kofoeds Skole

Kofoeds Skoles hjemløse arbejde er organiseret i Kofoeds Skoles ungdomsboliger (KSU). Det findes ca. 50 pladser efter §110 i Lov om social service.

Tidligere lå hjemløsearbejdet i hovedbygningen i Nyrnberggade. Nu er det decentraliseret og placeret i 4 store villaer og 2 lejligheder.

Mål for Kofoeds Skoles Ungdomsboliger

Kofoeds Skoles Ungdomsboliger vil gerne give unge udsatte lysten til livet.

Det sker gennem at skabe trygge rammer og drage omsorg for den unge under det midlertidige ophold i en af boligerne. Vi vil, i det daglige arbejde, støtte den unge til bedre at kunne tage vare på sig selv. Vores rolle er at være facilitator i den unges liv med respekt for den unges ønsker og behov, hvad enten det drejer sig om beskæftigelse, bolig, behandling eller helt almindelige dagligdags ting.

Vi vil gennem vores arbejde ruste den enkelte til at begå sig i samfundet, som individ og som borger.

Den nuværende målsætning er revideret i 2013. Målsætningerne hviler på § 110 og i Lov om social service, samt støtte via § 85.

Målgruppe beskrivelse

Målgruppen til Kofoeds Skoles Ungdomsboliger (§110) er unge hjemløse. Det vil sige unge under 30 år, som ikke har et sted at bo, og som samtidig har et eller flere sociale problemer. De unge, som i dag er tilknyttet, har misbrugsproblemer (oftest hash), psykiske problemer, dårlige opvækstvilkår, dårlig eller ingen uddannelse, og har ingen eller kun en perifer tilknytning til arbejdsmarkedet ved indskrivningen. De unge i ungdomsboligerne har ofte en ringe bo-evne og manglende sociale færdigheder.

Optagelse og finansiering

Optagelse på døgnpladserne kan ske ved egen henvendelse eller ved henvisning fra offentlige myndigheder, jf. § 110, stk. 2, i Serviceloven. j.f driftsoverenskomsten.

I praksis sker henvendelse fra borgeren selv, via Kofoeds Kælder, via jobcenter eller socialcenter til Kofoeds Skole. 50% er selvmødere.

Botilbuddet og Kofoeds Skoles socialrådgiver afholder en samtale med borgeren med henblik på indskrivning. (Bilag 2) I forbindelse med indskrivning udarbejdes en bo-aftale.

Borgen betaler en månedlig egenbetaling. Denne betales så vidt muligt af borgerens indkomst (kontanthjælp eller lignende). Egenbetalingen er indkomstreguleret. Derudover indgås en aftale med den betalende kommune om betaling af en § 85 (Lov om Social service) støtte under opholdet.

I 2012 blev der udarbejdet rammer for en mere systematisk sagsbehandling. Der er blevet udarbejdet retningslinjer for hvilke opgaver, der påhviler henholdsvis sagsbehandler, Kofoeds Skoles socialrådgiver, teamleder og pædagog.

Hjælp til selvhjælp

Hjælp til selvhjælp er grundpille i det pædagogiske arbejde på Kofoeds Skole. Det pædagogiske princip blev formuleret af grundlæggeren Hans Christian Kofoed. I litteratur om Kofoeds Skole går sætningen igen og igen gennem alle år i skolens virksomhed. Hans Christian Kofoed formulerede aldrig en teori om hjælp til selvhjælp i en Kofoed'sk sammenhæng.

Et nutidig argument for at have en skole med en pædagogisk grundholdning om Hjælp til selvhjælp findes hos Ove Kaj Pedersen (Professor emeritus ved CBS og forfatter til bogen om Konkurrencestaten). Han formulerer, at "den største frihed af alle, er, at være selvforsørgende"- At kunne klare sig selv.

Som Hans Christian Kofoed selv formulerede det, så var han en praktiker. Andre har forsøgt at nærme sig begrebet i en Kofoed'sk sammenhæng. I bogen "Kofoeds Skole 5 pædagogiske søjler" formulerede Chefkonsulent Ole Meldgaard f.eks. 10 pædagogiske bud for Kofoeds Skole. Her tages Hjælp til selvhjælp ikke op som gennemgående tankesæt. Andre bidrager også med deres bud på en pædagogisk praksis i denne og andre bøger.

Hvis man går uden for Kofoeds Skoles regi og ser på teser og teorier om Hjælp til selvhjælp, så kan man sige, at der her er en rig mulighed for fortolkning af begrebet.

I den ende findes hele selvhjælpsfilosofien med udgangspunkt i selvhjælpsgrupper, hvor ofte en person med erfaring fra eget livsproblem

taler med andre, som har det samme problem, netop med det formål at få det bedre og kunne "cobe" bedre med tilværelsen. (Livsmestring).

I samme ende finder man en del selvhjælpslitteratur, som handler om selvhjælp. Hvad kan jeg selv gøre for at hjælpe mig selv. Et eksempel er bøgerne "At overleve lavt selvværd" eller "Lev mere tænk mindre" eller engelsk litteratur, som Recharge og Selfcare, som beskriver en række handlinger, hvis formål helt klart er at hjælpe en person med sin egen livsmestring.

I en anden ende bliver Hjælp til selvhjælp formuleret, som at "Nu har du fået hjælp, f.eks. fra det offentlige, så nu må du klare sig selv".

I nogle sammenhænge (mere liberalistisk tænkende) formuleres Hjælp til selvhjælp nærmest som "gør det selv". Det sociale problem og din sociale situation er dit eget problem, hvis det skal løses, skal du selv gøre det. Det var ingenlunde det Hans Christian Kofoed mente med Hjælp til selvhjælp.

I en tilsvarende kategori formuleres Hjælp til selvhjælp, som "Noget for noget". Hvis du går det her, så får du det her. Denne tankegang frakobler hele den pædagogisk tankegang og tankesæt, samt en helhedstanke, for alene at gå ind på en "lønmodtager" – arbejdsgiver tankegang, som alene handler om aflønning.

Nuvel. I hele Kofoeds Skoles levetid har der været et aflønningssystem f.eks. klippekort, dollars, rekvisitioner og værdibeviser, men det har været en del af den samlede pædagogiske indsats på skolen. Hans Christian Kofoed formulerede det således. "Eleven skal først gøre noget godt for sig selv, for at forbedre sin situation for at få et gode. Eleven kan f.eks. gå i bad, soignere sig, få nyt tøj og så derefter få et måltid mad".

Forstander Robert Olsen formulerer det samme i dag, men i en lidt bredere forstand, når han siger at " "Eleven skal gøre noget godt for sig selv og for

fællesskabet (Kofoeds skole). Alt skal ikke gøres til et individuelt problem, men fællesskaber, oplevelser af fællesskaber og tilhørsforhold er lige så vigtige elementer i arbejdet, som at give et stykke tøj”.

Hjælp til selvhjælp balancere derfor mellem forskellige teoridannelser og tankegange.

Men tilbage til Hjælp til selvhjælp i en Kofoeds Skole sammenhæng.

Tidligere forstander beskriver/argumenterer for Hjælp til selvhjælp på følgende måde: ”Hjælp til selvhjælp gør eleven til det aktive og handlende centrum, subjektet ikke objektet, i det, der foregår. Og vi har fremtiden, elevernes muligheder, håb og drømme i fokus. Deres svagheder, fejl og nederlag i fortiden lader vi hænge på knagen i entreen. Eleverne har ressourcer og stærke sider, som kan udvikles, og de er andet og mere end deres vanskeligheder.

Formålet er dermed myndiggørende og frisættende i forhold til elevernes egne ressourcer, mål og muligheder. I moderne sprog hedder det kompetenceudvikling, empowerment og social inklusion. Man kan også sige ”at magte tilværelsen”. Så eleven oplever at være helten i sit eget liv”.

Værdighed i tiden 2010

For Hans Christian Kofoed var Hjælp til selvhjælp en praksis disciplin, et perspektiv med udgangspunkt i en pædagogisk tankegang. For at beskrive praksis og perspektivet i Hjælp til selvhjælp er det derfor vigtigt hele tiden at udvikle praksisnære eksempler på Hjælp til selvhjælp på Kofoeds Skole og reflektere over disse eksempler.

Robert Olsen 2018

Housing First

Boligen er en basal menneskeret. Det er grundopfattelsen i den tilgang til hjemløshed, der ligger i begrebet "Housing First".

Alle mennesker har brug for en bolig og for sikkerhed omkring bolig-situationen. Der skal derfor være tale om en permanent bolig.

Borgeren tilbydes en selvstændig bolig i almindeligt byggeri og med en fast, tidsubegrænset lejekontrakt.

Tilgangen består af disse grundopfattelser:

- Boligen som en basal menneskeret
- Respekt, empati og medmenneskelighed over for alle borgere
- En forpligtelse til at arbejde med brugerne, så længe de har behov
- Selvstændige boliger i almindeligt byggeri
- Adskillelse af bolig og støttetilbud
- Udgangspunkt i borgerens behov og selvbestemmelse
- Recovery-orientering
- Skadesreduktion

"Housing First"-tilgangen bygger på en række bredere tendenser, når det gælder udviklingen af sociale indsatser overfor borgere med sociale støttebehov i form af deinstitutionalisering, normale leve- og boligforhold, individuel social støtte og serviceydelser fra forskellige instanser.

"Housing First" er trappetrins-modellens modsætning. "Housing First" tager udgangspunkt i, at borgeren får en bolig som det første. En stabil boligsituation er forudsætningen for at stabilisere og forbedre fx psykisk sygdom, misbrug og det sociale netværk.

”Housing First”-tilgangen blev anvendt i Hjemløsestrategien fra 2009 til 2013.

Kommunerne har en række lovgivningsmæssige muligheder for at tilvejebringe boliger til hjemløse borgere. I notatet fra Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter kan du se, hvilke muligheder I som kommune har.

Socialstyrelsen 2018

I

Internationalt arbejde

I perioden 1985-2010 arbejdede Kofoeds Skole strategisk med at støtte opbygningen af sociale institutioner i forskellige østeuropæiske lande. Tanken var at overføre viden og arbejdsmetoder til østeuropæiske ”ildsjæle”, der med finansiel støtte fra lokale myndigheder, stater og / eller EU kunne etablere frivillige / NGO organisationer. De internationale skoler skulle kunne klare sig selv, og Kofoeds Skoles indsatser bestod i deling af erfaringer, og værdier, som de lokale skoler omsatte til deres egne behov og udfordringer. Kofoeds skole prioriterede en medarbejder til opgaven og andre ledende medarbejdere indgik i nogle af skolernes bestyrelser. En medarbejder fra København var i ét år udstationeret på skolen i Siedlce i Polen.

Den første internationale skole åbnede i 1998 i den polske by Siedlce og i løbet af årene åbnede i alt 18 flere i Polen, Estland, Litauen, Tjekkiet, Armenien, Ukraine, Rumænien.

Den internationale videnseksport var ikke helt ny. Allerede i 1950’erne var der interesse for Kofoeds Skoles metoder fra andre lande, primært de nordiske. I Oslo åbnede Kofoeds Skole i 1955 (lukket igen i 1993) og i Bergen i 1961 (lukket igen i 1988)

Ud over opbygning af skolen har Kofoeds skole også deltaget i forskellige netværksdannelser og projekter.

Fra 1988 til 2008 fik skolen midler fra EU's socialfond til eksperimenterende udviklingsprojekter, der kunne yde andre indsatser over for skolens målgrupper end de, de danske myndigheder var forpligtet til. Hovedformålet var bekæmpelse af social eksklusion.

I de senere år har skolen været partner i andre landes projekter finansieret af Socialfonden og andre EU fonde. Blandt disse kan nævnes: Working Cultures (2005), Relais 2(2007-08), Socialøkonomiske virksomheder, Adult Education As A Tool for Social Inclusion (2016-18)

Skolen har deltaget i en række internationale netværk, hvor de vigtigste er EAPN (European Anti Poverty Network), FEANTSA (netværk for institutioner der arbejder med hjemløse) og Eurodiaconia (netværk af diakonale institutioner i EU)

Skolens internationale arbejde er beskrevet i bogen "Møde med Ildsjæle", Kofoeds Skoles forlag 2011

Ellen Christensen 2018

J

K

Kofoed, Hans Christian

Hans Chr. Kofoed, *Hans Christian Kofoed*, 17.4.1898-22.10.1952, kordegn, socialpædagog. Født i Bodilsker, død på Ringsted sygehus, begravet i København (Sundby kirkegård). Kofoed blev opdraget til at være landmand og på grund af faderens tidlige død, kom han i en meget ung alder til at spille en selvstændig rolle. Hjemmet var religiøst og Kofoed var religiøst grebet. Efter en sjælelig oplevelse besluttede han sig for at forlade landbruget og få en boglig uddannelse, så det blev muligt for ham at blive præst. Han fik også en studentereksamen, men af økonomiske grunde måtte han atter og atter afbryde studierne og påtage sig erhvervsarbejde. En tid var han leder af soldaterhjemmet Flakfortet, en tid kredssekretær for KFUM i Haderslev amt, en tid lærer ved Hoptrup højskole. I midten af 1920erne fik han et lille studenterjob som klokkermedhjælper ved Christianskirken på Christianshavn, og 1927 søgte og fik han kordegneembedet ved denne kirke, idet han nu definitivt opgav studierne. I studietiden havde han et par gange været på husflidskursus, og 1928 begyndte han sammen med bl.a. sin hustru at give udvidet undervisning i husflid for mænd og kvinder i et kælderlokale i menighedshuset, der blev stillet til rådighed af sognets menighedspleje, som også overlod ham en beskeden sum til indkøb af materialer.

Skolens arbejde begyndte 28.3.1928, og den første skoledag mødte der én elev. Elevtallet voksede imidlertid hurtigt. Omkring 1940 lå det daglige besøgstal på et par hundrede. Mange pengegaver skaffede skolen mulighed for dens arbejde og vækst. Man måtte snart flytte til større lokaler. Fem gange i løbet af otte år måtte *Kofoeds Skole* flytte, før den i 1951 fik eget hus. På skolen satte Kofoed eleverne i gang med at lave de mest nødvendige ting til eget brug. Mændene lærte at forsåle deres sko og reparere deres tøj, kvinderne blev sat til at sy tøj til deres børn og sig selv. Klientellet blev især de arbejdsløse, og

under den uhyggeligt store arbejdsløshed i disse år, var der behov for skolens indsats. Efterhånden blev undervisningen reserveret for arbejdsløse mænd, men under besættelsen, da der efterhånden skete en drastisk nedgang i arbejdsløsheden, blev der på ny plads for husmødrene, der på skolens systue kunne sy brugt tøj om i den stofknappe tid. Kofoed lod de arbejdsløse, der søgte skolen, begynde med at soignere sig. De kom i bad, fik mulighed for at barbere sig, for at reparere deres tøj og sko osv. Kofoed mente, at det var vigtigt, at de derigennem på ny skaffede sig selvrespekt. Af samme grund blev der sørget for deres sundhedstilstand, og skolen lagde vægt på at indgive dem nyt mod på tilværelsen. Allerede fra 1936, da skolen flyttede ind i Prinsessegade 7, var den blevet et stort foretagende med vaskeri- og soigneringsafdeling, skrædder- og skomagerværksted, stryge- og pressestue, tørrerum, tøjdepot, motions- og gymnastikafdeling, skolestuer, sløjdværksted, køkken, spisestue og et nødherberg, der kunne rumme op til 130 senge. I 1937 blev der indrettet studenterkollegium i en lejlighed i nærheden. Studenterne hjalp til i skolen. Kofoed lagde vægt på, at skolen skulle yde hjælp til selvhjælp. Det gav sig bl.a. udtryk i, at kun de aktive elever fik adgang til bispisningen. Et klippekortsystem gav et vist antal points for hver indsats (et bad, en reparation etc.), og først når man havde samlet det fornødne antal points kunne man få mad. I efterkrigsårene koncentrerede Kofoed mere og mere sit arbejde om de unge, det var gået skævt for på grund af tilpasningsvanskeligheder. Om natten kørte han ud på godsbaneterrænet og hvor de hjemløse ellers holdt til, og inviterede dem med hjem til varme, en seng og et skoleophold. Han havde i 1940 erhvervet en landejendom på sydspidsen af Amager, hvor der blev oprettet en træningsskole for unge mænd. Kofoed blev, helt naturligt, medlem af den ungdomskommission, der blev nedsat i efterkrigsårene.

Kofoed var en stærk og dominerende personlighed, der stillede meget store krav til sig selv og sine medarbejdere. Han arbejdede ud fra et ukompliceret kristent syn og en stærk tro på, at han havde fået et kald. Han ønskede intet

vederlag for sit arbejde, som skolens forstander, men levede af sin løn som kordegn, idet han dog i væsentligt omfang blev lettet for embedets byrder. Tidlig og silde var han på rejse for, ved foredrag og på anden måde, at oplyse om skolens arbejde, således at de fornødne midler kunne skaffes. Ganske vist fik skolen efterhånden betydelige offentlige tilskud, men privat støtte var stadig nødvendig. På en sådan biltur mistede han herredømmet over vognen, kørte mod et træ og blev så stærkt kvæstet, at han døde få dage senere. – I en periode under besættelsen hvor han havde måttet gå under jorden, skrev han bogen ”*Slaaet ud – nej!*”, der udkom 1945 og gør rede for synspunkterne for hans indsats. Han har desuden skrevet om ungdomsarbejdsløsheden og om sin mor.

Familie

Forældre: Proprietær Jensenius Brandt Kofoed (1855–1904) og Charlotte Christiane Cathrine Eleonore Funch Kofoed (1860–1943). Gift 28.10.1927 med lærer Astrid Dieckmann, født 3.1.1903 i Give, død 16.5.1954 i København (Christianshavn), datter af lærer Thorkel Peter Dieckmann (1862–1947) og Margrethe Hansen (1866–1937).

Bibliografi

Bogen om kordegn Kofoed skrevet af hans venner, red. Edm. Frederiksen, 1952. Otto Krabbe i Højskolebladet, 1952 466–68. Erhard Jørgensen i Christians Kirke gennem 200 år, 1959 149–71. H. C. Kofoed, ved J. Lange Jacobsen m.fl., 1978.

Gyldendals store leksikon 2018 (elektronisk version)

Kristent grundlag

Kofoeds Skoles centrale værdier bygger på et kristent menneskesyn. (Se også [Værdier](#))

I sin forståelse af kristendommens betydning for socialt arbejde henter skolen primært sin inspiration i Grundtvigs fortolkninger, sammenfattet i begrebet om ”menneske først, så kristen”. Det er en kristendomsforståelse, der holder sig inden for folkekirkens rammer, men står i modsætning til Indre Missions fortolkninger.

Her bringes en beskrivelse af de centrale begreber i skolens forståelse af at være en kristen social organisation:

Næstekærligheden

Næstekærligheden er beskrevet på følgende måde:

Vil vi være noget for mennesker, må vi forstå dem. Ja, mere end det. De må kunne mærke, at man holder af dem – ikke, fordi det er vor bestilling, eller vi er betalt for det. Nej, men fordi vi i vore hjerter har fået Kristi grundlov for livet.

H.C. Kofoed. Slået ud – Nej! 1945

Diakoni

Kofoeds Skoles identitet og hele arbejde betegnes i en teologisk sammenhæng som ”diakoni”. Det er et ord, som bruges yderst sjældent i skolens hverdag. Ordet ”diakoni” bringer os meget tæt på de trosmæssige, kirkelige og teologiske sider af skolens helt fundamentale identitet.

Diakoni er et græsk ord fra Det nye Testamente, og det betyder ”tjeneste”. Samtidig med evangeliets forkyndelse og det direkte fællesskab om troen i gudstjenesten, har der altid i kristendommen været den etiske forpligtelse, som er knyttet sammen med næstekærlighedsbuddet.

Forpligtelsen til at elske sin næste som sig selv gælder først og fremmest i den enkeltes personlige liv og tilværelse. Men opgaven med solidarisk at tage vare

på sin næstes liv og velfærd kan selvfølgelig også udføres i en organiseret form.

Den organiserede hjælpeindsats kan finde sted i samfundets almindelige liv, så kaldes det offentlig velfærdsservice eller frivilligt socialt arbejde – i moderne form er det simpelthen lig med velfærdssamfundet.

Det kan også finde sted inden for kirkens og menighedens rammer. Det kristeligt-socialt arbejde er det moderne velfærdssamfunds "urmoder" – både i teori og praksis. Det organiserede kristeligt-socialt arbejde kaldes diakoni.

Jens Aage Bjørkøe, Værdighed i tiden, 2010

KSO (Køfoeds Skoles Oplysningsforbund)

Køfoeds Skoles Oplysningsforbund (KSO) er en selvstændig forening, der organiserer undervisning for Køfoeds Skoles elever.

KSO består af et sekretariat (en leder og en deltids sekretær) og ca. 30. undervisere. Det udbyder ca. 130 forskellige kurser inden for sprog, It, motion, musik, syning, madlavning, frisør, kunst og keramik. Kurserne udbydes for ½ år ad gangen, dvs. de startes i hhv. januar og august og slutes i juni og december. Elever har mulighed for at blive optaget på et kursus, der er startet, hvis der er plads. Et kursus afvikles typisk som ét modul pr. uge og med en varighed på 2-6 timer pr. mødegang. De fleste kurser løber i hele semestret, men enkelte afvikles fx i én weekend eller over et færre antal uger. KSO ledes af en daglig leder og en bestyrelse. Bestyrelsen vælges af generalforsamlingen, der afholdes iht. vedtægterne. Oplysningsforbundet modtager støtte fra Københavns Kommunes midler til aftenskoler efter folkeoplysningsloven. Øvrige udgifter dækkes af Køfoeds Skole.

Undervisningen er gratis, og kun Køfoeds Skoles elever kan optages.

KSO blev grundlagt i 2005. Men undervisning har siden 1929 været en væsentlig del af skolens tilbud til eleverne. H.C. Kofoed var inspireret af højskoletankens idé om den eksamensfri folkeoplysning, der sigter mod elevernes livsinteresser og deltagelse i samfundslivet som aktive medborgere. Gennem årene er undervisningen blevet gennemført under forskellige former og med forskellig finansiering. Fælles har været, at undervisningen er organiseret med udgangspunkt i elevernes ønsker og behov. Formen kan være klasseundervisning, foredrag, studiekreds, selvstændigt eller gruppearbejde med instruktion eller individuel undervisning. Målet er at styrke elevernes viden og personlige og sociale kompetencer.

I årene 1970-2004 blev kurserne organiseret af Københavns Kommunes Aftenskole (KKA), der imidlertid gik konkurs i 2004. Kofoeds Skole oprettede derefter KSO efter forudgående aftale om finansiel støtte og nærmere retningslinjer for driften med Københavns Kommune. Retningslinjerne indebærer bl.a., at KSO kun må optage elever, der i forvejen er indskrevet på Kofoeds Skole, at deltagelse er gratis for eleverne, og at KSO ikke må reklamere offentligt for sine tilbud. KSO er, iflg. retningslinjerne, udelukkende et tilbud til borgere med betydelige fysiske og psykiske funktionsnedsættelser og til hjemløse. I Aarhus varetages undervisningen på Kofoeds Skole af Frit Oplysningsforbund (FO).

I 2015 gennemførte Dansk Oplysnings Forbund (herefter DOF) en undersøgelse af psykisk sårbare voksnes brug af tilbud efter folkeoplysningsloven. En stor gruppe elever fra KSO bidrog til undersøgelsen, og KSO fik efterfølgende adgang til deres svar i anonymiseret form. Som baggrund for at de havde meldt sig til undervisning i KSO, angav eleverne, at de fandt indholdet spændende, at de ønskede at udbygge deres sociale kontakter ved at møde andre elever og lærere, at de ønskede forandringer i deres liv og at have noget at stå op til, og endelig at de ønskede selv at vælge

indhold i deres hverdag og have mulighed for at kunne give et bidrag til en fælles proces.

Eleverne melder sig via elektronisk tilmeldingsskema på Kofoeds Skoles hjemmeside eller personligt ved at møde i skolens Modtagelse. De kan melde sig til ét eller flere kurser, og de kan deltage i KSO's tilbud sideløbende med deres deltagelse i skolens arbejdende værksteder.

Ellen Christensen 2018

Kunst og pædagogik

Kofoeds Skole, kunst og pædagogik

Der er ingenting i historiebøgerne, som tydede på, at Kofoeds Skole og kunst skulle høre sammen.

Der er hverken udtalelser fra grundlæggeren af Kofoeds Skole, Hans Christian Kofoed om kunst, og der er ikke mange ord om det i skolens arkiver, som tyder på, at Kofoeds Skole og kunst skulle høre sammen.

Alligevel så har flere veje ført hen til den situation, at Kofoeds Skole, kunst og udsatte mennesker i dag er forbundne.

Allerede i begyndelse af trediverne blev Kofoeds Skoles første logo lavet af kunstneren Viggo Peter Guttorm-Pedersen. Siden har mange andre kunstnere hjulpet, støttet, doneret eller arbejdet på Kofoeds Skole og bidraget med den billedkunst, som i dag findes på Kofoeds Skoles sociale tilbud. Det er blandt andet kunstnere, som Henry Heerup, Hans Scherfig, Claus Deleraun, Louise Campell, Husk Mit Navn, Wiliam Skotte Olsen og mange flere.

Samtidig har Kofoeds Skole igennem mange år haft kurser og værksteder, som har relateret sig til de aktiviteter, der skal engageret udsatte borgere i

f.eks. film, teater, musik, skrive og billedkunst i hverdagen på skolen. I at skabe! være kunstneriske! være kreative!

Denne del af arbejdet kom i begyndelse af 70'erne, da Kofoeds Skole lå på Christianshavn. Stofmisbrugerne var begyndt at komme på skolen, og de var for manges vedkommende involveret i musik og billedkunst. Stofferne og det kreative hørte dengang sammen. Kofoeds Skole tog udgangspunkt i dette og tilbød undervisning i disse mere kreative aktiviteter.

De kreative aktiviteter er et element i det pædagogiske og sociale arbejde, som foregår på Kofoeds Skole.

Kofoeds Skoles elever får mulighed for at udtrykke sig og formidle egne ideer og tanker gennem kunstnerisk udfoldelse. Det er sket gennem kollektive udstillinger, som f.eks. Picasso udstilling på Københavns Rådhus og andre steder og gennem de udstillinger, som kontinuerligt skiftes og ændres på Kofoeds Skole.

Mange udsatte borgere har ekspressive sider, der gennem dette kreative arbejde, kan komme til udtryk.

Denne kreative kraft er en vigtig drivkraft og livskraft hos mange af de elever, som kommer på Kofoeds Skole.

Denne kreative kraft er at skabe værdi, ikke kun for eleverne selv, men også for deres omgivelser, hvad enten det er venner, familie, andre på Kofoeds Skole, eller en lokal værdi for det samfund, som skolen er en del af.

Kofoeds Skole har været privilegeret med disse to vigtige elementer - for at skabe gode rammer for billedkunstens udfoldelse på skolen. Det ene er eleverne lyst og evne til at udtrykke sig, som kan ses på skolen. Derud over har man gennem årene fået doneret kunst, som er lavet af det man kunne kalde professionelle og anerkendte kunstnere.

Kofoeds Skole danner derfor rammen om en spændende og lidt anderledes skole, hvor der er mulighed for at opleve og erfare kunst i mange forskellige retninger.

Jævnligt udskiftes elevernes arbejde. Nogen bliver taget med hjem, givet til venner eller familie, solgt på markeder på Kofoeds Skole, eller bliver på skolen.

Kofoeds Skoles elever udstiller med jævne mellemrum i virksomheder, andre sociale tilbud eller gallerier. Kofoeds Skole har blandt andet udstillet på Københavns Rådhus, Galleriet på Christiania, Det sociale netværk, Nordea m.m.

Kunst skaber glæde. Kunst skaber undren. Kunst skaber eftertanke, Kunst skal ud til alle. Kunst skaber noget "andet" end hverdag og trivia. Det gør den for de udsatte mennesker, som kommer på Kofoeds Skole. Hans Scherfig sagde det på følgende måde i forbindelse med overdragelse af et billede til Kofoeds Skole: *"Jeg er stolt over, at Kofoeds Skole vil tage imod dette billede og at det ikke skal hænge på en lukket udstilling uden adgang eller hos folk der har sølvtøj, malerier og sorte penge. Og hvor det bare kommer til at ligge på et loft"...*

At sårbare menneske skaber kunst, som her på Kofoeds Skole, er ikke nyt og har også sin plads i kunsthistorien. Begrebet Art Brut er brugt af Jean Dubuffet. Art Brut var Dubuffets betegnelse for billeder og andre visuelle udtryk, skabt af bl.a. børn, mentalt forstyrrede og andre uden kunstnerisk skoling. I Danmark er Gaia bevægelsen med Museum i Randers en udløber af Art Brut bevægelsen.

Andre arbejder med begrebet "inklusiv art", hvor temaet er at skabe inklusion gennem kunst og gøre opmærksom / henlede opmærksomheden på f.eks. sociale problemer gennem at udvikle kunst i samspillet med den/de udsatte borgere.

Endnu en tilgang til udsatte og kunst handler om kunstens terapeutiske effekt for de sårbare borgere. Man taler ligefrem om kunstterapi, som en helende kraft for sårbare mennesker.

Hvordan hver enkelt elev på Kofoeds Skole definerer sin kunst, skal jeg ikke gøre mig til herre over. Jeg vil blot sige, at Kofoeds Skole med udgangspunkt i sin pædagogiske tilgang gerne vil have, at hver enkelt udsatte borger får mulighed for at forbedre sin situation, realisere sine drømme, bruge sin faglighed i praksis – ikke kun i ord, for på den måde at forbedre sin livssituation. At skabe kunst er en hverdagsglæde for den enkelte på skolen og for de omgivelser, som vedkommende har. Det kan man se på Kofoeds Skole.

Hver billede har sin historie. Det man kan se. Det man kan tolke ud af et billede. Men der er også mere end det. Hvert af de kunstværker, som vi har på skolen, har sin forhistorie gennem anekdoter, overleveringer, fortolkninger og de mennesker, som har skabt billederne. Ikke blot gemmer Kofoeds Skole på en lille kunst skat. Den gemmer også på en lille kunsthistorie eller historie, som også hører med.

Robert Olsen 2018

Thorbjørn Nyander Poulsen, adjunkt på Pædagoguddannelsen UCC Campus Carlsberg, skrev med udgangspunkt i Kofoeds Skoles billedkunstundervisning, om æstetik og pædagogisk arbejde i en antologi. Han skrev blandt andet:

Mange forbinder naturligt pædagogisk praksis med æstetiske udtryksformer såsom billedkunst, musik, drama osv. Men selvom forbindelsen imellem pædagogik og æstetik måske virker indlysende, og æstetiske udtryksformer længe har haft en plads i pædagoguddannelsen, kan æstetikens betydning for mennesker være vanskelig at begribe. Det er netop hvad dette kapitel undersøger.

Undervejs sondres imellem æstetisk oplevelse og udfoldelse i social- og specialpædagogiske kontekster. Afslutningsvis introduceres begrebet, audiens, der dækker over en anerkendende lydhørhed, som ophøjer afsenderen i æstetiske udvekslinger. Undervejs i kapitlet vurderes

desuden nogle af de kompetencer, pædagoger kan have brug for, såfremt de ønsker at inddrage æstetikken aktivt i deres social- og specialpædagogiske arbejde. En del af perspektiverne på æstetikken er hentet hos filosofien, som længe har behandlet æstetikbegrebet.

Praksiseksempel: Kunstnerisk arbejde som selvhjælp

Jeg kommer her fordi, jeg har været meget syg. Jeg var indlagt på en psykiatrisk afdeling i mange måneder på grund af en personlighedsforstyrrelse. Derefter besluttede jeg mig for at tage et halvt år på højskole, fordi jeg tænkte, det var en god måde at starte på en frisk. Men efter få dage brød jeg sammen. Jeg blev overvældet, og magtede ikke alle de andre mennesker. Det var en alt for voldsom omvæltning for mig, og jeg var desværre nødt til at tage hjem. Her isolerede jeg mig, indtil jeg en dag hørte om kunstværkstedet. Så startede jeg her. Her er jeg ikke så forvirret, som jeg ville være, hvis jeg bare sad derhjemme og spillede Xbox. Jeg vil gerne søge ind på HF til foråret. Det kræver at man kan koncentrere sig i op til syv timer om dagen. Før jeg startede her, kunne jeg kun koncentrere mig om noget i meget kort tid ad gangen. Nu er jeg oppe på at kunne arbejde her fem timer i træk. Dog kommer jeg her kun en dag om ugen, hvilket selvfølgelig er lidt set i forhold til undervisningen på HF. Men jeg er optimistisk – det skal nok gå – jeg tror, jeg kommer til at kunne klare det.

Udtalelsen stammer fra en ung mand, jeg mødte under et besøg hos kunstværkstedet på Kofoeds Skole i København. Skolen tilbyder arbejdsledige, socialt udsatte voksne mennesker forskellige former for hjælp til et bedre liv. Hjælp til selvhjælp, kaldes det. Som elev på skolen, får man mulighed for at skabe og tage ansvar for sit eget liv gennem undervisning i forskellige værksteder. I kunstværkstedet udvikles håndværksmæssige kompetencer såsom fortrolighed med materialer og teknikker samt kendskab til kunsthistoriske aspekter. Men målet er også, at styrke menneskelige og sociale kompetencer til bl.a. at kunne spørge, at føle sig tryk i en gruppe, at hjælpe andre fagligt og socialt og at være undersøgende. Desuden er evnen til selvforglemmelse et mål med undervisningen. Hvordan selvforglemmelse kan være hjælp til selvhjælp, vender vi tilbage til så snart vi har set nærmere på æstetikbegrebet.

I pædagogfaglige sammenhænge tales ofte om æstetisk læring og æstetiske læreprocesser. Betegnelserne kan foranledige en forståelse af æstetikken som et instrumentielt gode, der kan medføre bestemte kundskaber eller færdigheder. En sådan forståelse indtænkes fra tid til anden i det pædagogiske arbejde. Eksempelvis inden for dagtilbuds- eller skole- og fritidsområdet, når

æstetiske aktiviteter inddrages i arbejdet med hhv. læreplanstemaer og understøttende undervisning. Ofte planlægges aktiviteterne didaktisk og læringsmålstyret, dvs. med en forventning om at bestemte tiltag vil medføre bestemt læring. Såfremt man kan forvente dette, kunne man for så vidt, om end lidt polemisk, i nogen grad tale om æstetiske indlæringsprocesser.

Koblingen imellem æstetik og læring kan formentlig være meningsfuld i social- og specialpædagogisk praksis. Men fordi social- og specialpædagogiske brugeres deltagelsesforudsætninger ofte er meget individuelle og specielle, kan det være vanskeligt at forvente en normaliseret udvikling som følge af aktiviteterne. Dette kapitel har ikke fokuseret på æstetik som instrument til læring. Det har fremstillet nogle af de måder, hvorpå æstetikken optræder som intrinsisk gode for den menneskelige tilværelse. Med intrinsisk menes noget, der har en umiddelbar egenverdi i kraft af sig selv her og nu. Vi har igennem kapitlet bl.a. set æstetisk oplevelse og udfoldelse rumme intrinsisk værdi i form af sanseintegration, emotionel integration, selvforglemmelse, myndiggørelse og fremtidslegitimering. Kapitlet taler således for en social- og specialpædagogisk forståelse af æstetikken, som en måde at arbejde med nuets kvalitet.

Som nævnt kan det være svært at afgøre, om æstetisk oplevelse eller udfoldelse medfører udvikling eller læring for social- eller specialpædagogiske brugere. I stedet kunne man vælge at fokusere på, hvordan der kan skabes audiens hos omverdenen overfor brugernes æstetiske udtryk. Måske kan audiensen bidrage til en udvikling i social- og specialpædagogiske brugergrupperes kulturelle positionering eller generelle inkludering i samfundet.

Thorbjørn Nyander Poulsen, adjunkt på Pædagoguddannelsen UCC Campus Carlsberg 2018

L

Livsflammen

Bomærket udtrykker det inderste i hele skolens arbejde. – Vi skal være med til at lære mennesker at skærme om det værdifuldeste i menneskehjertet: "Livsflammen!"

Den er, som retfærdigheden: Den fortærer alt det uægte, som klæber ved menneskelivet!

Den er som solen: Den varmer, giver liv og styrke!

Den er som faklen: Den viser vej gennem menneskelivets mørke og ubegribeligheder.

Biskop Chr. Ludvigs siger om den:

"Skærm den med begge hænder, hvor du i verden går.

Alle hvis lys bliver slukket, så fattig en lykke får.

Skærm den med begge hænder alt som din dyreste skat,
så lyser den dig gennem verden og gennem den sidste nat!"

H.C. Kofoed. Slået ud – Nej! 1945.

Kofoeds Skole

Logo

Fra "Livsflamme" til lysten til livet

I forbindelse med udvikling af skolens visionsplan åbnedes diskussionen om begrebet "Livsflammen" og det bomærke, der har fulgt Kofoeds Skole som logo i mange år. Logoet er jo ofte det første man møder på facaden, når man

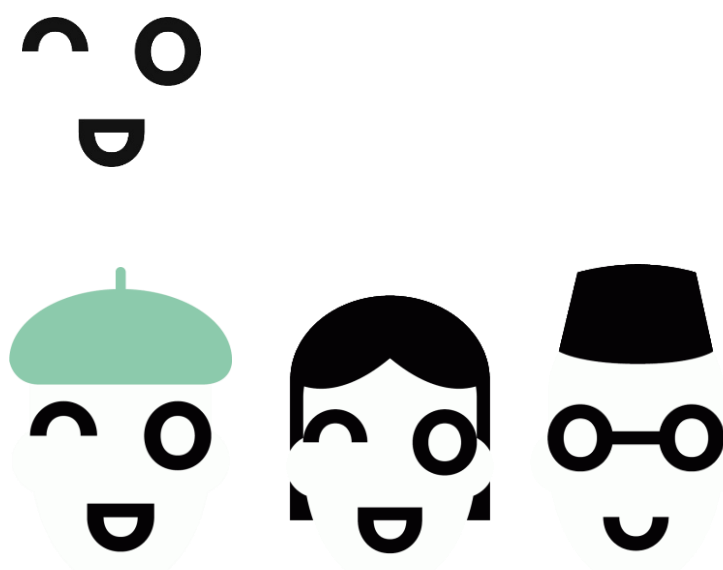
besøger en organisation, klikker ind på en hjemmeside eller læser en brochure, så i takt med at Kofoeds Skole gjorde klar til at omstille sig, steg incitamentet til at opdatere vores udtryk udadtil, også. Kofoeds Skoles første logo blev udarbejdet af kunstneren Viggo Guttorm-Petersen. Tegnet helt tilbage i 1930'erne af. Skolens grundlægger, Hans Christian Kofoed beskrev logoet på denne måde: *"Bomærket udtrykker det inderste i hele Skolens Arbejde – Vi skal være med til at lære Mennesker at skærme om det værdifuldeste i Menneskehjertet: "Livsflammen!" Den er som Retfærdigheden: Den fortærer alt det uægte, som klæber ved Menneskelivet! Den er som Solen: Den varmer, giver Liv og Styrke! Den er som Faklen: Den viser Vej gennem Menneskelivets Mørke og Ubegribeligheder."* Logoets kunstneriske grundform bestod i mange år, men skiftede med tiden både form og farve. Derudover har logoet været tilsat forskellige slogans f.eks. *"Skolen for arbejdsledige"*. Symbolet med livsflammen er igennem årene blevet moderniseret og skolens navn blev senest tilføjet en blå og gul farve.

Nyt visuelt udtryk

I arbejdet med visionsplanen udtrykte en medarbejder sig ærligt om skolens logo og symbolik: *"Udtrykket livsflammen er fint og flot, men det siger ingen unge mennesker noget i dag. Det, som er vores vigtigste opgave på Kofoeds Skole, er at give eleverne lysten til livet."* Dette meget sigende udsagn kom til at være en essentiel værdi i arbejdet for at udvikle den sproglige og *visuelle identitet*, som man kalder hele det samlede udtryk, fra logo, skilte, farver og plakater og brochure. I 2017 kunne man finde mere end 10 markante forskellige udgaver af logoet på skolens område, noget der gav et diffust og rodet indtryk. Derfor igangsatte vi arbejdet med at skabe et nyt samlet visuelt udtryk. Ønsket var at modernisere skolens visuelle identitet, herunder vores logo, så det afspejlede vores nye visioner og virke. En mindre entreprenant designvirksomhed, Rama Studio, løste opgaven med bravour, hvor resultatet på spændende vis inkorporerede skolens gamle værdier og nye visioner til ét samlet fremadstræbende visuelt

udtryk. I logoet findes bogstavet "O" opbrudt på en ny måde, således at det kommer til at symbolisere flere vigtige grundværdier i Kofoeds Skole.

KOFOEDS SKOLE

Fjerner man de øvrige bogstaver, danner de 3 tilbageværende "O'er" et ansigt, med 2 øjne og mund. Ansigtet bliver benyttet i mange versioner og udgaver, og symbolisere mangfoldighed, - som det er formuleret af tidligere forstander Jens Aage Bjørkøe i bogen *"Værdighed i tiden"*. I dag er der elever på skolen, som er født i mere end 100 nationaliteter, Samtidig har vi formuleret et nyt slogan eller motto: *"Mennesker med mere"* der på en og samme tid omfavner skolens værdier og formidler kompleksiteten i de sociale problemer eleverne kan have, men også deres potentialer: *"Mennesker med mere i bagagen"* og *"Mennesker med mere at byde på"*. Det ligger også i direkte forlængelse af grundlæggeren Hans Christian Kofoeds motto for udvikling af mennesker: *Hjælp til selvhjælp*.

Skolens nye tankesæt

Det nye tankesæt *Base-Skole-By* passer også ind i det nye logo. Den hele runde cirkel, som *Basen*, hvor der er beskyttelse og tryghed. Den halvåbne cirkel, som *Skolen*, hvor eleven færdes og udvikler sig, hvad enten det er i en værkstedsfunktion, rådgivning eller i en undervisningssituation. Den sidste åbne halvcirkel, symbolisere *Byen*, hvor eleverne lever deres hele liv og færdes i byens mylder og leben.

Livsflammen og andre symboler i logoet

Den oprindelige livsflamme er stadigvæk repræsenteret i logoet om end i en moderne udgave, med to beskyttende "hænder", der omslutter livsflammen. Derudover er det social faglige arbejde med det *hele menneske* også visualiseret i logoet, hvor det runde "O" er et udtryk for denne *helhedstankegang*, der ikke kun handler om individet, men rækker ud i samfundet. Sagt med andre ord: Det nytter ikke, at borgeren kun fungerer på Kofoeds Skole som elev. Målet er altid, at borgeren fungerer som en ligeværdig og fuldgyldig borger i samfundet.

Samlet set mener vi, at vores nye logo omfatter de væsentlige værdier på Kofoeds Skole. *Mennesket som det centrale, Det hele menneske, Livsflammen, Mangfoldigheden*, den pædagogiske tanke om *Hjælp til Selvhjælp* og tankesættet *Base-Skole-By*. Logoet taler samtidig ind i en modernitet og en ny virkelighed, som er blevet foldet ud i hele organisationen og har erstattet tidligere tiders noget rodede og forvirrende udtryk.

Robert Olsen/Michael Magnus Nybrandt

16.9. 2018

Læring

”Skolen ønsker hermed at yde social hjælp på et pædagogisk grundlag, hvor der i en værksteds- og undervisningskultur appelleres direkte til elevernes motivation og ressourcer for at fremme deres personlige udvikling og dygtiggørelse. Skolens centrale pædagogiske redskaber understøttes af rådgivning og vejledning, terapi, akut hjælp og botræning” (*Uddrag af vision for Kofoeds Skole*).

Kofoeds Skole ser sig selv som en organisation, der har læring og personlig udvikling som sit absolutte formål. Målet er at yde hjælp til selvhjælp til borgere, der har brug for skolens hjælp. Redskaberne i skolens indsats er primært pædagogiske metoder. Læring er derfor til stede som mål i al samarbejdet mellem elever og medarbejdere: I værksteder og undervisning, i rådgivning og vejledning, i ungeboliger og værested. Som forudsætning er bæredygtige og troværdige relationer mellem elev og medarbejder nødvendige.

Læring er ikke (kun) en overføring af viden, men også en tilegnelse af nye færdigheder. Derfor er inddragelse af eleven i tilrettelæggelsen vigtig. Kun eleven ved hvilken læring og tilegnelse af færdigheder, hun har brug for. Feedback til eleven er ligeledes en vigtig ingrediens. Det er et kendt fænomen fra undervisningsverdenen, at der er forskel på hvad der bliver undervist i, og hvad der bliver lært. Med et eksempel fra Knud Illeris (tidligere professor i pædagogik ved Roskilde Universitetscenter): ”Mange er blevet undervist i matematik igennem flere år i folkeskolen, og det de har lært, er, at de ikke kan finde ud af matematik”.

Rammerne omkring læringen vil skifte efter konteksten: I værksteder er produktionsopgavernes krav til gennemførelse, deadlines og kvalitet. Det er skolens grundlæggende synspunkt, at alle kan og vil gerne lære, når blot læringen opleves relevant og meningsfuld for den enkelte. Og tilrette-

læggelsen tager de fornødne hensyn og er i stand til at inkludere den enkelte elev i læringsmiljøet.

Ellen Christensen 2018

Værkstederne og læringsteori

Formål og mål søges indfriet gennem forpligtende involvering af eleverne i værkstedernes praksis og fællesskaber med arbejdsopgaver, produktion og deltagelse i planlægning, beslutning, udførelse og evaluering af arbejdsopgaverne. Eleverne lærer ved at deltage i værkstedets aktiviteter. Derfor er medarbejderne bevidste om, at aktiviteterne er læringsredskaber for faglig og social udvikling af eleverne. Værkstederne er pædagogiske værksteder med et læringsmiljø.

Arbejdsmodellen er inspireret af den traditionelle mesterlære og praksisorienteret læring. Værkstedet er en pædagogisk ramme for elevernes læring, en ramme for learning by doing. Udover praktiske arbejdsopgaver er værkstedet et socialt fællesskab med sociale normer. Eleverne lærer faglige færdigheder samtidig med sociale kompetencer gennem deltagelse i fællesskabet, hvorfor medarbejderne er bevidste om, hvordan værkstedet indrettes og opgaverne organiseres.

Pædagogikken tager udgangspunkt i elevernes deltagelse og involvering. Ved at blive involveret i arbejdsprocesser og sociale processer får eleverne del i viden, færdigheder og kompetencer, som er til stede på værkstedet.

Pædagogisk læringsmiljø

Værkstedet er grundlæggende et pædagogisk læringsmiljø for elevernes faglige og sociale udvikling. Der etableres bevidst læringssituationer, som er så tæt på det virkelige livs udfordringer og krav som muligt.

Arbejdsopgaverne er pensum for læring. Medarbejderen er derfor bevidst om, hvordan en arbejdsopgave tilrettelægges og gennemføres med eleverne, så de udfordres fagligt og socialt.

Der arbejdes derfor bevidst med værkstedets struktur, rum, kultur og normer og med inddeling af arbejdsdagen i arbejde og pauser, med individuelle arbejdsopgaver og kollektive, med ledelse, adfærd og omgangstone, så miljøet tilsammen motiverer og fremmer elevernes læring og tilegnelse af nye kompetencer, og hvor medarbejderen er bevidst om hvert elements pædagogiske intention.

Pædagogikken og det pædagogiske læringsmiljø kan illustreres med et billede. Et pædagogisk værksted er som en teaterscene. Alt, hvad der foregår på scenen har betydning for oplevelsen af stykket. Instruktøren er bevidst om, hvordan hver en kvadratmeter af scenen anvendes, hvordan skuespillerne bevæger sig i forhold til hinanden, taler med hinanden og gestikulerer, og hvordan de er klædt. Han er bevidst om lyssætningen og rekvisitter og om tempoet i stykket. Bevidst anvender han teatrets muligheder, og intet er overladt til tilfældigheder.

På samme måde med et pædagogisk værksted. Medarbejderen er bevidst om, hvordan værkstedet og værkstedets indretning og processer fremmer læring og udvikling for eleverne, fagligt som socialt.

Værkstedspapir Robert Olsen 2013

Yderligere læsning. Se opslag om

[*Fælles tredje*](#)

[*Pædagogisk metode*](#)

[*Hjælp til selvhjælp*](#)

Relationsarbejde

M

Menu. Modul. Merit.

Menu. Modul. Merit er et praktisk og praksisnært arbejdsredskab, som kan være med til at understøtte elevarbejdet og gøre det mere systematisk og samtidig opfylde ønsket/behovet fra elever om at få et bevis for de kundskaber, de får på Kofoeds Skole.

Ideen er, at eleven vælger i en menu, hvad de vil arbejde med i værkstedet. Værkstederne strukturerer dette i mindre moduler med en række underopgaver, og eleven kan ved gennemført modul få et merit bevis for gennemført modul.

Menu: Gennem en menu (hvor der krydses af) skabes rammerne for, at eleven kan vælge sig ind på opgaver og i samarbejde med medarbejderen lære disse opgaver.

Menu i ordbog: Sammensætning af forskellige dele der indgår i en bestemt sammenhæng ofte med mad.

Modul: Elevarbejdet bliver modulopbygget for at skabe en nem, overskuelig og struktureret måde at arbejde med at opnå dele og delmål i arbejdet i et værksted.

Modul i ordbog: En enhed beregnet til at indgå i en helhed når den kombineres med andre (lignende) enheder fx en del af en bygning, en teknisk konstruktion eller en uddannelse.

Merit: Gennem læringsprocesserne i værkstedet vil eleven opnå meritter i forskellige områder. Der kan for det enkelte modul udstedes et meritbevis.

Merit i ordbog: Skriftlig dokumentation for nogens kvalifikationer

Mangfoldighedernes hus

Kofoeds Skole er på mange måder et mangfoldighedernes hus. Dette udtryk om Kofoeds Skole er formuleret i den såkaldte udviklingskitse 2010-15, hvor den daværende ledelse med forstander Jens Aage Bjørkøe i spidsen formulerede sine tanker om ledelse og organisation på Fremtidens Kofoeds Skole. Det skete på et tidspunkt, hvor ledelsen forudså et generationsskifte på skolen, med forstanderen og andre lederes afgang til pension.

Generationsskiftet blev stort set gennemført i 2011-12, med ansættelse af en ny forstander, Robert Olsen, pr. 1. november 2011, og flere lederes fratræden sammen med Jens Aage Bjørkøe eller i månederne efter.

Kofoeds Skole er på alle måder et mangfoldighedernes hus. Kofoeds Skoles tilbud er mangfoldige og har i dag 5 hoved arbejdsområder inden for det sociale arbejde. Det er hjemløse- og grønlander-arbejdet. Det er erhvervstræning (aktivering), rådgivning og undervisning.

Elever kan vælge mellem mangfoldige tilbud, der strækker sig fra motion, syning til engelsk, tysk og Edb til autoværksted, håndværkerhus.

Samtidig er Kofoeds Skole også i sin elevgruppe mangfoldig. Eleverne kommer fra 82 forskellige lande og giver derfor et mangfoldigt og multikulturelt billede, når man i hverdagen er på skolen.

Samtidig skaber eleverne et mangfoldigt og forskelligartet liv på skolen, hver med sin historie, hver med sin baggrund og hver med sit håb for livet.

I hverdagen giver de mennesker, der er på skolen en mangfoldighed af indtryk.

En mangfoldighed, som gør skolen smuk og levedygtig.

Mind-set

I forbindelse med visionsplan 2015-19 udviklede Kofoeds Skole et nyt mind-set: *Base - Skole - By*

Base-skole-by beskriver tre dimensioner, som tilsammen udgør en graduering af Kofoeds Skoles samspil med den omkringliggende by. Det er et strategisk styringsredskab, der skal gennemsyre hele tilgangen til skolens udvikling og arbejde, og som skolen kan bruge til at holde balancen i forhold til det omkringliggende samfund.

”Jeg har helt klart brug for at trække mig tilbage, når der er for mange mennesker. Det er der mulighed for”. (Elev).

Base står for hjemlighed, fordybelse og tryghed. Skole står for de værdier og områder, som binder Kofoeds Skole sammen som skole-fællesskab. By står for skolens åbenhed og udadvendthed mod den omkringliggende by.

De tre dimensioner udgør tilsammen et spænd fra det nære mod det udadvendte.

Base-skole-by skal ikke læses eller bruges som et statisk begreb, men som et dynamisk redskab til at skabe mobilitet på tværs af skolens dimensioner og understøtte alle elevers udvikling frem mod beskæftigelse – uanset hvor eleven befinder sig. Kofoeds Skole skal således kunne tilbyde attraktive rammer for denne udvikling

Tankerne om base-skole-by er implementeret i arkitekturen, således at man kan søge hen til en base med ro og fred (beskytte sig selv), man kan søge ud i værkstedet og være en del af skolen med andre elever og medarbejdere og arbejdet i ”det fælles tredje” eller man kan træde helt ud på scenen i byen, som i praksis er butikken. Stedet hvor eleven/skolen møder samfundet.

Mission

Skolen har til formål at yde hjælp til selvhjælp til mennesker, der har sociale vanskeligheder. Skolen arbejder med undervisning og uddannelse, optræning og resocialisering, akuthjælp og støtte til personlig udvikling, samt behandling og botræning. Skolen ønsker, gennem sin indsats, at hjælpe den enkelte elev til at udvikle øgede ressourcer og kompetencer med henblik på at kunne leve et godt socialt og personligt liv som integreret medborger i samfundet. Dette er udgangspunktet for Kofoeds Skoles arbejde med vilkårene for samfundets vanskeligst stillede grupper af socialt udsatte, herunder personer, som er marginaliserede i bred forstand. Skolen formidler sine erfaringer og arbejdsmetoder, som kan anvendes i socialt arbejde andre steder og for samfundets sammenhængskraft. Kofoeds Skole vil være et mangfoldigt tilbud til et mangfoldigt og inkluderende samfund.

Resultatkontrakt 2012 - 18

Motto

Skolens motto er beskrevet på følgende måde af grundlæggeren:

Vi har et meget stort motto, jeg siger slet ikke, vi når det. Det hedder: "Alt hvad du vil, andre skal gøre mod dig, skal du også gøre mod dem". Det er et motto, som ville forandre verden, hvis vi kunne leve derefter.

Hans Christian Kofoed. Radioudsendelsen: Kofoed og hans mænd. 1943.

N

O

Opholdsplaner

Ved indskrivningen på en boform – Kofoeds Skoles Ungdomsboliger eller Miteq – vil der sædvanligvis blive udarbejdet en plan for opholdet (opholdsplan), hvori der i dialog med beboeren opstilles mål for, hvad der skal ske i løbet af opholdet på boformen, og hvilken støtte boformen kan tilbyde for at nå målet. Opholdsplanen vil kunne undgå i handleplanerne, som kommunerne har ansvar for at tilbyde og udarbejde.

Socialstyrelsen/Robert Olsen 2018

Kofoeds Skole og opholdsplaner

Overordnet er der 3 formål med udarbejdelse af opholdsplaner og statusskrivelser:

1. Styringsredskab: Opholdsplaner og statusskrivelser fungerer som et pædagogisk værktøj og styringsredskab i samarbejdet med den unge.
2. Dokumentation: Opholdsplaner og statusskrivelser dokumenterer det pædagogiske arbejde overfor kommunen og ligger til grund for kommunens bevilling.
3. Kontinuitet: Opholdsplaner og statusskrivelser bevirker, at den unges historik noteres og hjælper dermed til at skabe en kontinuitet i den

unges liv, samt en glidende overgang ved en eventuel overdragelse af den unges sag.

Om Opholdsplanen:

Opholdsplanen tager udgangspunkt i SMTTE-modellen, samt værktøjet Udredning og Plan¹. Opholdsplanen er således opdelt i 2 dele, hvoraf den første del består af en udredning, og den anden del består af udarbejdelse af en egentlig handleplan.

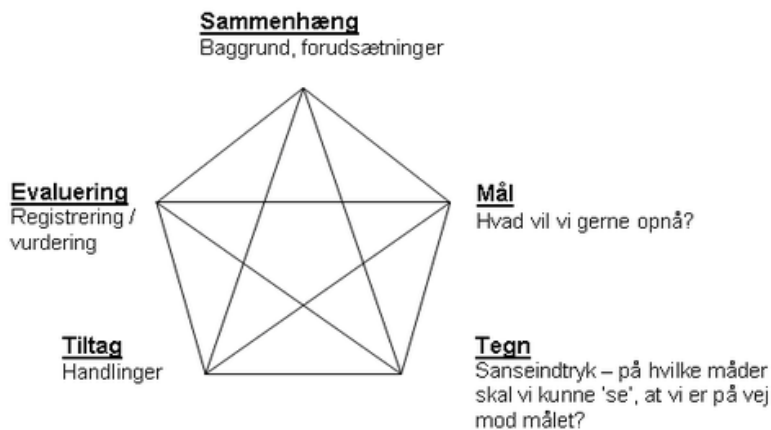
Udredning: Indsamling af bestemte informationer sikrer en systematisk og struktureret viden om elevens livssituation, ressourcer og sårbarheder i forhold til hverdagsliv og sociale færdigheder. Den indsamlede viden skal gennem udarbejdelse af en handleplan, udmønte sig i et pædagogisk tilbud, som eleven har behov for og finder relevant at modtage.

Handleplanen: Ud fra de indhentede informationer og refleksioner i udredningen, udarbejdes der en handleplan i forhold til bestemte fastsatte punkter. Er der punkter, der ikke skønnes relevante at udfylde, noteres dette. Det er vigtigt at være så konkret som muligt i formuleringen af mål, delmål og metode, herunder hvilke aftaler der indgås, hvilken tidshorisont der er tale om, samt klarlæggelse af ansvar for de enkelte tiltag.

Tilsammen udgør de 2 dele således *Opholdsplanen*.

De enkelte elementer i opholdsplanen er baserede på den ledestjerne, der arbejdes med i SMTTE-modellen:

Korrelationen er følgende:

Sammenhæng = Udredning: Skal danne basis for at forstå, hvorfor man har valgt de pågældende mål at arbejde med. Udredningen danner således fundament for handleplansarbejdet.

Mål = Mål: Hvad er det konkret, der skal opnås? Målet skal gerne være realistisk, relevant, forståeligt, vurderbart og positivt. Formuler altid dét, der skal opnås, og ikke dét, der skal undgås.

Tegn = Delmål: Hvordan skal det kunne ses/høres, at man nærmer sig målet? Hvilke milepæle kan indikere, at man er godt på vej til målet?

Tiltag = Metode: Hvordan skal målene opnås? Hvad skal der gøres for at skabe ændringer og arbejde hen imod målet? Er der planlagte initiativer og handlinger i forhold hertil? Er der bestemte aftaler, der skal overholdes, udenforstående parter der skal involveres, deadlines der skal mødes, information der skal deles?

Evaluering = Statuskrivelse

Opholdsplanens samarbejde med Den Sociale Handleplan:

Det er kommunens pligt, ifølge Servicelovens § 141, at tilbyde en social handleplan for alle borgere, der har en social sag i kommunen og som ønsker en sådan. Den sociale handleplan er således den kommunale sagsbehandlers styreredskab i forhold til borgerens planlagte og fremtidige forløb, og udgør derfor den overordnede ramme for den sociale indsats. Opholdsplanen på KSU skal derfor anses for at være et uddybende bidrag til et enkelt element i den sociale handleplan. Hvis der foreligger en sådan, vil der blive indhentet en kopi af den sociale handleplan, inden der på KSU laves den første opholdsplan, således opholdsplanen udarbejdes i den rette kontekst. Ud fra den sociale handleplan vil det ligeledes være muligt at vurdere, om KSU anses for at være en kort/midlertidig foranstaltning, eller om der er et længerevarende perspektiv/ behov for afklaring fra kommunens side.

Hvis der foreligger en social handleplan vil denne blive indhentet i forbindelse med visitationssamtalen. Foreligger der ikke én, vil det til visitationssamtalen blive aftalt, hvornår en sådan skal foreligge.

Om Statuskrivelsen:

Statuskrivelsen er bygget op omkring de mål, der er fastlagt i opholdsplanen. Statuskrivelser er betydningsfulde i forhold til den videre kommunale bevilling, hvorfor de skal tilsendes den kommunale sagsbehandler hver 3. måned – med mindre andet aftales.

Når der skrives en status, er det vigtigt at være opmærksom på følgende:

- Beskrivelsen af elevens sociale, psykiske og fysisk habitus og kontaktpædagogens egen vurdering skal holdes adskilt. Notér altid hvor oplysningerne stammer fra, og gem gerne egen vurdering til et separat afsnit til sidst. Sæt ejer på de udtalelser der kommer: Hvem ser/oplever/forklarer/føler noget bestemt? Der findes ingen objektiv

virkelighed, ud over at man f.eks. kan tælle, at XX rydder op på værelset 3 gange om måneden. Ellers vil det meste af det, der foregår og skrives i status, være oplevet af en bestemt person, på en bestemt måde – derfor er det altid vigtigt at få understreget, hvor informationen kommer fra, og hvem der oplever dét, der skrives.

- Sørg så vidt muligt for at overholde en vis kronologi under de enkelte overskrifter. Dette giver den kommunale sagsbehandler et meget bedre indtryk af elevens problematikker og potentiale for udvikling, og påvirker således en kommende afgørelse. Er det en elev, der svinger meget i sin udvikling, vil dette være relevant for sagsbehandleren/andre samarbejdspartnere at kunne se. Brug meget gerne månedsanvisninger eller datoer, hvis dette kan lade sig gøre.
- Fyld alle felter ud. Er der ikke tale om problematikker med misbrug eller kriminalitet, noteres det, at det ikke er et forekommende problem. Undlader man at skrive noget, er det ikke entydigt klart, at temaet ikke er relevant. Det kan anses for at være stigmatiserende at sådanne overskrifter er faste i en status, men det bidrager til at sikre helhedssynet samt at komme rundt om ”alle hjørner” hos unge, som måske ikke er så åbne omkring deres livsførelse. Forklar evt. de unge, at disse punkter er fastsat af en metodisk tilgang, og at de derfor ikke nødvendigvis har noget med den enkelte at gøre.
- Lad den unge komme til orde. Har den unge kommentarer til det skrevne i status, så tilføj meget gerne disse, med klar angivelse af, at dette er den unges egen holdning. Den unge skal altid underskrive status, som bekræftelse på at den er læst.

Marie Louise Damgaard,
November 2010

P

Progression

Progression er et udtryk /ord for en fremadskriden eller fremgang, ofte i form af en bevægelse hen imod et højere trin eller niveau i et udviklingsforløb.

Ordet bruges ofte om socialt udsatte, når man skal beskrive mål og udvikling for den enkelte. Udtrykket/ordet er beslægtet med Hans Christian Kofoeds udtryk om ”at opbygge”.

I den periode, hvor Kofoeds Skole havde en rammeaftale om aktivering for ledige med København kommune, udarbejdede man såkaldte ”progressionsrapporter”.

I 2015 udarbejdede sociolog Tea Sylvest en rapport om arbejdet på Kofoeds Skole, hvori hun fremdrog skismaet mellem samfundets forventninger til den enkelte arbejdsløse borger og borgerens egen forventning. Rapporten havde den meget sigende titel, der også er et citat fra en elev. ”Jeg er ligeglad med det der effekt. Jeg vil bare gerne have det godt”. [Link](#) Samfundet forventer progression og udvikling til arbejdsmarked, men Tea Sylvest udtrykte, at mange udsatte borgere på Kofoeds Skole ikke havde en forventning om at komme fra A til Z (Z forstået som arbejdsmarked), men havde en forventning om at komme til C, H, eller S som overskriften indikerer: At få det godt.

Robert Olsen 2018/Tea Sylvest 2015

Psykisk sårbare

Om psykisk sårbarhed

Hver femte dansker oplever at have ondt i livet på et eller andet tidspunkt, og ungdommen er især en sårbar periode.

Tal fra WHO viser, at halvdelen af alle psykiske lidelser opstår omkring 14-års alderen, mens tre ud af fire, der udvikler en psykisk sygdom, er syge ved 24-års alderen. Vi ved, at en markant del af de unge mennesker, som i dag ikke får en ungdomsuddannelse, har psykiske vanskeligheder.

Generelt kan problemstillinger hos mennesker med psykiske vanskeligheder både udspringe af fysiske og psykiske symptomer og af de personlige eller sociale problemer, der kan følge med det at have psykiske vanskeligheder.

Mennesker med psykiske vanskeligheder udgør en meget bred gruppe af mennesker, hvis ressourcer og funktionsnedsættelser varierer meget – både fra person til person og over tid for den enkelte. På tværs af denne store variation er en psykiatrisk diagnose dog statistisk set forbundet med en væsentlig sundhedsmæssig og social ulighed. Således er det at have psykiske vanskeligheder statistisk forbundet med øget risiko for:

- Svage eller svigtende sociale netværk
- Svagere arbejdsmarkedstilknytning
- Fysiske helbredsproblemer og kortere levetid
- Hjemløshed
- Kriminalitet.

Socialstyrelsen 2018

Pædagogisk metode

Pædagogisk arbejde med voksne henter traditionelt sit teoretiske fundament i samspillet mellem psykologiens viden om menneskers læreprocesser og udvikling, sociologiens viden om uddannelsessystemet og dets placering i samfundet, samt pædagogikkens didaktiske overvejelser. Det bærende menneskesyn er, at mennesket kan lære gennem hele livet, også formuleret

som Livslang Læring, og at læring som voksen kræver en højere grad af inddragelse og dialog, end når man taler om børns læring. Desuden kan aflæring, dvs. evnen til at se bort fra det man tidligere har lært, tilegnet sig eller erfaret, være et væsentligt tema.

Kofoeds Skoles socialpædagogiske arbejde bygger på forskellige redskaber og metodik fra den pædagogiske værktøjskasse og fra den pædagogiske teoriudvikling.

I Kofoeds Skoles egen litteratur findes forskellige pædagogiske redskaber nævnt.

Der er den grundlæggende tese om *Hjælp til selvhjælp* (se under [hjælp til selvhjælp](#)). Senere bliver *læringsbegrebet* (se under [læring](#)) nævnt. I senere skrifter er *relations pædagogikken* (se under [relationspædagogik](#)) og *Det fælles tredje* (se under [Fælles tredje](#)) nævnt, som de metoder/redskaber, der bruges i arbejdet.

Samtidig beskrives ønske om *udvikling, progression* eller som Hans Christian Kofoed formulerede det "at opbygge". Man beskriver indsatsen, som værende ikke kun omsorg, men som en pædagogisk proces hen imod en bedre tilværelse - en bedre hverdag.

Andre redskaber er også nævnt, men de hører måske til andre socialfaglige termer f.eks. motivation, ressourcestyrkelse m.m.

Kofoed Skole tager ligeledes nyere metodik til sig fra den udvikling, som sker i det øvrige samfund (sociale område) f.eks. handleplaner, opholdsplaner m.v.

I bøgerne "De fem pædagogiske søjler" tales om 10 pædagogiske bud og i "Værdighed i tiden" tales om 12 grundlæggende arbejdsprincipper, hvor 11 og 12 er nye:

Principper i elevarbejdet

Til at knytte Kofoeds Skoles grundlæggende holdning sammen med den daglige praksis er der formuleret tolv principper, som skal udfoldes i det daglige arbejde.

Principperne er:

1. Kofoeds Skole skal arbejde med sociale problemer inden for en pædagogisk forståelsesramme.

Skolen skal klargøre sig elevarbejdet i dynamiske lærings- og udviklingsbegreber. Skolen skal præge eleverne til personlig udvikling og faglig dygtiggørelse.

2. Skolens sprog og begreber om eleverne og elevarbejdet skal hentes fra civilsamfundet.

3. Skolen skal arbejde med bredt anlagte aktiveringsprogrammer med individuelle målsætninger for eleverne.

Programmerne skal inddrage såvel personlighedsmæssige som arbejdsmarkedsorienterede perspektiver og opbygge og udvikle deltagernes sociale og erhvervsmæssige kompetencer.

4. Skolen skal interessere sig for det hele menneske med fysiske, psykiske, sociale, kulturelle og åndelige behov.

5. Eleven skal være i fokus, og aktiviteterne skal tilrettelægges efter elevens behov og interesser.

6. Skolen skal arbejde med en samtidig tre-strengt kompetencedannelse, forstået som personlig, social og faglig kompetence.

7. Aktiviteterne skal tilrettelægges, så eleven er, og oplever sig som, det handlende subjekt.

8. Der skal i arbejdet med eleven fokuseres på det positive, på fremtiden og på muligheder.

9. Der skal arbejdes helhedsorienteret med elevens situation f.eks. med ledighed, økonomi, bolig, netværk og misbrug.

10. Skolen skal arbejde efter princippet om, at elev og medarbejder er fælles om opgaven.

11. Skolen skal, i sin måde at virke på, væsentligt bygge på strukturer, holdninger, normer og krav fra det omgivende samfund, så opholdet på skolen bliver praktisk træning i at tilegne sig arbejdsmarkedets, uddannelsessystemets og normalsamfundets normer og holdninger.

12. Vejledning og rådgivning skal lægge vægt på at finde frem til elevens egne ressourcer.

Værdighed i tiden 2011/ Koføeds Skole

I bogen "De fem pædagogiske søjler" beskrives søjlerne som: Motivation, social læring, involveringspædagogik, ressourcestyrkelse og rollemodellen. Bogen definerer ikke begreberne nærmere teoretisk, men giver solide beskrivelser af skolens praktiske arbejdstilrettelæggelse og fokus.

Bogen blev skrevet i forbindelse med, at Koføeds Skole i 2001 afviklede en række ugekurser, for kommunale medarbejdere, i skolens metoder. Bogen rummer, ud over beskrivelserne af skolens daglige pædagogiske arbejde, interviews med 10 medarbejdere, der gør rede for deres arbejde med udvalgte dele af de pædagogiske principper.

Ved gennemlæsning af principperne kan man se, at der ikke alene er tale om pædagogiske principper eller metodikker, men mere er tale om grundlæggende arbejdsprincipper på Koføeds Skole

De fem pædagogiske søjler 2000

Praksisnær pædagogik

Hvis man ser på praksis i de forskellige dele af organisationen, så vægtes de forskellige pædagogiske redskaber forskelligt i organisationens mange facetterede virksomhed.

Det er logisk, at i undervisning er læring vigtigst, også selv om eleven oplever, at det vigtige er relationen.

I værkstedernes arbejde er det pædagogiske målrettet det fælles tredje og relationen opnås gennem det fælles tredje.

I Naapiffik er relationen det primære. Dette for at nå kontakt med en gruppe af udsatte grønlandere, som har brug for relationen, og medarbejderne har brug for at skabe en relation, som der kan arbejdes videre med for at hjælpe den enkelte. Læring fylder ikke meget i Naapiffik.

Det pædagogiske arbejde er således hele tiden under forandring – nogen vil sige udvikling – med nye termer og nye muligheder for at reflektere over den pædagogiske praksis. Til brug for denne proces afvikler skolen fællesmøder, fx for medarbejdere i værkstederne og modtagelsen, med pædagogiske temaer.

Refleksion og udvikling

Refleksionen og udviklingen i det pædagogiske arbejde på Kofoeds Skole er derfor ikke entydigt, men man har flere redskaber og metoder i praksis og de vægtes forskelligt i det pædagogiske arbejde.

Q

R

Rammeaftale

I perioden 2005 - 2016 indgik Kofoeds Skole aftaler med Københavns Kommune om aktivering af ledige. Aftalerne var rammeaftaler, dvs. aftaler om rammer for indhold i og pris for forløbene. Rammeaftalerne kom i stand

efter licitation/udbud, og elever, der var aktiveret efter dem, blev i daglig tale kaldt licitationselever. Begrebet dækkede også over, at der i disse år var elever, der kom på skolen, ikke af egen drift, men fordi de var henvist af jobcentret og underlagt beskæftigelseslovgivningens regler om sanktionering, hvis de ikke tog imod "tilbuddet".

For skolen var motivationen for at indgå aftalerne tredobbelt: Dels gav aftalerne indtægt til skolens arbejde, dels kunne eleverne fastholdes i deres forløb på skolen (både før, efter og mellem aktiveringsforløb) og nye borgere blev elever, og endelig indgik samarbejdet med jobcentret i skolens fortsatte udviklingsarbejde med metoder, nye målgrupper mv.

I 2012 ændrer man benævnelse til at alle benævnes elever. Hensigten var at markere, at alle elever skulle behandles med den samme opmærksomhed fra medarbejdernes side, og at ingen gruppe af elever havde større værdi for skolen end andre grupper.

Princippet om at Koføeds Skole kan indgå og indgår samarbejdsaftaler med myndigheder om indsatser for eleverne og dermed også underlægger sig myndighedskrav, der ellers er fraværende i skolens daglige arbejde, er brugt flere gange. Fra de senere år kan nævnes fx projekt for grønlandske kvinder, Forward, Videre i Livet, aktiveringsforløb for jobcentre uden for København.

Relationspædagogik

Relationen er det, hvorigennem alle øvrige indsatser skal virke.

Leif Tøfting Kongsgaard

Relationen er en forhandling mellem den professionelle og borgeren. Indsatser, metoder, effekter, motivation og fortolkninger eksisterer ikke i sig selv, men skabes, fremmanes og forhandles mellem borgeren, den professionelle og andre aktører.

Den professionelle skal evne gennem indlevelse og **rollesikkerhed** at forklare borgeren om samfundets projekt med ham og samtidig motivere borgeren til at tage ejerskab for sin egen proces heri.

Den gode relation kræver at den professionelle ud over **teoretisk og metodisk kunnen**, skal være dygtig til at bruge, mærke, udvise og respondere på og med **følelser** i en professionel ramme.

Model for relationer: Prisme til at forstå relationen mellem den professionelle og borgeren, og til at se på forhold som fx rollesikkerhed, forhandling, motivation og magt, der kan åbne for handlings- og forhandlingsrum.

Det personlige forhold – optimalt set

Den professionelles bidrag	Fælles bidrag	Borgerens bidrag
Autenticitet Varme og accept Ubetingethed Empati	Enighed om graden af intimitet Enighed om graden af styring	Tillid Venlighed Imødekommenhed Modtagelighed for empati

Samarbejdsforholdet – optimalt set

Den professionelles bidrag	Fælles bidrag	Borgerens bidrag
Ekspertise Engagement Bidrag til at styrke borgerens forventninger	Enighed om mål Enighed om opgaver	Arbejdskapacitet Motivation Positive forventninger

Den professionelles opgave er at gøre indsatsen relevant for borgeren.

Hvordan skabe ejerskab?

Rollesikkerhed – den professionelle påtager sig rollen som myndighedsperson, som den der har kompetence, magt, viden og adgang til ressourcer og afgørelser – og som brobygger.

Forhandling – den professionelle skal sammen med borgeren fortolke og give mening til de indsatser, processer og effekter, der sættes i værk. Der forhandles om den rette indsats.

Motivation – den professionelle skal som grundholdning acceptere at ”alle mennesker konstant er motiveret for mange forskellige ting, og at motivation er noget, der kan komme og gå, alt efter hvad man erfarer.” Motivation kan opstå i relationen, gennem handlinger, forhandlinger ...

Tydighed omkring magt som vilkår og som mulighedsskaber – relationer foregår aldrig i et magtfrit rum, den professionelle og borgeren er ikke to ligeværdige parter. Relationen er asymmetrisk, parterne er positioneret som henholdsvis systemrepræsentant med magt (adgang til viden, ressourcer, beslutninger og vurderinger) og som en hvis eksistens er i spil.

LTKs pointe (p. 53) ift. organisationer, der arbejder med vilde problemer:

”Man skal bruge penge og kræfter på at udvikle, uddanne og træne dygtige og reflekterede praktikere IKKE implementere standardiserede løsninger og afkontekstualiserede styringslogikker i komplekse felter.”

Kilde: Relationsarbejde Leif Tøfting Kongsgaard
Sammenskrivning Helle Mors

S

Service

Det er vigtigt at give medarbejdere (og derigennem elever) en forståelse af, hvad service er, og hvordan man yder det over for kunder. Når elever er kunder, får de samme service som alle andre, men når de er elever og deltagere i skolens aktiviteter, er det hjælp til selvhjælp til udvikling og læring, der er det centrale. Og i de situationer er medarbejderne lærere, pædagoger, rollemodeller, instruktører, vejledere, faglærte, kvalitetskontrollører. Tre vigtige basale serviceelementer i Kofoeds Skoles arbejde er; **at være venlig, altid hilse, at lytte og tale respektfuldt og være nærværende og opmærksom.**

Tidligere forstander John Lange Jacobsen introducerede nye medarbejdere på følgende måde. Man kom ind til forstanderen. Han sagde kort ”**Her hos os er vi venlige**”. Herefter fik medarbejderen udleveret en nøgle og kunne gå i gang med arbejdet. (Kilde til denne historie; Forfatter og tidligere medarbejder Erik Oluf Frederiksen)

Robert Olsen 2018

Socialøkonomi

En socialøkonomisk virksomhed er en virksomhed, der på én gang tjener penge på almindelige markedsvilkår og skaber positiv social forandring for samfundet. Nogle socialøkonomiske virksomheder bruger overskuddet til at skabe beskæftigelse for udsatte, mens andre finder svar på udfordringer indenfor miljø og sundhed.

Socialøkonomiske virksomheder opererer i krydsfeltet mellem den offentlige sektor, den private sektor og civilsamfundet. Socialøkonomiske virksomheder adskiller sig på den ene side fra andre private virksomheder ved, at deres primære formål og drivkraft er at skabe positiv social forandring. På den anden side adskiller de sig fra eksempelvis frivillige organisationer, fordi de primært anvender forretningsmæssige metoder til at opnå denne forandring.

Wikipedia 2018

Kofoeds Skole ligger inden for rammen af, hvad det vil sige at være en socialøkonomisk virksomhed. Historisk kan man også beskrive Kofoeds Skoles oprindelige arbejde i arbejdsstuerne, hvor man producerede legetøj og børster, som netop være en socialøkonomisk virksomhed. Begrebet socialøkonomi fandtes ikke den gang. Den gang brugte man termen en frivillig forening eller organisation.

I dag kan man kalde Kofoeds Skole en frivillig organisation, en statslig selvejende institution eller en socialøkonomisk virksomhed.

Kofoeds Skole er ikke aktuelt registret, som en socialøkonomisk virksomhed, men som en forening.

Robert Olsen 2018

Sproget

I bogen "Værdighed i tiden" skriver Jens Aage Bjørkøe, at sproget skal hentes fra civilsamfundet. I praksis har Kofoeds Skole hele tiden bestræbt sig på at bruge udtryk, som ikke virker stigmatiserende.

Et eksempel på det, er, at man benytter sig af udtrykket, elever. Dette for at understrege muligheden for udvikling/progression og læring på skolen. I 2018 formulerer elevrådsformad Leslie Schwabs at måske skal man bruge ordet "deltager".

I nyere tid, da man udflytter Kofoeds Skoles hjemløsearbejde, benævner man det ungdomsboliger, ikke herberger for unge, selv om ungdomsboligerne er drevet efter § 110 i Lov om social Service. Som en ung en gang sagde. *"Det er nemmere at få en kæreste, når man bor i en ungdomsbolig end hvis man bor i et herberg"*.

I 2012 skrev forstander Robert Olsen, i en kroniksprog om socialt arbejde og lidt om teoridannelse om sprog, magt og mennesker på kanten af samfundet, følgende:

I mine bestræbelser på at blive bedre til at arbejde med mennesker, har jeg dels lært af praksis – ved at møde, tale med og lytte til mennesker – dels læst masser af skønlitterære bøger af, om og med mennesker på kanten. Fortællinger og historier er på en eller anden måde altid den bedste måde at beskrive og dokumentere. Skønlitteratur er ofte at anbefale frem for fagliglitteratur, når mennesker og livet skal beskrives.

Jeg ville ikke være foruden Tom Kristensens druktur, Beate Grimrud ekstreme beretninger om sine psykoser eller William S. Bourroghs erfaringer med stoffer. For bare at nævne enkelte af mange, som giver viden videre gennem ord og fortællinger. For slet ikke at tale om film og kunst, som beskriver mennesker og livet, som det opleves. Svært, hårdt, euforisk, surt og ekstatisk. Der er en verden til forskel på det sprog,

skønlitteraturen og faglitteraturen bruger til at beskrive virkeligheden. Og faglitteraturens er ikke altid til gavn for det sociale arbejde.

Ordbog for underklassen

Kompasset i det sociale arbejde og i den offentlige sektor har slået et sving i løbet af de seneste mange år. Det er kommet væk fra virkeligheden. De sociale uddannelser er blevet mere akademiserede og har bevæget sig væk fra praktisk gerning. Det daglige arbejde præges af new public managements krav om mere dokumentation, målbare handlinger og hurtige løsninger.

Udviklingen i sproget samt vores viden om og tilgang til viften af sociale problemer afspejler den forandring. Problemet er, at hvis vi bringer det akademiske og managementsproget med os ud i praksis og alene anvender dét, står borgeren af.

For nylig fandt jeg i Oslo en bog med titlen Ordbok for underklassen. Her kunne man læse hele den moderne verdens nye ord forklaret for det, bogen kaldte underklassen. Her var ord som new public management («styringsværktøj inspireret af forældede idealer fra 1950'ernes forretningsliv»), dialogmøder («udbredt skinaktivitet i forvaltningen m.m.»), medarbejdertilfredshedsundersøgelser («egnet dialogforum, hvor arbejdsmiljøproblemer kan tages op. F.eks. notoriske belastningsskader ved ubegribeligt lange ord»).

Her var ubegribeligt mange ord, som også er blevet hverdag for medarbejderne i det sociale system. Ord, som jeg må indrømme, at også jeg bruger med jævne mellemrum. Bogen er et ironisk indslag i debatten om polariseringen i samfundet. Ikke en økonomisk polarisering med rige og fattige, men en sproglig distancering mellem dem, som har ordet i deres magt og de, som ikke har. Og den rammer plet.

På Kommunernes Landsforenings årsmøde blev følgende ord brugt under debatten i plenum: Standardisering, digitalisering, professionalisering, kernerdrift, produktivitet, stordriftsfordele, kompetencer, kvalitet, bureaukrati, styring, ressourcer, målsætninger, omstilling, reformer, effektivisering, procesregler, benchmark, potentiale, målrettet,

ressourceudnyttelse, ledelsesstruktur, sanktioner, vidensdeling, resultatkontrakt, ledelse, output, operationelt, parametre, progression, omplacering, afbureaukratisering ... Jeg håber ikke, at jeg var den eneste af de tilstedeværende, som følte mig lysår væk fra en dagligdag, hvor jeg møder mange, der kæmper en hård kamp for at holde sammen på deres tilværelse.

Magtens sprog skaber distance

Den norske sociolog Niels Christie har for et par år siden i bogen Små ord om store spørgsmål kritiseret socialmedarbejdere og beslutningstagere for at bruge ordets magt til at distancere sig fra de mennesker, de skal hjælpe.

Allerede når vi tager ord, som stofmisbruger eller langtidsledig i vores mund, er vi med til at skabe stigma og sætte negative etiketter på mennesker.

Vi risikerer at glemme, at stofmisbrugeren har en historie – han eller hun bliver sprogligt reduceret til sit misbrug, væk er mennesket bagved – dem, som 'systemet' og dets sprog ellers skulle hjælpe og sætte i centrum.

Nogle vil måske indvende, at man er nødt til at italesætte problemerne og ikke tale uden om. Det er muligt. Men afstanden i sprogbrug afspejler også en afstand mellem mennesker. I socialt arbejde er afstand mellem mennesker stort set lig med ikke at flytte noget.

Gennem et langt livs observationer har Niels Christie mødt medarbejdere og beslutningstagere, som har taget dette magtens sprog til sig, og dokumenteret, hvordan det skaber yderligere barrierer i forhold til de mennesker, der på godt og ondt udsættes for magten.

Mange steder i den sociale verden er man – og har man i mange år – været bevidst om betydning af det sprog, der bruges.

Hans Christian Kofoed, Kofoeds Skoles grundlægger, besluttede i 1946, at de mennesker, der kom på Kofoeds Skole, skulle kaldes for elever for at signalere, at de på skolen var i gang med at lære at udvikle sig. I omverdenen var de stemplet som arbejdsløse, subsistensløse, alkoholikere osv.

Dilemmaet og udfordringen er så at tale det rigtige sprog ved den rigtige lejlighed, og hvis man skal blive hørt og forstået i debatten om sociale problemer, er det svært ikke af og til at fange sig selv i at bruge stigmatiserende ord, når man forsøger at komme i kontakt med kommuner, embedsfolk og politikere.

Gert Hvidløg og Hash-Benny

Det er vigtigt at holde fast i virkeligheden, som den er uden den distance, magtens sprog giver. Derfor har jeg i bogen "Mens baggårdskattene forsvandt" forsøgt at videregive mine oplevelser med mennesker på Mændenes Hjem og Vesterbro på en måde, som aldrig vil kunne fanges af statistik og new public management.

Når jeg skriver om Hesten, Lalle-Leif, Hash-Ole, Taxa-Kurt, Thai, Smatten, Pesten, Hunden, Lille-Leif, Skøre Connie, Bade-Bent, Kys til Kurt, Hash-Benny, Smukke Kim, Køteren, Sanger-Kim, Lorten, Bananen, Vesterbrobladet, Liller, Storehans, Lillehans Tuborg, Søren Solskin, Store John, Lille John, Smukke John, Tuborg, Afrika, Kongesønnen, Rod, Jappe, Pølse, Sidevogn, Karbonaden, Tyson, Orange John, Joke, Taxa-Finn, Gert Hvidløg, så håber jeg, at jeg skaber en hel del flere associationer og nuancer om mennesker og livet.

Mennesket og individet er det centrale i fortællingen. Når de frie fugle og de skæve eksistenser er så interessante, er det netop, som Stefan Zweig skrev i "Verden af i går", fordi den hjemløse jo i en vis forstand er fri. For den, der ikke længere er bundet til noget, behøver heller ikke tage hensyn til noget. Derfor bliver vi både fascinerede og frastødte af deres fortælling og liv. Men at være fri, ubunden og ikke behøve at tage hensyn, er ikke det samme som at leve et lykkeligt og godt liv.

Jeg har ikke noget ønske om at romantisere livet som hjemløs, men jeg vil gerne nuancere omverdenens opfattelse af de hjemløse. Først og fremmest ved at åbne for en anskuelse af dem som individer med deres egen historie og baggrund – her finder man ofte en logisk forklaring på, at det gik, som det gik.

Nuancer er vigtige, og fortællinger fra den virkelige verden kan være med til at vise embedsmænd, politikere, sagsbehandlere og alle andre interesserede, hvorfor deres ambitioner og mål (ofte på andres vegne) om at skaffe arbejde, bolig og et langt og lykkeligt liv til de udsatte ikke altid kan opfyldes. Bag hver 'hjemløs stofmisbruger' i statistikken findes et liv, en skæbne, en fortælling.

Robert Olsen Information 2012

T

Træningsskolen

Under krigen – 1943 – køber Kofoeds Skole en gård på det sydlige Amager. Den bliver kaldt træningsskolen.

Efter tyskernes kapitulation i 1945 blev Træningsskolen taget i brug i fuld skala. Arbejdet i Kongelunden havde periodevis været afbrudt, fordi Kofoed frygtede, at tyskerne skulle beslaglægge Træningsskolen til andet formål. Men i 1945 blev skolen »genåbnet«, og der blev nu hurtigt en livlig aktivitet.

Kofoed havde sat formålet for arbejdet på Træningsskolen op i tre punkter:

- At genskabe arbejdsglæden.
- At opelske sansen for omhu og at klare sig med det, man har.
- At danne udholdende og stærke viljer.

Træningsskolen havde højskoletanken som baggrund. Hvad den danske folkehøjskole havde betydet for landbougdommen skulle Træningsskolen komme til at betyde for byungdommen.

De unge skulle oplives og oplyses. De skulle vækkes til en livsgerning. Opholdet varede 6 - 9 måneder og bestod i praktisk arbejde i stald og mark, senere tillige på værksteder, undervisning i almene fag og højskolefag og – ikke mindst vigtigt - i samvær med medarbejdere, som havde sans for at leve ”et muntert og kristent ungdomsliv”. Træningsskolen er en del af Kofoeds Skole frem til 1974. Kofoeds Skole kommer ind under Socialministeriet og Træningsskolen kommer ind under Undervisningsministeriet.

Fra 1974 og frem udvikler Træningsskolen sig til TAMU-center og skole, udvikler sin pædagogik i en konsekvenspædagogisk retning. Udviklingen af denne konsekvens pædagogik sker under leder Jens Bay.

Kofoeds Skole historie suppl. Robert Olsen

U

Udenforskab

Om begrebet ”udenforskab”, skriver forstander Robert Olsen

I beskrivelsen af Anders Behring Breviks handlinger den 22. juli 2011 blev begrebet udenforskab anvendt, og da den svenske statsminister, Frederik

Reinfeldt, for nylig fremlagde en økonomisk redegørelse, var samme begreb til debat. Begrebet udenforskab anvendes mere og mere i de nordiske medier og i den politiske debat, men det fylder ikke i den danske debat – endnu. Hvad er det for et begreb, og hvad betyder det egentlig? Udtrykket har været anvendt i forskellige sammenhænge og er lige så meget et politisk som et fagligt udtryk. Her diskuteres begrebet som et skridt på vejen mod en konstruktiv anvendelse af det.

Man kan vælge at mene, at nye begreber forplumrer diskussioner, eller at de giver os et nyt sæt briller at forstå virkeligheden med. I tilfældet udenforskab vil jeg hævde det sidste. At vi har at gøre med et begreb, der har potentiale for at flytte vores fokus over på de problemer, socialt udsatte mennesker lever med, i stedet for de problemer, de skaber for ”os andre”.

Brugen af udenforskab i den danske debat

Udenforskab er i Danmark relativt nyt i faglige og politiske sammenhænge, men er over længere tid blevet brugt i debatten på vidt forskellige måder – primært i beskrivelsen af subkulturer, fx hiphopkultur i forstæderne. I 1997 oprettede tidligere socialoverlæge i Københavns Kommune, Preben Brandt, Projekt UDENFOR, som et opsøgende tilbud for hjemløse. Projekt UDENFOR beskriver selve formålet med sin eksistens som et forsøg på at afhjælpe det etablerede systems manglende evne til at nå de mest udstødte borgere. Dem, som af den ene eller anden grund, er røget ud af det etablerede system. Projektets arbejde kan tolkes som forløberen for beskrivelsen af udenforskab for hjemløse, misbrugere, psykisk syge etc.

I 2001 anvendte Sernhede begrebet til at beskrive unge indvandreres liv udenfor samfundet i deres egne, subkulturelle sammenhænge, og Anne Gitte Munck brugte i 2001 begrebet i en debatartikel om indvandreres mulighed for integration og medborgerskab i Danmark. Politiken brugte i 2006 ordet i en

helt anden sammenhæng, hvor udenforskab er noget, nogle unge har brug for: »I den forbindelse har nørden formået at etablere det ‘udenforskab’, som rigtig mange unge søger« (Politiken 2006). I bogen ‘Invitation til Socialpsykiatri’ (Lihme 2009) nævnes udenforskab i en beskrivelse af psykisk syge hjemløse. Kendetegnende for anvendelsen af begrebet i en dansk kontekst er, at det bruges uden at det defineres.

Ifølge Dansk Sprognævn optrådte ordet første gang i det danske sprog i en avisartikel i Jyllandsposten d. 26. januar 2000: »Om en voksende fjendtlighed mod majoritets-befolkningen fra de indvandrerbørn, hvis forældre ikke er blevet integreret i samfundet eller har noget ønske om at blive det. Om et udenforskab, som føder had og hævnfølelse« (Jyllandsposten 2000).

Udenforskab – en definition?

Den forskelligartede anvendelse af begrebet viser, at det endnu ikke har noget fast definition i det danske sprog, men er et begreb introduceret for at beskrive det at være, eller at føle sig, udenfor. I modsætning til den danske brug af ordet, som er sporadisk og mest foregår i medierne, er udtrykkets svenske oversættelse »utanförskapet« oftest brugt i en politisk sammenhæng. I det svenske parlamentsvalg i 2006 blev begrebet lanceret af de borgerlige partier i en kritik af de mange arbejdsløse og langtidssyge, som er havnet udenfor samfundet. Da den borgerlige opposition vandt valget, blev »mindsket udenforskab« et mål for regeringens fremadrettede politik. I 2008 kritiserede den svenske rigsrevision regeringen for at anvende begrebet uden en nærmere definition af det, og fordi det er vanskeligt at kvantificere, hvis man skal måle, for eksempel om udenforskab øges eller mindskes (Riksrevisionen 2008). Den svenske anvendelse af begrebet repræsenterer en både politisk og en mere objektiv anvendelse af begrebet: Politisk, fordi det anvendes som led i en valgkamp, til at få gennemført en bestemt politik, og

‘objektiv’, fordi rigsrevisionen ønsker en mere målbar og kvantificerbar definition af begrebet, så det ikke bruges for løst.

Samtidig findes både en subjektiv og en mere faglig dimension af begrebet. Dimensionerne skal findes i anvendelsen af begrebet hos henholdsvis dem, der definerer sig selv som en del af ‘et udenforskab’, og hos fagfolk, der anvender begrebet i beskrivelsen af bestemte grupper i samfundet. Den faglige diskussion er eksemplificeret gennem Projekt UDENFOR og beskrivelser af hiphopkultur m.m. Den subjektive dimension er især interessant, fordi udsatte grupper – arbejdsløse, langtidssyge m.fl. – selv har taget begrebet til sig og definerer sig selv som en del af udenforskab. På hjemmesiden www.utanforskap.se forsøger udsatte grupper at samles om deres oplevelse af udenforskab: I hjemmesidens målsætning formuleres en bred definition af begrebet:

»Ett utanförskap som kommer av sjukdom, arbetslöshet, diskriminering, mobbning, att du kommer från utlandet eller något annat skäl som gör att du känner ett främlingskap från övriga samhället. Ingen kanske hör på dig, lyssnar till dig och dina problem. Du kanske vallas mellan myndigheter, myndigheter som har svårt att samarbeta. Kanske du är utskuffad i kanten, utmobbad från jobbet. Arbetslösheten kanske tär på dig. Kanske du bara är udda, alltid ansett dig vara udda. Oförstådd.« (www.utanforskap.se 2010)

De fire dimensioner af udenforskab, og de dermed mange forskellige anvendelser af begrebet, viser, at begrebet er en diskursiv konstruktion. Også det peger Forfatteren Tobias Davidson (2008) på i sit forsøg på at indkredse begrebets betydning. Han understreger, at begrebet, i lighed med andre termer som beskriver social marginalisering, er en social og kulturel konstruktion. Han mener, at diskursen om udenforskab minder om en variant af ‘social eksklusion’: »Precis som social exclusion konstrueras »utanförskap« som ett avgränsat rum med negativa konnotationer«. Davidson mener, at

begrebet konstruerer et skel mellem 'os' og 'dem', baseret på en materiel og kulturel forskellighed. Derudover problematiserer han, at begrebet 'innanförskapet', eller 'indenforskabet' ikke defineres og diskuteres, for eksempel i forhold til begrebet om inklusion. Sidst peger han på, at der i både diskursen om social eksklusion og om udenforskab hersker en opfattelse af, at arbejde skal løse problemet: »Arbete konstrueras som vägen till självrespekt och makt över vardagen, medan arbetslösheten leder till passivitet och beroende«.

Udenforskab og subkultur – i en negativ eller positiv forstand?

Udenforskab og 'oplevelsen af at være en del af en subkultur' er beslægtede fænomener. Ordet subkultur beskriver grupperinger i samfundet, som er i opposition til hovedstrømningerne i en kultur. Udtrykket er ofte brugt i beskrivelser af nye modkulturer inden for fx musik og ungdomsliv. At være en del af en subkultur kan både opleves positiv og negativt. Hjemløse, psykisk syge og andre udsatte grupper udfylder en samfundsmæssig rolle, som en del af en subkultur der er defineret af andre end dem selv, og som betyder en udstødelse fra samfundet. De er, som Kim Larsen synger, »dem, de andre ikke må lege med«. (Larsen/Clausen 1986). Deres selvbillede – »Jeg er narkoman! Jeg er alkoholiker!« er med til at understøtte deres eksklusion. Omvendt ligger der noget potentielt positivt i at erklære sig som »dem, de andre ikke må lege med«: så ER man da noget, og man er ikke alene om at være det. Udenforskab bliver en mere eller mindre erklæret identitet – og det udligner i et vist omfang den ubalance, der er i forholdet mellem dem, vi traditionelt opfatter som ekskluderede, og de fagkunderskabere, der sætter dem i tale som ekskluderede.

Koblingen af begreberne om udenforskab og subkultur viser, at der er to meget forskelligartede konnotationer i anvendelsen af udenforskab – en positiv og identitetskabende, og en mere negativ og stigmatiserende. Den

negative brug af begrebet udspringer af fagkundskabens magt til at italesætte og vurdere samfundets problemer og de mennesker, som lever med dem. Det giver fagkundskaben monopol på at definere, hvordan vi skal forstå problemer og mennesker, og gennem anvendelse af professionelle og ofte monopoliserede ord fastholdes magten hos de professionelle (Christie 2009). Den magt bliver mere udtalt, når de, som har magten i fx sundhedssystemet, også bruger de stigmatiserende udtryk i kontakten med dem, det handler om. På den måde opstår konflikter, selvhad og eksklusion ud fra velfærdssamfundets institutioner. Den sproglige stigmatisering kan skabe et negativt selvbillede hos dem, der har problemer. Ordkundskaben bliver ekskluderende, og er måske endda med til at skubbe folk endnu længere væk fra det store fællesskab – stik imod det ønske om inklusion der generelt ligger bag socialt arbejde. Inklusion på arbejdsmarkedet, inklusion i samfundet og måske også i nogle tilfælde inklusion i normaliteten osv.

I ordets positive forstand kan udsatte gruppers modidentifikation i et udenforskab måske være med til at skubbe grænsen for, hvad det vil sige at være inkluderet: »Jeg kan godt stå udenfor og stadig være med«. Udenforskab bliver platformen hvorfra man kan hente energi, fællesskab og sammen opleve at kunne formulere sit udenforskab. Nyere socialpolitisk historie kan understrege værdien af, at mennesker, som for eksempel er hjemløse, formulerer sig både i skrift og nærvær. Det gør hjemløse for eksempel gennem hjemløseavisen Hus Forbi, eller når de gennem deres organisation, SAND, sammen formulerer politiske ønsker og krav. At de, ved at definere deres udenforskab, faktisk får en stemme, som nuancerer og virker som modvægt til fagjargon'en.

Bloggen Dagpengeland fik stor omtale, da en dagpengemodtager fortalte om sit møde med jobcentrene. Gennem beskrivelser af situationen som arbejdsløs, fik bloggen indfanget systemets absurditet i en grad, så kun få var i tvivl om, at bloggeren nok havde ret i sine beskrivelser af systemet. Og at

systemet måske havde mindre ret i, hvordan man skulle håndtere og servicere en arbejdsløs. Beskrivelsen af udenforskab blev herigennem det konkrete middel til politisk handling.

Det er vigtigt at have en åben debat om, hvorvidt udenforskab som begreb er endnu en pind til stigmatiseringsbålet, og om fordelene ved begrebet opvejer den stigmatiserende effekt. Der er eksempler på, at beskrivelser af verden gennem udenforskabs optik kan påvirke indretningen af systemet, hvilket kan være en styrke for dem, der føler sig som en del af udenforskabet.

Udenforskab er et begreb, der fortsat vil ændre sig. Det er blevet brugt til at fremme faglige og politiske interesser, men vi har også set eksempler på det modsatte: At det har givet individer og grupper mulighed for at sige systemet stik imod. Udenforskab giver måske adgang til andre typer beskrivelser af udsattes situation og oplevelse af, hvad der sker. Måske kan den nordiske diskussion af utanförskap eller udenforskab sætte fokus på de problemer, mennesker, som er udenfor, oplever, i stedet for den nuværende diskussion som fra faglig og politisk side i høj grad handler om, hvilke (økonomiske) problemer de udenforstående skaber for de, som står indenfor. Der vil være bedre fokus på at høre deres stemme og behov for inklusion, for vi har mere at gøre, der hvor der findes et udenforskab.

Robert Olsen i Tidsskriftet Social Politik 2014

Udsatte (socialt udsatte)

Begrebet 'socialt udsat' blev lanceret af socialministeriet i 2002 ved etableringen af Rådet for Socialt Udsatte, hvormed der iflg. kommissoriet for

Rådet blev tænkt på "hjemløse, stofmisbrugere, prostituerede, sindslidende, alkoholikere m.fl."

Siden har begrebet bredt sig på andre områder, fx sundhedsområdet (særlige tilbud til socialt udsatte borgere) og boligområdet (socialt udsatte områder). Begrebet har også i høj grad bredt sit til hverdags sproget.

Andre beslægtede begreber er fx: Marginalisering, eksklusion, social ulighed, udenforskab, chanceulighed, risikofaktor, på kanten. Selve begrebet "socialt udsat" har fokus på individuelle problemer, barriere og risiko og ikke på det forhold, at det enkelte mennesker er mere og andet end sine problemer.

Andre af de beslægtede begreber fastholder fokus på elementet af at den omtalte persongruppe også oplever at blive holdt udenfor, fx marginalisering og eksklusion. Inden for forskningen kritiseres begrebet "udsat" for at være for ensidigt fokuseret på individuelle forhold og for lidt fokuseret på institutionelle og strukturelle forhold.

Socialt udsat iflg. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærddefinitioner (2018):

VIVE opererer med to begreber: marginaliseret ift. arbejdsmarkedet og socialt marginaliseret. Med det første tænkes på ledighedslængde og med det sidste tænkes på en række risikofaktorer med betydning for den enkeltes oplevelse af egen livskvalitet: Socialt utilpassethed, misbrug, familiemæssige problemer, gæld (ofte til det offentlige), helbredsproblemer, psykiske problemer, sprogproblemer og boligproblemer – og ofte flere problemer samtidig. I alt ca. 180.000 personer identificeres som marginaliserede. Førtdspensionister tælles ikke med og der er tale om en meget heterogen gruppe.

Sammenlignet med befolkningen som helhed er socialt udsatte karakteriseret af at være enlige, have flere børn, være indvandrere fra ikke-vestlige lande, mangle erhvervsuddannelse, have betydeligt dårligere fysiske og psykiske helbred, have nedsat helbredsrelateret livskvalitet og en sundhedsmæssig adfærd der øger risikoen for at udvikle sygdom, fx dårlig tandpleje. Det

overordnede mønster er, at sundheden målt ved hjælp af flere indikatorer forværres, når antallet af belastende livsomstændigheder stiger.

Enkeltfaktorer giver ikke et retvisende billede af disse menneskers situation. Marginalisering opstår sjældent på grund af en enkeltstående begivenhed i individets liv, men i en kombination af mange samtidige belastende forhold, hvor man ikke længere har ressourcer til selv at håndtere sin tilværelse og heller ikke har et netværk eller kan få hjælp fra sit netværk. Den opstår som regel over længere tid og strækker sig med tiden til flere områder. Samme faktorer kan være både årsag og konsekvens, og det er umuligt at udpege eller isolere enkeltstående afgørende faktorer eller sige, hvad der kommer først. Marginalisering påvirker individets liv, men grundet dens multidimensionelle og multifaktorielle karakter kan den som hovedregel ikke forebygges eller afhjælpes alene ved at fokusere på det individuelle plan eller på enkeltfaktorer. Det handler også om de offentlige og private hjælpefunktioner, og her handler det ikke kun om selve mødet, men snarere om rammerne omkring mødet. Det gennemgående træk i vurderingerne var, at det sociale system, beskæftigelsessystemet og sundhedsvæsenet ikke er gearret til at hjælpe mennesker med komplekse problemer.

Når en borger har mange problemer, er der typisk mange aktører samtidig, men de fungerer isoleret, hvilket beskrives som problematisk. Borgeren er ikke altid selv i stand til eller kan forventes at skabe sammenhæng fx mellem misbrugsbehandling, socialpsykiatrien og beskæftigelsesindsatsen.

Strukturelle forhold, såsom økonomiske lavkonjunktur og stigmatisering, samt institutionelle forhold kan også gøre det vanskeligere for målgruppen at indtræde på arbejdsmarkedet eller blive integreret i en uddannelse eller socialt

”Når opsamlingen i tabellerne alligevel fokuserer på individuelle risikofaktorer, skyldes det to forhold. For det første vil marginalisering, som

foregår på det strukturelle eller institutionelle niveau, oftest manifestere sig i eller påvirke risikofaktorer på individuelt plan. For eksempel kan de nævnte strukturelle og institutionelle forhold føre til manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, utilstrækkeligt behandlede psykiske lidelser og deraf følgende følgelidelser osv. For det andet skal tabellen ses som et redskab, der kan anvendes til at identificere indsatser, som er relevante for målgrupper (dette uddybes i kapitel 4). De fleste indsatser identificerer deres målgruppe på baggrund af de individuelle risikofaktorer, hvorfor det giver mening at fokusere på disse, når relevante indsatser skal identificeres. Dog vil vi have øje for, om og hvordan indsatserne forholder sig til strukturelle og intentionelle barrierer”

(Kilde: https://www.kora.dk/media/8447458/211194_barrierer-og-indsatser-for-mennesker-paa-kanten.pdf)

Forslag til videre læsning: Opslag om ”[Udenforskab](#)” i denne ordbog, der bl.a. beskriver den modidentifikation, der kan opstå når mennesker i socialt udsatte positioner organiserer sig med den hensigt at blive hørt i samfundsdebatten, fx hjemløse omkring avisen Hus forbi.

Ellen Christensen 2018

Undervisning

Undervisningen på Kofoeds Skole er primært organiseret i Kofoeds Skoles oplysningsforbund. Se også [KSO](#) og [Læring](#)

Robert Olsen 2018

Virksomhedspraktik

Formålet med virksomhedspraktik er at afklare den lediges beskæftigelsesmål samt at opkvalificere den ledige, så han eller hun nemmere kan få job.

Virksomhedspraktik kan foregå på både offentlige og private virksomheder. Det er som hovedregel ikke tilladt at komme i virksomhedspraktik i den virksomhed, hvor man senest har været ordinært ansat eller ansat med løntilskud. Under perioden med virksomhedspraktik er man ikke ansat på virksomheden, og man får udbetalt samme ydelse som under ledighed.

Visionsplan 2015-19

På baggrund af flere drastiske nedskæringer og et ønske om at forny og udvikle Kofoeds Skole i perioden omkring 2014 - 15, i tæt samarbejde mellem medarbejdere, elever og interessenter, en ny *visionsplan* for skolens fremtidige virke. Kofoeds Skole ønskede at bevare rollen som en betydelig aktør i et samfund med stigende ulighed og marginalisering af socialt udsatte grupper. Vi ønskede også at udvikle skolen som et socialt tilbud, hvor mennesker kunne få den hjælp, de havde brug for og tilbyde en mangesidet og helhedsorienteret indsats efter princippet om *Hjælp til Selvhjælp*, så eleverne ved egen indsats kunne være med til at overvinde sociale vanskeligheder. Tilbuddene til eleverne skulle være fleksible og udviklingsorienterede med udgangspunkt i og fokus på den enkelte elevs individuelle behov, muligheder og ressourcer.

Mod Socialøkonomiske butikker og bæredygtighed

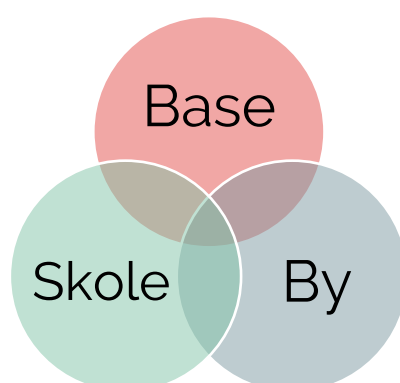
Visionsplanen beskrev Kofoeds Skole som en del af en *Storbylandsby*, der i højere grad skulle åbne sig mod det omkringliggende samfund, at øge samspillet og integrationen med lokalområdet, ved åbning af en række socialøkonomiske butikker med udgangspunkt i skolens egne værksteder såsom cykel, tøj, møbler og egne produkter. Butikker, der kunne være med til at skabe rammerne for mødet mellem Kofoeds Skole og omverden. For Kofoeds Skole er socialøkonomi en naturlig udvikling af den social- og beskæftigelsesfaglige metode, der giver mulighed for at skabe rummelige arbejdspladser og værdi for samfundet. Kofoeds Skole ville ligeledes sætte ind med en pædagogisk og administrativt omstilling, med fokus på genbrug, omlægning af forbrugsmønstre og reducere energiforbrug.

Visionsplan implementeret

I dag er visionsplanen delvist implementeret, store dele af organisationen er blevet fysisk renoveret. Nye solceller på taget, efterisolering af bygningen, nye vandinstallationer og vinduer og har igennem årene sparet miljøet for tonsvis af CO₂ udledning og skolen for mange hundredetusinde kroner, penge der bliver geninvesteret i vores pædagogiske arbejde. Kofoeds Skole har med vores nye socialøkonomiske butikker, skabt et aktivt og åbent miljø i, der bringer liv og kulør til kvarteret.

Nyt tankesæt

I forbindelse med visionsplanen, udviklede vi begrebet; *Base-Skole-By*. Et strategisk styringsredskab, der påvirker tilgangen til skolens udvikling og arbejde, og som skolen kan bruge til at holde balancen i forhold til det omkringliggende samfund.

”Base” står for hjemlighed, fordybelse og tryghed. ”Skole” står for de værdier og områder, som binder Kofoeds Skole sammen som skole-fællesskab. ”By” står for skolens åbenhed og udadvendthed mod den omkringliggende by. De tre dimensioner udgør tilsammen et spænd fra det nære mod det udadvendte. *Base-Skole-By* bruges ikke som en statisk begreb, men som et dynamisk redskab til at skabe mobilitet på tværs af skolens dimensioner og understøtte elevernes udvikling frem mod beskæftigelse – uanset hvor eleven befinder sig, Kofoeds Skole skal således kunne tilbyde attraktive rammer for denne udvikling.

V

Værdier

”Kofoeds Skole er en selvejende institution, oprettet i 1928 af kordegn Hans Christian Kofoed med det formål at yde hjælp til selvhjælp til mennesker med sociale problemer.

Skolens mål: At udføre socialt arbejde på et pædagogisk udviklingsorienteret grundlag, således at Skolens elever hjælpes til at udvikle deres egne muligheder for at leve et tilfredsstillende socialt og personligt liv. Skolen ønsker at møde enhver elev som et ligeværdigt medmenneske med forståelse for dets særlige situation og behov, og den ønsker at bidrage til at dette medmenneske får mulighed for at finde sin egen plads i fællesskabet.

Midlerne: Betegnelserne skole og elev udtrykker et pædagogisk grundsyn, der lægger vægt på elevens egen aktive medvirken til en udvikling og en ændring. Skolen ønsker ikke at tilbyde passiv omsorg eller behandling af eleverne, men lægger vægt på et ligeværdigt samarbejde i alle de aktiviteter, der sigter mod at øge elevens selvtillid og evne til at tage vare på sin egen tilværelse.

Skolens arbejde hviler på et kristent og folkeligt grundlag, der respekterer det enkelte menneskes værdi og ligeret. Den inderste kerne i denne holdning er den kristne næstekærlighed og solidaritet, der ikke skal forkyndes i ord, men vises gennem varme og respekt i alle skolens aktiviteter”

Skolens værdigrundlag, vedtaget af bestyrelsen den 9. maj 2001.

Siden en ændring af formålsparagraffen i 1953 (efter H. C. Kofoeds død), har formuleringen om skolens kristne og folkelige grundlag ikke ændret sig. Iflg. tidligere forstander, Jens Aage Bjørkøe (dokument dateret 03.07.2010 om skolens folkelige grundlag, skrevet i forbindelse med udviklingskitse 2010-15: Mangfoldighedernes Hus) skal de to begreber ses som et samlet hele. Han definerer det kristne som liggende i forlængelse af Grundtvigs motto ”Menneske først, kristen så”. Skolen bygger på de kristne begreber om barmhjertighed og menneskesyn, men ser ikke sig selv som del af det kristne missionsarbejde. Dette har i alle årene stillet skolen i modsætning til folkekirkens diakoni arbejde.

Det folkelige definerer Bjørkøe som knyttet til højskoletanken, til civilsamfund og livsverden. Kofoed selv omtalte sin skole som ”Byens Højskole” og talte også om Skolen for Livet. I civilsamfundstankegangen betragter skolens sig som en NGO (non government organization) og dermed ikke som del af systemverdenen og myndighedsudøvelsen.

Værdighed

Værdighed i en Kofoeds Skole sammenhæng er her beskrevet af forstander Erhard Jørgensen og bestyrelsesmedlem Otto Krabbe.

Elevens egen værdighed

For Kofoed dengang – og for hans skole i dag – drejer det sig ikke om at hjælpe – blot for at have hjulpet. Der må være et sigte med hjælpen. Den må, som Kofoed udtrykte det, indebære en rejsning.

Gaven [skal] formidles på en positiv og konstruktiv måde, så den forvandler den modtagende fra at være en passiv supplikant til et menneske, der med respekt for sin egen værdighed som menneske arbejder målbevidst på at få menneskeværdige kår.

Erhard Jørgensen. 1959

Forventninger og krav

Det at stille krav er en væsentlig del af at vise respekt. Værdighed har en vigtig kravside. Det er ikke diskriminerende at stille krav. Det er respekterende. Det allervæsentligste for mennesker er at opleve at nogen, især nogen man bryder sig om, stiller forventninger til én og behøver én. Det giver selvrespekt.

Otto Krabbe. Mangeårigt medlem af skolens bestyrelse. 1978.